

VASTUUN KOHDENTAMINEN YHTEISÖISSÄ

-

PERUSTEET JA LAINSÄÄDÄNNÖN TULKINTAA LAILLISUUSPERIAATTEEN
NÄKÖKULMASTA

Roope Oja
Pro gradu -tutkielma
Talousrikosoikeus
Kevät 2022

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteellinen tiedekunta

Työn nimi: Vastuun kohdentaminen yhteisöissä – perusteet ja lainsäädännön tulkintaa laillisuusperiaatteen näkökulmasta

Tekijä: Roope Oja

Koulutusohjelma/oppiaine: Oikeustieteen maisteri

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: X + 88

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Vastuun kohdentaminen yhteisöissä on monitahoinen ja mielenkiintoinen juridinen ongelma sekä oikeustieteen että käytännöllisen oikeudellisen tulkinnan näkökulmasta. Vastuun kohdentamista koskevat säännöt olivat laajan harkinnan kohteena rikoslain kokonaisuudistusta tehdessä, mutta sen jälkeen kattavia tutkimuksia ei asiasta ole tehty ainakaan runsain määrin. Oikeuskäytännössäkään ei ole otettu systemaattisesti ja syventävästi kantaa vastuun kohdentamiskysymyksiin, joten asiaan liittyy tiettyjä osia, jotka ovat vielä varsin avoimia ja vaativat tutkimista ja täsmentämistä.

Yhteisössä syyllistyttyyn rikokseen pyritään vastuun kohdentamisharkinnalla löytämään sellainen tekijä ja/tai tekijät, jotka ovat vastuussa rikoksen syntymisestä. Vastuun kohdentaminen tulee tehdä tunnusmerkistö- ja tapauskohtaisesti samalla noudattaen rikoslain yleisen osan periaatteita ja säännöksiä. Merkittäviä vastuun kohdentamisessa huomioon otettavia säännöksiä ovat ennen kaikkea laiminlyönnin rangaistavuuden säännös, tuottamussäännös sekä tekijäasemaan liittyvät seikat. Vastuun kohdentamisen kannalta, silloin kun arvioidaan rikosvastuuta laiminlyönnin perusteella, on erityistä merkitystä sillä, onko tapauksessa sovellettava tunnusmerkistö niin sanottu varsinainen vai epävarsinainen laiminlyöntirikos.

Tutkielmassa arvioidaan vastuun kohdentamista työturvallisuusrikoksen, ympäristön turmelemisen sekä arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen näkökulmasta. Tunnusmerkistöjen erityispiirteet vaikuttavat vastuun kohdentamisharkintaan ja siten muodostavat myös hedelmällisen tutkimuskohteen. Työ- ja ympäristörikoksia koskevissa rikoslain luvuissa on säädetty erikseen vastuun kohdentamisesta, ja niihin liittyvät käytännön tulkintaongelmat koskevat usein organisaatioissa noudatettavia tehtävänjakoja ja alojen erityislainsäädäntöjä. Johtohenkilöihin voidaan kohdistaa vastuu niissä tapauksissa, kun rikos on syntynyt heidän vastuualueelleen kuuluvan velvollisuuden laiminlyönnin seurauksena. Tiedottamisrikoksen osalta ongelman vastuun kohdentaminen on ongelmallisempaa silloin, kun kyse on niin sanotusta varsinaisesta laiminlyöntirikoksesta. Tähän liittyen tutkimuksessa tehdään de lege ferenda lainsäädäntöehdotus, jonka avulla vastuun kohdentaminen voidaan tehdä ilman ongelmia myös tiedottamisrikoksen osalta, ja jonka avulla säännös täyttää laillisuusperiaatteen asettamat velvoitteet.

Avainsanat: vastuun kohdentaminen, rikoslain yleiset opit, työturvallisuusrikos, ympäristön turmeleminen, tiedottamisrikos

SISÄLLYS

LÄHTEET	VI
OSA I ALUKSI	1
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	1
1.2 Tutkimuskysymyksen asettelu ja rajaukset	4
1.3 Tutkimustapa ja oikeuslähteet	5
1.3.1 Lainoppi	5
1.3.2 Tulkintametodit	7
1.3.3 Oikeuslähdeoppi	8
OSA II RIKOSVASTUUN EDELLYTYKSISTÄ	10
2 OSALLISUUS RIKOKSEEN	10
2.1 Yleistä	10
2.2 Tekijävastuu	12
2.3 Varsinainen osallisuus	13
2.4 Oikeushenkilön puolesta toimiminen	14
2.5 Vastuun kohdentaminen	15
2.6 Yhteenveto osallisuuspöytä	17
3 RIKOSVASTUUN YLEISET EDELLYTYKSET	18
3.1 Yleistä	18
3.2 Laiminlyönnin rangaistavuus	19
3.2.1 Epävarsinainen laiminlyöntirikos ja vastuuasemaoppi	20
3.2.2 Laiminlyönnin rangaistuksen edellytyksistä yhteisöissä	22
3.2.3 Laiminlyönnin rangaistavuuden arviointia	22
3.3 Tahallisuus	25
3.4 Tuottamusvastuu	29
3.4.1 Yleistä	29
3.4.2 Huolellisen toimijan malli	32
3.4.3 Tekijän huolimattomuus	34
3.4.4 Törkeä huolimattomuus	37
3.4.5 Yhteenveto	40
3.5 Syy-yhteys	41
3.5.1 Ekvivalenssiteoria	42
3.5.2 NESS-malli	43
3.5.3 Syy-yhteys laiminlyöntirikoksissa	44
3.6 Laillisuusperiaate rikosoikeudessa vaikuttavana periaatteena	45
3.6.1 Yleistä laillisuusperiaatteesta	45
3.6.2 Laillisuusperiaatteen sisältö	46
3.6.3 Laillisuusperiaatteen merkityksestä	48
3.6.4 Tunnusmerkit laillisuusperiaatteen näkökulmasta	49
OSA III TUNNUSMERKISTÖT	51
4 TYÖRIKOKSET	51
4.1 Yleistä työrikosten sääntelystä	51

4.2	Työturvallisuusrikoksen tunnusmerkistö	52
4.3	Vastuun kohdentaminen työrikoksissa.....	57
4.4	Vastuun delegoinnista yhteisössä.....	61
4.5	Oikeuskäytäntöä.....	62
5	YMPÄRISTÖRIKOKSET	63
5.1	Yleistä ympäristörikosten sääntelystä.....	63
5.2	Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö	64
5.3	Vastuun kohdentaminen ympäristörikoksissa.....	66
5.4	Oikeuskäytäntöä.....	69
6	ARVOPAPERIMARKKINARIKOKSET	71
6.1	Yleistä arvopaperimarkkinarikosten sääntelystä.....	71
6.2	Arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen tunnusmerkistö.....	71
6.2.1	Tekotavat	73
6.2.2	Syyksiluettavuus	75
6.3	Yhtiöoikeudellisen vastuunjaon merkitys vastuun kohdentamisharkinnalle	75
6.4	Vastuun kohdentaminen tiedottamisrikoksessa	76
6.4.1	Vastuun kohdentaminen tekemisrikoksen osalta.....	77
6.4.2	Vastuun kohdentaminen laiminlyöntirikoksen osalta.....	78
6.5	Ehdotus tiedottamisrikoksen tunnusmerkistön uudesta muotoilusta	79
6.6	Oikeuskäytäntöä.....	80
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	83
7.1	Työturvallisuusrikos.....	84
7.2	Ympäristön turmeleminen.....	85
7.3	Tiedottamisrikos.....	86

Lähteet

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. WSOY, Helsinki 1989.

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki I. Alma Talent. Helsinki 2018.

Ala-Mikkula, Enni: Työturvallisuusvelvollisuudet ja vastuunjako yhteisellä työpaikalla ja sillä toimivien työnantajien organisaatioissa. Oikeustieto 4/2016 s. 18–21, Oikeustapauskommentti.

Ala-Mikkula, Enni: Työturvallisuus ja toimitusjohtajan valvontavastuu. Oikeustieto 1/2016. Kommentoituja oikeustapauksia hovioikeudesta. 2016a

Boucht, Johan – Frände, Dan: Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat. Tampere 2008

Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy. Helsinki, Turku ja Joensuu 2018

Korkka, Heli: Liiketoimintarikoksen tuottaman hyödyn mittaaminen. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja. Helsinki 2015

Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Edita Publishing. Keuruu 2020.

Hahto, Vilja: Työturvallisuusrikos kokonaisuudistuksessa. Oikeustieto 1a/1998. Asiantuntija-artikkeli s. 8–11.

Hietala, Harri – Hurmalainen, Mikko – Kaivanto, Keijo: Työsuojeluvastuuopas. Alma Talent Oy. Helsinki 2019.

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.

Helevä-Vuoti, Kaisa: Työrikokset. Lakimiesliiton kustannus. Vammala 1987.

Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Ensimmäinen osa. 2. painos. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Helsinki 1965.

Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Toinen osa. 2. painos. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Hämeenlinna 1967.

Koponen, Pekka: Tahallisuudesta talousrikoksissa. Oikeustiede-Jurisprudentia 2002: XXXV. s.235 Referee-artikkeli.

Koskinen, Pekka: Rikoksen yleisestä rakenteesta, erityisesti tuottamuksellisissa rikoksissa. Teoksessa: Tuottamukselliset rikokset. Rikosoikeudellinen jatkokoulutusseminaari Tvärminnessä. Helsinki 1976.

Kukkonen, Reima: Velallisen rikokset - tunnusmerkistöt ja yleiset opit. Edita Publishing Oy. Helsinki 2018.

Kuusiniemi, Kari – Ekroos, Ari – Kumpula, Anne – Vihervuori, Pekka: Ympäristöoikeus. Alma Talent. Helsinki 2013.

Lahti, Raimo: Rikosvastuun kohdentamisesta yhteisössä ja sen sääntelystä. Lakimies 8/1998 s. 1271–1284.

Lappi-Seppälä, Tapio: Rangaistuksen määräämisestä I. Teoria ja yleinen osa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Helsinki 1987.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Alma Talent Oy. Helsinki 2021.

Livson, Mikael: Epävarsinainen laiminlyöntirikos. Rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja. Helsinki 1949.

Matikkala, Jussi: Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja. Helsinki 2005.

Melander, Sakari: Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki 2008.

Nissinen, Matti: Rikosvastuun kohdentamisesta yhteisössä. Sisäasiainministeriö poliisi-osasto. Helsinki 1997.

Nuotio, Kimmo: Teko, vaara, seuraus. Rikosvastuun filosofisista, kriminaalipoliittisista ja lainopillisista perusteista. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja. Helsinki 1998

Nuotio, Kimmo: Oikeuslähteet ja yleiset opit. Lakimies 2004, s. 1267–1291.

Nuutila, Ari-Matti: Syyllisyydestä vastuullisuuteen. Syyllisyysteoreettinen tutkimus. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Turku 1991

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeuden ABC-kirja. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Turku 1995.

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1996.

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeuden yleinen osa. Kauppakamari Oy, Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1997

Pirjatanniemi, Elina: Ympäristörikokset. Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton Kustannus, 2001.

Segerman, Mari: Vastuun kohdentaminen arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikkoksen osalta - erityisesti listautumisantien yhteydessä. Teoksessa: Arvopaperimarkkinat. (toim. Saarnilehto, Ari) Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Turku 2001

Sortti, Toni: Työturvallisuusrikokset. Edita Publishing. Helsinki 2013.

Tapani, Jussi: Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate taloudellisten vaihdantasuhteiden puristuksessa. Defensor Legis N:o 6/2002, s.939–965

Tapani, Jussi: Petos liikesuhteessa. Talousrikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja. Helsinki 2004

Tapani, Jussi: Tuomari ja rikosoikeuden yleiset opit. Oikeustiede-Jurisprudentia 2006:XXXIX s. 295, Referee-artikkeli.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu: Rikosoikeuden yleinen osa. Alma Talent Oy. Joensuu 2019.

Tuori, Kaarlo: Kriittinen oikeuspositivismi. WSLT, Helsinki 2000.

Villa, Seppo – Airaksinen, Manne – Alén-Savikko, Anette – Bärlund, Johan – Jauhiainen, Jyrki – Kaisanlahti, Timo – Kanervo, Joel – Knuts, Mårten – Kuoppamäki, Petri – Kymäläinen, Seppo – Mähönen, Jukka – Pihlajarinne, Taina – Raitio, Juha – Viitanen, Klaus: Yritysoikeus. Alma Talent Oy. Helsinki 2020

www.rikosentorjunta.fi (vierailtu 7.1.2022)

Flaminio Costa v. ENEL Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 15.7.1964

HE 44/2002 vp.

HE 53/2002 vp

HE 32/2012 vp

HE 254/1998 vp

LaVM 28/2002 vp.

HE 109/2005 vp

Työrikostoimikunnan mietintö 1973:70

Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72

KKO 1988:42

KKO 2003:115

KKO 2021:33

KKO 2007:62

KKO 1993:26

KKO 2012:56

KKO 2011:4

KKO 2016:95

KKO 1984 II 224

KKO 1998:159

KOP:n tapaus (Helsingin käräjäoikeus 19.12.1996, R 96/5057)

OSA I ALUKSI

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää rikosvastuun kohdentamisen edellytykset yhteisössä ja tehdä niihin liittyvää tulkintaa muun muassa laillisuusperiaatteen näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastellaan rikoslain (1889/39) 3 luvussa säädettyjä rikosoikeudellisen vastuun yleisiä edellytyksiä sekä rikosvastuun kohdentamista kolmen tunnusmerkkisen, työturvallisuusrikoksen, ympäristön turmelemisen ja arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen (jäljempänä **tiedottamisrikos**) osalta.

Tämän tutkimuksen yhdeksi ”pääkohteeksi” valikoitui rikosvastuun kohdentaminen yhteisössä. Rikosvastuun kohdentaminen on kohteena hyvin erityinen, sillä se pitää sisällään useita eri rikosoikeuden perusteisiin lukeutuvaa alakysymystä. *Nissinen* on kutsunut rikosvastuun kohdentamista ”ongelmavyyhdeksi, jossa on säikeinä monta rikosoikeuden yleisten oppien keskeistä kysymystä”.¹

Työrikoksilla tarkoitetaan sellaisia tekoja tai laiminlyöntejä, jotka kytkeytyvät työelämään ja työelämää koskevaan erityislainsäädäntöön. Työrikoksia voi ilmentyä oikeastaan minkälaisessa liiketoiminnassa vaan, minkä vuoksi se on merkittävä rikoslaji. Rikoslain 47 luvussa on säädetty esimerkiksi työturvallisuusrikoksesta, työsyrynnästä ja luvattoman ulkomaisen työvoiman käytöstä. Tässä tutkielmassa tutkimus työrikosten osalta kohdistuu työturvallisuusrikoksiin siksi, että se on luvun rikoksista esiintyvyydeltään selkeästi yleisin sekä siksi, että yleisyydestään johtuen siitä löytyy eniten oikeuskäytäntöä.²

Toinen merkittävä liike-elämän rikoksiin lukeutuva rikoslaji on rikoslain 48 luvussa säädellyt ympäristörikokset. Ympäristörikoksista tekee erityisen sen hyvin laaja sääntelykenttä. Ympäristörikossäännösten tarkoituksena on suojella luonnonarvoja, ympäristöä sekä rakennettua ympäristöä. Ympäristörikossäännösten tulkinnassa aineellisella ympäristölainsäädännöllä on merkittävä vaikutus.³

---

¹ *Nissinen* 1997 s. V

² Ks. www.rikosentorjunta.fi - Yli puolet poliisin tietoon tulleista työrikoksista on työturvallisuusrikoksia. (vierailtu 7.1.2022)

³ *Lappi-Seppälä ym.* 2021 Luku 35: RL 48: Ympäristörikokset

Jos liiketoiminnassa toimitaan alalla, joka linkittyy ympäristöön, luontoon tai muuhun vastaavaan, yhtiön johdon tulee olla hyvin perillä yhtiön toimintaa koskevasta erityislainsäädännöstä ja ohjeista, sillä niiden vastainen toiminta voi merkitä rikosvastuun syntymistä. Näiden lisäksi ympäristörikosten kannalta merkittäviä seikkoja on oikeushenkilöä itseään koskevat viranomaisten lupamääräykset ja ohjeet. Tässä tutkimuksessa keskitytään rikoslain 48 luvun säännöksistä erityisesti ympäristön turmelemisen tunnusmerkistöön, sillä se on työturvallisuusrikosten tavoin oman rikoslajinsa yleisin rikos.⁴

Kolmas tässä tutkimuksessa tarkasteltava tunnusmerkistö on tiedottamisrikos, josta säännellään rikoslain 51 luvun 5 §:ssä. Rikoslain 51 luku koskee arvopaperimarkkinarikoksia, ja siinä kriminalisoidaan ensimmäisenä sisäpiiritiedon väärinkäyttö ja sen ilmaisu (1–2a §) sekä markkinoiden manipulointi (3–4 §), joihin voi syyllistyä kuka tahansa. Arvopaperimarkkinarikokset ovat talousrikoksista selkeästi epäyleisin rikosmuoto⁵, mutta sen sääntelyn monitahoisuus ja sen tunnusmerkistöjen käytännön tulkinta tekevät siitä tutkimuksen kannalta mielenkiintoisen.

Tutkimuksen ensimmäisessä ja toisessa osassa on hyvä pitää mielessä nämä kolme tunnusmerkistöä. Niiden tarkempaa sisältöä käsitellään vielä erikseen tutkielman kolmannessa osassa.

Työturvallisuusrikoksen säännös on seuraavanlainen:

”Työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikkoo työturvallisuusmääräyksiä tai

2) aiheuttaa työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisuuden tai epäkohdan taikka mahdollistaa työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen laiminlyömällä valvoa työturvallisuusmääräysten noudattamista alaisessaan työssä tai jättämällä huolehtimatta taloudellisista, toiminnan järjestämistä koskevista tai muista työsuojelun edellytyksistä,

---

⁴ Ks. www.rikoksantorjunta.fi - Vuonna 2016 esitutkintaviranomaisen tietoon tulleista ympäristörikoksista yleisimmät rikosnimikkeet olivat ympäristörikkomus ja *ympäristön turmeleminen*, jotka muodostivat yhdessä peräti 90 % vuoden aikana tilastoiduista ympäristörikoksista. (vierailtu 7.1.2022)

⁵ Ks. www.rikoksantorjunta.fi - Vuonna 2016 poliisin tietoon tulleista talousrikoksista (joihin luetaan velallisen rikokset, kirjanpitorikokset, virkarikokset, verorikokset ja arvopaperimarkkinarikokset) vain 0,3 % olivat arvopaperimarkkinarikoksia. (vierailtu 7.1.2022)

on tuomittava työturvallisuusrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”

Hieman tiivistetyssä muodossa ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö on seuraavanlainen:

”Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta, säteilyä tai muuta sellaista lain tai sen nojalla annetun säännöksen taikka yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti,

2) valmistaa, luovuttaa, kuljettaa, käyttää, käsittelee tai säilyttää ainetta, valmistetta, seosta, tuotetta tai esinettä taikka käyttää laitetta vastoin [säännöksessä lueteltuja oikeusnormeja]

siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista tai roskaantumista taikka vaaraa terveydelle, on tuomittava ympäristön turmelemisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Tiedottamisrikoksen tunnusmerkistö on taas seuraavanlainen:

”Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) rahoitusvälineen markkinoinnissa tai vaihdannassa elinkeinotoiminnassa antaa rahoitusvälineeseen liittyviä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja,

2) jättää asianmukaisesti antamatta arvopaperiin liittyvän tiedon, joka arvopaperimarkkinalaissa (746/2012) tai arvopapereiden yleisölle tarjoamisen tai kaupankäynnin kohteeksi säännellyllä markkinalla ottamisen yhteydessä julkaistavasta esitteestä ja direktiivin 2003/71/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2017/1129, jäljempänä esiteasetus, tai sen nojalla annetussa komission asetuksessa velvoitetaan antamaan ja joka on omiaan olennaisesti vaikuttamaan sanotun arvopaperin

arvoon, tai arvopaperimarkkinalain tai esiteasetuksen tai sen nojalla annetun komission asetuksen mukaista tiedonantovelvollisuutta täyttäessään antaa sellaisen, arvopaperiin liittyvän totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon tai

3) jättää asianmukaisesti julkistamatta liikkeeseenlaskijaa koskevan sisäpiiritiedon, joka markkinoiden väärinkäytöstä (markkinoiden väärinkäyttöasetus) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/6/EY ja komission direktiivien 2003/124/EY, 2003/125/EY ja 2004/72/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 596/2014, jäljempänä markkinoiden väärinkäyttöasetus, 17 artiklassa velvoitetaan julkistamaan, tai markkinoiden väärinkäyttöasetuksen 17 artiklan mukaista julkistamisvelvollisuutta täyttäessään julkistaa olennaisen rahoitusvälineeseen liittyvän totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon

on tuomittava arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Idea tästä tutkimuskohteesta on noussut käytännön työni kautta asianajotoimistossa, jossa usein pöydälläni olevissa tapauksissa merkittävää on tulkita vastuun kohdentamiseen liittyviä kysymyksiä. Lähdin pohtimaan tätä aihetta ja esitin itselleni kysymyksen: ”Voiko toimitusjohtaja laittaa rikosvastuuseen teosta, jota hän ei ole tehnyt, ja josta hän ei ole tiennyt sillä perusteella, että tunnusmerkistön täyttävä teko on tehty saman yhtiön toiminnassa?” Tästä pohdinnasta syntyi ensimmäinen askel tutkimusta.

Tutkimuksen tarkoituksena on ensinnäkin selvittää näiden kolmen tunnusmerkistön osalta vastuun kohdentamisen edellytykset ja tulkita säännöksiä laillisuusperiaatteen näkökulmasta *de lege lata*. Tämän lisäksi tutkimuksessa pyritään hahmottamaan säännösten ja niiden tulkinnan eroja sekä tehdään *de lege ferenda* ehdotus tiedottamisrikoksen uudesta muotoilusta.

1.2 Tutkimuskysymyksen asettelu ja rajaukset

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää seuraava tutkimuskysymys: milloin ja millä perusteilla yhteisössä johtavassa asemassa oleva henkilö voidaan tuomita rikoksesta, joka on tehty tämän organisaation alemmilla tasoilla?

Ensinnäkin tutkimuksessa selvitetään rikosvastuun kohdentamiseen liittyviä oikeus- ja tulkintaohjeita ja toiseksi johtavassa asemassa olevan henkilön rikosvastuun edellytyksiä.

Näiden kysymysten selvittämiseksi on luontevaa aloittaa tutkimus yleiseltä tasolta, rikoslain yleisistä periaatteista, ja siirtyä loppua kohden rikoslain erityiseen osaan ja rikosvastuun kohdentamiskysymyksiin työrikosten, ympäristörikosten ja arvopaperimarkkinarikosten tulkinnassa.

Tutkimukseni on rakennettu siten, että aloitan tekijävastuun ja osallisuusopin käsittelemisellä (toinen osa, luku 2). Tämän luvun tarkoituksena on saada vastaus siihen, kuka tai ketkä ylipäätään voidaan tuomita rikoksesta. Seuraavassa luvussa (luku 3) käsitellään rikoslain yleisen osan normeja rikosvastuun yleisistä edellytyksistä. Tämä on tutkielman ja koko rikosoikeuden kannalta merkittävä osa-alue, sillä se omalta osaltaan luo pohjan koko rikosoikeudelliselle rangaistusjärjestelmälle. Rikosvastuun edellytyksiä ovat tahallisuus tai tuottamus, syy-yhteys ja tunnusmerkistön mukaisuus. Näiden lisäksi samassa luvussa käsitellään laiminlyönnin rangaistavuutta sekä laillisuusperiaatetta, joka on rikosoikeuden säätämässä ja tulkinnassa todella tärkeä oikeusperiaate.

Tutkielman kolmannen osan ensimmäisessä luvussa (luku 4) käsitellään työturvallisuusrikosta ja vastuun kohdentamissääntöjä sen tulkinnassa. Luvussa 5 käsitellään ympäristön turmelemisen tunnusmerkistöä ja siihen liittyviä vastuun kohdentamisarvioinnin ongelmia. Viimeisenä tunnusmerkistönä tarkastellaan tiedottamisrikosta ja vastuun kohdentamista sen osalta luvussa 6. Näiden jälkeen lopuksi tehdään tutkimuksen tuloksista yhteenveto (luku 7).

1.3 Tutkimustapa ja oikeuslähteet

1.3.1 Lainoppi

Tutkimukseni on lainopillinen. Lainopin tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus. Sen tarkoituksena on tuottaa tieteellistä tietoa oikeusnormeista. Lainopin tehtävänä on perinteisesti pidetty säännösten tulkintaa ja systematisointia.⁶

Lainoppi on tieteellinen tapa tutkia lakia ja se eroaa esimerkiksi käytännön asianajotoiminnasta. Lainopissa kannanotot eivät ole pelkästään oletuksia, mielipiteitä tai arvauksia, vaan ne ovat kontrolloituja hypoteesejä, joita tehdessä nojaututaan systemaattisuuteen, objektiivisuuteen, täsmällisyyteen sekä asiallisuuteen. Lainoppia varten on olemassa erilaisia

---

⁶ Hirvonen 2011 s. 22, myös Aarnio 1989 s. 57: Lain soveltamisen ja lainopin eroista. Lainopissa selvitetään oikeussääntöjen sisältöjä ja systematisoidaan niitä, kun taas lain soveltamisessa oikeussäännösten tulkinta siirretään tositahtumiin ja niiden toteamiseen. Lainsoveltaja on ”ratkaisijan” asemassa, kun taas lainopin edustaja on enemmän ”tarkkailijan asemassa.”

metodeja, joita noudattamalla voidaan päästä toivottuihin päämääriin.⁷ Tässä tutkimuksessa pyritään noudattaen lainopillisia sitoumuksia ja metodeja pääsemään sellaisiin lopputuloksiin, että ne ovat tiedeyhteisön näkökulmasta riittäviä ja perusteltuja.

Lainoppi selvittää voimassa olevien säännösten sisältöä. Lainopissa esitetään kahdenlaisia väitteitä oikeusnormeista: *normikannanottoja* ja *tulkintakannanottoja*. Normikannanotoilla tarkoitetaan sellaisia väitteitä, jotka ottavat kantaa siihen, mitkä säännökset ja normit kuuluvat voimassa olevaan oikeuteen.⁸ Esimerkkinä normikannanotosta on lause: ”Sisäpiiritiedon ilmaiseminen on voimassa olevan oikeuden mukaan kriminalisoitu.” Sen sijaan tulkintakannanotossa tehdään jonkinlainen väite oikeudellisen normin sisällöstä. Tästä esimerkkinä on väite: ”Sisäpiiritiedon ilmaisemisen tunnusmerkistö kieltää sen, että joku oikeudettomasti välittää, luovuttaa tai ilmaiselle toiselle sisäpiiritiedon. Siten sisäpiiritiedon hallussa pitäminen ei ole säännöksen mukaan rangaistavaa, vaan rangaistavuuden edellytyksenä on se, että sisäpiiritiedoksi luokiteltava tieto jaetaan toiselle oikeudettomasti.”

Tällainen kannanottojen jaottelu kahteen erilliseen kategoriaan ei ole kuitenkaan yksiselitteinen. Voidaan nimittäin todeta, esittämäni normikannanotto pitää sisällään jo väitteen säännöksen sisällöstä, kun sanon, että sisäpiiritiedon ilmaiseminen on kriminalisoitu. Lisäksi voidaan väittää, että tulkintakannanottoni sisältää normikannanoton. Kun totean, että ”rangaistavuuden edellytyksenä on se, että sisäpiiritiedoksi luokiteltava tieto jaetaan toiselle oikeudettomasti”, väitän myös, että kyseinen oikeusnormi on voimassa olevaa oikeutta. Puhuttaista normikannanotosta voidaan oikeuskirjallisuuden mukaan puhua enintään silloin, kun todetaan pelkästään, että lakiteksti on muodollisesti pätevä, eli se on syntynyt perustuslain mukaisessa järjestyksessä.⁹

Myös oikeusperiaatteiden tulkinta kuuluu lainopin tehtäviin. Lainoppi punnitsee ja yhteensovittaa oikeusperiaatteita, mikä edellyttää samalla myös oikeusnormien tulkintaa. Näin ollen voidaan todeta, että lainoppi tuottaa myöskin *punnintakannanottoja*, joihin sisältyy tulkintakannanotto.¹⁰

---

⁷ Aarnio 1989 s. 53–54

⁸ Hirvonen 2011 s. 22

⁹ Ks. tarkemmin Tuori 2000 s. 308–312

¹⁰ Hirvonen 2011 s. 24 Ks. Aarnio 1989 s. 80 oikeusperiaatteiden välisistä kollisionista ja niiden tulkinnoista.

Lainopin tärkeä tehtävä tulkintojen lisäksi on voimassa olevan oikeuden systematisointi. Lainoppi rakentaa ja järjestää oikeudenaloittain yhtenäistä ja johdonmukaista oikeusjärjestelmää käyttäen materiaalinaan lainsäätäjän tuottamia oikeusnormeja. Systematisoinnissa tutkitaan ja jäsennetään oikeudenalojen käsitteitä (esimerkiksi *tuottamus* ja *maksukyvyttömyys*), oikeusperiaatteita (*laillisuusperiaate*, *sopimuksen sitovuuden periaate*) ja oikeusteoreettisia rakennelmia (*syy-yhteysteoriat*, *sopimusteoriat*).¹¹ Tällaisten oikeudenalakohtaisten *yleisten oppien* jäsentäminen ja muotoilu on lainopin tärkeä tehtävä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että eri oikeudenalojen yleiset opit ovat yhteydessä merkittäviin yhteiskunnallisiin arvoihin, kuten oikeudenkäytön ennakoitavuuteen ja yhdenvertaisuuteen, joten lainopin systematisoiva vaikutus näihin oppeihin on sen yksi olennaisimmista piirteistä.¹²

Tämän tutkimuksen kohteena ovat rikoslain yleiset opit, rikoslain erityisen osan muutamien tunnusmerkkien sekä oikeudelliset periaatteet. Tutkimuksen on tarkoitus selvittää, miten rikosvastuu kohdennetaan yleisesti ja erityisesti työrikosten, ympäristörikosten ja arvopaperimarkkinarikosten osalta. Tutkimus vaatii siis paljon oikeusnormien tulkintaa ja systematisointia. Näin ollen voidaan todeta, että tämä tutkimus on lainopillinen.

1.3.2 Tulkintametodit

Lainoppi on tulkintatiede, jossa tutkitaan oikeusnormeja ja niiden ajatussisältöjä, joten sen keskeisenä menetelmänä on *tulkinta*. Lainopin kohteena olevat oikeusnormilauseet antavat informaatiosta oikeusnormin ajatussisällöstä, joita pyritään erilaisin tulkintametoidein selvittämään, selventämään, täsmentämään ja ilmaisemaan. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että lainopillisessa tulkinnassa ei ole kyse siitä, mikä jonkin oikeusnormin merkityssisältö on, vaan siitä, minkä merkityksen ratkaisija sille antaa.¹³

Lainopin tulkintamethodiopin kannalta on olennaista tiedostaa se, että lainopissa tulkintamethodien avulla tuotetaan oikeusnormien merkityssisältö. *Aarnio* esittää, että tulkintamethodien avulla lainopissa oikeuslähteistä eli tulkintaperusteista luodaan tulkintatulos eli tulkintakannanotto.¹⁴ Lainopin tutkimusmenetelmät ovat siis sellaisia työkaluja, joita käytetään oikeuslähteiden ja oikeustapauksen faktojen muotoilemiseksi tulkintakannanotoksi.

---

¹¹ Hirvonen 2011 s. 25

¹² Ks. Nuotio 2004 s. 1276

¹³ Hirvonen 2011 s. 37, jossa viitataan Kaarle Makkosen teokseen (*Makkonen, Kaarle: Oikeudellisen ratkaisutoiminnan ongelmia. Rakennanalyttinen tutkimus.* 1984) s. 132

¹⁴ Aarnio 1989 s. 194–195

Oikeustapauksien tosiasiatkin vaativat tulkintaa, sillä on myös selvítettävä, mitkä faktat ovat oikeudellisesti merkittäviä ja mitkä eivät.¹⁵

Oikeuskirjallisuuden mukaan lainopillisia tulkintametojeja ovat muun muassa *sanamuodon mukainen tulkinta*, *systemaattinen tulkinta*, *historiallinen tulkinta*, *vertaileva tulkinta*, *analoginen tulkinta* ja *teleologinen tulkinta*. *Sanamuodon mukaisessa tulkinnassa* pitäydytään lakitekstin ilmaisumuodon arkikielen mukaisessa normaalimerkityksessä. *Sanamuodon mukaisessa tulkinnassa* lakikielen ilmaisulle ei tule ilman riittävää perustetta antaa arkikielestä poikkeavaa merkitystä. Laissa on kuitenkin voitu nimenomaisesti määrittää termille arkikielestä eroava oikeudellinen erityismerkitys (esimerkiksi *huolimattomuus* tai *tahallisuus*), jolloin sanamuodon osalta tulkinnan lähtökohdaksi otetaan tällainen oikeudellinen merkitys.¹⁶ Rikosoikeudellisessa tutkimuksessa käytetään pääsääntöisesti sanamuodon mukaista tulkintaa. Tässäkin tutkimuksessa tulkintametodina käytetään suurelta osin sanamuodonmukaista tulkintaa. Kuitenkin muillekin tulkintametojeille annetaan tutkimuksessa tilaa.

Systemaattisessa tulkinnassa lain säännösten tulkinnassa otetaan huomioon muut oikeusnormit, oikeuden yleiset opit, lainopin teoriat, oikeusjärjestyksen systematiikka, logiikka ja oikeusjärjestys kokonaisuudessaan. *Teleologisessa tulkinnassa* pyritään aluksi selvittämään, mitä tavoitteita sääntelyllä pyritään edistämään. Tämän jälkeen arvioidaan eri tulkintavaihtoehtojen tosiasialliset seuraukset. Lopuksi tulkintavaihtoehtoista valitaan se, joka parhaiten edistää sääntelyn tavoitteita.¹⁷ Myös näille tulkintametojeille annetaan tässä tutkimuksessa painoarvoa, vaikkakin pääpaino on sanamuodon mukaisella tulkinnalla.

1.3.3 Oikeuslähdeoppi

Lainopin yksi olennainen osa-alue on oikeuslähdeoppi, jonka mukaan määräytyvät ne oikeuslähteet, jota voidaan käyttää hyväksi lainopin tulkinnassa ja systematisoinnissa. Oikeuslähteet eivät ole metodeja vaan perusteita, joista lainopillinen tulkinta lähtee liikkeelle. Oikeuslähdeopin tavoitteena on myös määrittää oikeusnormien keskinäisen hierarkian, etujärjestyksen ja painoarvot. Oikeuslähdeoppiin kuuluvat oikeuslähdenormit ohjaavat oikeuslähteisiin perustuvaa tulkintaa, punnintaa ja systematisointia.¹⁸

---

¹⁵ Hirvonen 2011 s. 38

¹⁶ Hirvonen 2011 s. 39

¹⁷ Hirvonen 2011 s. 39–40

¹⁸ Hirvonen 2011 s. 42

Tunnetuin oikeuslähdeoppi lienee ”aarniolainen oikeuslähdeoppi”, jossa oikeuslähteet jaotellaan niiden velvoittavuuden mukaan.¹⁹ Aarniolaisen oikeuslähdeopin ylimpänä asteena ovat vahvasti velvoittavat oikeuslähteet, joita ovat laki ja maantapa. Tuomari ei saa ratkaissuissaan sivuuttaa vahvasti velvoittavaa oikeuslähdetä, vaan tällaisen oikeuslähteen käyttäminen on tuomarille pakollista. Laeista etusijalla on perustuslaki, minkä vuoksi perusoikeudet ovat tavallisia lakeja korkeammalla tasolla. Seuraavana asteena ovat heikosti velvoittavat oikeuslähteet, joita ovat muun muassa lainvalmisteluaineistot ja tuomioistuinratkaisut. Yleisesti lain tulkinnassa vanhempien säädösten osalta annetaan enemmän painoarvoa oikeuskäytännölle, kun taas tuoreen lainsäädännön osalta lainsäädäntöaineisto on relevantimpaa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ei saa perustelematta sivuuttaa, sillä se voi johtaa päätöksen muuttumiseen ylemmässä oikeusasteessa. Toisin sanoen, mikäli tuomari haluaa tuomionsa pysyvän voimassa, hänen tulee soveltaa päätöksessään myös heikosti velvoittavaa oikeusnormia.²⁰ Aarniolaisen oikeuslähdeopin viimeisenä asteena on sallitut oikeuslähteet, joita ovat muun muassa oikeustiede, oikeusperiaatteet, moraali ja reaaliset argumentit. Sallittuja oikeuslähteitä ei ole pakko käyttää ratkaisutoiminnassa tai laintulkinnassa, mutta ne yleisesti vahvistavat ratkaisun perusteluja.²¹

Aarniolainen oikeuslähdeoppi ei huomioi EU-oikeuden vaikutusta kansalliseen lainsäädäntöön. EU-oikeudella on etusija suhteessa kansalliseen oikeuteen, joten EU:n lainsäädäntö ja EUT:n ratkaisusta johtuvat yleiset oikeusnormit ovat käytännössä oikeuslähteiden hierarkian huipulla. EU-oikeuden etusija kansalliseen oikeuteen nähden on vahvistettu EUT:n ratkaisussa *Costa v. ENEL*.²²

Oikeuslähteet, oikeuslähdeoppi ja tulkintametodit ovat ennalta annettuja ja velvoittavat lain tulkitsijaa. Kuitenkin lain tulkitsijalla on vapaus valita esimerkiksi oikeuslähdeoppi, jota tutkimuksessa noudatetaan, minkä vuoksi lainoppineen tulee tulkintatyössään selittää selvästi omat oikeuslähdeopilliset ratkaisunsa ja sitoumuksensa.²³

Vaikkei lainopin käyttäjällä ole sanktiouhkaista tai muutakaan erityistä velvollisuutta noudattaa oikeuslähdeoppia, on katsottava, että ilman sitä ei voitaisi päästä parhaaseen

---

¹⁹ *Aarnio* 1989 s. 220–221

²⁰ *Aarnio* 1989 s. 221

²¹ *Aarnio* 1989 s. 221 ja *Hirvonen* 2011 s. 42–43

²² *Flaminio Costa v. ENEL* Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 15.7.1964

²³ *Aarnio* 1989 s. 195

mahdolliseen tulkintaan lain sisällöstä. Näin ollen lainopin käyttäjällä on periaatteessa samankaltainen velvollisuus pysyä valitsemassaan oikeuslähdeopissa kuin tuomarillakin.²⁴

Tässä tutkimuksessa noudatetaan aarniolaista oikeuslähdeoppia, kuitenkin sillä lisäyksellä, että tulkinnassa otetaan huomioon relevanteilta osin myös eurooppaoikeuden tuomat vaikutukset kansalliseen laintulkintaan. Koska tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kansallisen rikoslain säännösten oikeustilaa, käytetään tähän tehtävään työkaluina kansallista lainsäädäntöä, oikeuskäytäntöä, lainsäädäntöaineistoa sekä argumenttien tukemiseen oikeuskirjallisuutta. Oikeuskäytännön osalta tässä tutkimuksessa ollaan liberaaleja sen suhteen, ettei painoarvoa anneta yksinomaan Korkeimman oikeuden ratkaisuille, vaan myös hyvin perustellut alioikeuksien ratkaisut voivat saada tässä tutkimuksessa painoarvoa.

OSA II RIKOSVASTUUN EDELLYTYKSISTÄ

2 OSALLISUUS RIKOKSEEN

2.1 Yleistä

Rikosoikeudessa merkittävä kysymys on se, kuka voidaan tuomita rangaistukseen rikoksesta. Käytännössä rikokseen voi syyllistyä monella eri tavalla ja eri relaatioissa. Mannereurooppalaisissa rikosoikeusjärjestelmissä rangaistukset koskevat ainoastaan *inhimillisiä tekoja*. Pääsääntönä on se, että rikoksesta voidaan tuomita tekijänä *kuka tahansa ihminen*.²⁵ Kaikissa rikoslain kriminalisoinneissa on jonkinlainen *tekijää* koskeva tunnusmerkki.

Monet rikossäännökset on kirjoitettu siten, että tekijänä pidetään vain yhtä henkilöä.²⁶ Tämä ilmenee usein tunnusmerkistöissä rakenteesta: ”joka tahallaan tai huolimattomuudesta rahoitusvälineen markkinoinnissa tai vaihdannassa elinkeinotoiminnassa antaa rahoitusvälineeseen liittyviä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja.” Vastuun kohdentamisen tarkoituksena on osoittaa rikoksen *tekijä/tekijät*, joten tässä luvussa käsiteltävät tekijävastuuseen ja osallisuuteen liittyvillä opeilla on myös merkittävä rooli tämän tutkimuksen kannalta.²⁷

Rikokset tehdään usein myös yhteistoiminnassa kahden tai useamman henkilön välillä. Tällöin merkittävä kysymys on se, kuka tai ketkä ovat teosta tai laiminlyönnistä

---

²⁴ Aarnio 1989 s. 222

²⁵ Nuutila 1997 s. 88 Ks. esimerkiksi Honkasalo 1965, jonka mukaan ”rikos on aina inhimillinen teko” s. 103

²⁶ Nuutila 1995 s. 158

²⁷ Nissinen 1997 s. 105

rikosoikeudellisessa vastuussa.²⁸ Vaihtoehtoisia ratkaisuja kysymykseen ovat joko *yhtenäisvastuujärjestelmä* tai *osallisten erillisvastuulle* perustuva järjestelmä.²⁹ Merkittävä käsite vastuun kannalta on *osallisuus*, jolla tarkoitetaan oikeuskirjallisuuden mukaan käsitteellisesti rikokseen myötävaikuttamista.³⁰

Yhtenäisvastuujärjestelmissä jokainen, joka on myötävaikuttanut rikoksen syntymiseen, tuomitaan tekijänä ja osallisten toiminnassa olevat keskinäiset eroavaisuudet huomioidaan rangaistusta mitattaessa.³¹ Erillisvastuujärjestelmissä tehdään ero tekijävastuun ja varsinaisen osallisuusvastuun eli yllytyksen ja avunannon välillä.³² Tekijävastuun alarajan katsotaan muodostuvan ennen kaikkea *avunantovastuun* kautta.³³

Suomessa rikosoikeudessa on omaksuttu erillisvastuuseen perustuva järjestelmä ja rikoksen tekemisen muotoina erotetaan siis tekijävastuu ja varsinainen osallisuus.³⁴ Näistä säädetään rikoslain 5 luvussa. Erillisvastuujärjestelmässä olennaista on se, että eri osallisuusmuodot erotetaan jollain kriteerillä.³⁵ Tämä on omiaan lisäämään oikeudenkäytön ennakoitavuutta ja oikeusturva-oikeuksien loukkaamattomuutta.³⁶

Näiden edellä mainittujen osallisuusroolien käyttöalaa kaventavat rikoslaisissa säädettyt niin sanotut *erikoisrikokset*, jotka merkitsevät poikkeusta osallisuusoppien pääsääntöihin.³⁷ Erikoisrikoksilla tarkoitetaan rikoslain sellaisia tunnusmerkistöjä, joissa rikoksen tekijäpiiriä on jollain tavalla rajoitettu. Erikoisrikoksiin liittyvää vastuun kohdentamisen ongelmaa on pyritty ratkaisemaan *oikeushenkilön puolesta toimimisen* järjestelmällä, josta säädetään rikoslain 5 luvun 8 §:ssä, jota käsitellään myös tässä luvussa.³⁸

---

²⁸ HE 44/2002 vp s. 46, ks. myös *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 507

²⁹ HE 44/2002 vp s. 146

³⁰ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 507

³¹ HE 44/2002 vp s. 146, jossa kerrotaan, että tällainen yhtenäisvastuujärjestelmä on käytössä esimerkiksi Norjassa ja Itävallassa.

³² HE 44/2002 vp s. 146. Osallisten erillisvastuulle perustuva järjestelmä on käytössä esimerkiksi Suomessa ja Saksassa. Muista Pohjoismaista Ruotsissa ja Tanskassa noudatetaan erillisvastuun kaltaista järjestelmää, vaikkei osallisuusmuotojen erottelua olekaan näissä kahdessa maassa toteutettu yhtä tarkasti kuin Suomessa tai Saksassa.

³³ HE 44/2002 vp s. 147

³⁴ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 507–508

³⁵ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 508

³⁶ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 332

³⁷ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 121

³⁸ HE 44/2002 vp s. 159–161, rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä lakiin otettiin säännös ”edustajan vastuusta”, jonka tarkoituksena on toimina yhtenä keinona kohdentaa vastuu tosiasiallisesti lainvastaisesti toimineeseen luonnolliseen henkilöön, kun erikoisrikos on tehty oikeushenkilön toiminnassa.

Lisäksi tässä luvussa avataan tämän tutkimuksen kannalta yksi merkittävimmistä käsitteistä, eli vastuun kohdentaminen. Yleistä säännöstä vastuun kohdentamisesta ei löydy rikoslaista, mutta työrikosten ja ympäristörikosten osalta siitä on säädetty erikseen.³⁹ Vastuun kohdentaminen liittyy vahvasti tilanteisiin, joissa rikos on tehty liike-elämässä jonkin yhtiön toiminnassa. Vastuun kohdentamisen periaatteet ja säännöt ovat tarpeellisia niin tavallisiin kuin erikoisrikoksiinkin.

2.2 Tekijävastuu

Tekijävastuulla tarkoitetaan kolmea eri tilannetta: välitöntä yksin tekemistä, rikoskumppanuutta ja välillistä tekemistä. *Välittömässä tekemisessä* tekijävastuu kohdennetaan siihen henkilöön, jonka menettely täyttää rikostunnusmerkistön ja rikosvastuun edellytykset.⁴⁰ Tekijävastuun osalta merkittävää on *tekijän* käsite. Tekijä on se, joka toteuttaa yhden tai useamman rikostunnusmerkistön edellytykset täyttävän teon.⁴¹

Rikoskumppanuudesta säädetään rikoslain 5 luvun 3 §:ssä. Säännöksen mukaan, jos kaksi tai useampi henkilöä ovat tehneet yhdessä tahallisen rikoksen, kumpaakin henkilöä rangaistetaan rikoksen tekijänä. Tekijävastuu rikoskumppaneiden välillä perustuu siihen, että tällaisessa tilanteessa kummankin kumppanin katsotaan suorittavan sellaisen täytäntöönpanotoimen tai muuten osallistuu rikoksen syntymiseen siten, että kukin kumppani tekee *osan rikosesta*, joiden summana muodostuu rikoskokonaisuus.⁴²

Rikoskumppanuuden kannalta on olennaista se, että tekijät ovat toimineet yhteisymmärryksessä ja tehneet tahallisesti rikoksen. Yhteisymmärrys on tulla saavutettua viimeistään teon hetkellä.⁴³ Yhteisymmärrys on oikeuskirjallisuuden mukaan *kognitiivinen tila*, joka saavutetaan joko sanallisesti tai konkludenttisesti. Usein rikoskumppanit ovat kuitenkin sopineet etukäteen rikoksen tekemisestä ja heidän tehtävistään.⁴⁴ Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1988:42 katsottiin, että rikoskumppanuuden toteaminen edellytti kummankin henkilön yhteisymmärrystä koko tekoon nähden.

---

³⁹ RL 47:7 ja 48:7

⁴⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 507–508

⁴¹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 333

⁴² Nuutila 1997 s. 339, esimerkkinä esitetään KKO 1986 II 70, jossa taposta tuomittiin kaksi henkilöä, vaikka vain toinen oli suorittanut kuristamisen. Toinen henkilö tuomittiin *rikoskumppanina*, kun hän oli kuristamista ennen lyönyt ja potkinut uhria.

⁴³ Nuutila 1995 s. 164

⁴⁴ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 335

Välillisestä tekemisestä säädetään rikoslain 5 luvun 4 §:ssä, jonka mukaan tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena sellaista toista henkilöä, jota ei voida rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä. Välillisen tekemisen käsitteistössä erotellaan *välillinen ja välitön tekijä*. Välillisellä tekijällä tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka suorittaa täytäntöönpanotoimen toista henkilöä (välitöntä tekijää) välikappaleensa käyttäen. Välillinen tekijä tuomitaan rikoslain mukaan, kuin se oli itse toteuttanut rikoksen.⁴⁵

2.3 Varsinainen osallisuus

Varsinaisella osallisuudella tarkoitetaan joko yllytystä tai avunantoa rikokseen. Yllytyksestä säädetään rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaan *yllytyksestä* tuomitaan se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai tahallisen rikoksen rangaistavaan yritykseen. Yllyttäjällä tarkoitetaan rikoksen henkistä alullepanijaa, joka tuomitaan, kuten rikoksenteikijä.⁴⁶ Yllyttäjälle määrättävän rangaistuksen mittaamisessakaan ei annetta lievennettyä tuomiota, joten yllytysvastuu on siten moitittavuudeltaan samantasoista kuin tekijävastuu.⁴⁷ Yllytyksen rangaistavuus edellyttää syy-yhteyttä eli niin sanottua psyykkistä kausaliteettia. Tämä tarkoittaa sitä, että yllyttäjä on antanut toiselle perusteen tai syyn toimia rikoslain vastaisella tavalla.⁴⁸ Lain esitöissä on todettu, että yllyttäjän rikosvastuuta rajaa se edellytys, että yllyttäjän on täytynyt tahallisesti taivuttaa joku toinen henkilö tekemään tahallisen rikoksen. Lisäksi yllyttäjällä on oltava tietoinen rikoksen toteuttamisesta. Tässä suhteessa edellytetään, että yllyttäjä on pitänyt rikoksen toteutumista *varsin todennäköisenä*.⁴⁹

Avunannosta säädetään rikoslain 5 luvun 6 §:ssä. Säännöksen mukaan se, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallisesti auttaa toista tahallisen rikoksen tai sellaisen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen samalla tavalla kuin välitön rikoksenteikijä. Avunanto otetaan huomioon rangaistuksen

---

⁴⁵ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 519

⁴⁶ Ks. esimerkiksi Nuutila 1997 s. 349

⁴⁷ HE 44/2002 vp s. 148, yllytys on varsinaisen osallisuuden muodoista ankarimmin rangaistava. Ks. myös Nuutila 1995 s. 158 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 525

⁴⁸ HE 44/2002 vp s. 148, yllyttäjän tulee olla toiminut tahallisesti ja myös yllytetyn teon tulee olla tahallisesti tehty, joten tilanteeseen voi varsinaisen tekijän tahallisuuden puuttuessa soveltua *välillinen tekeminen*. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 354

⁴⁹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 354

mittaamisessa rangaistusasteikon lieventävänä seikkana. Oikeuskirjallisuuden mukaan *avunanto on tahallista myötävaikuttamista* toisen henkilön suorittamaan tahalliseen rikokseen.⁵⁰

2.4 Oikeushenkilön puolesta toimiminen

Vuoden 2004 alusta rikoslakiin otettiin säännös oikeushenkilön puolesta toimimisesta. Rikoslain 5 luvun 8 §:n mukaan yhteisön, säätiön tai muun oikeushenkilön lakimääräisen toimielimen tai johdon jäsen sekä oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä taikka sen puolesta työ- tai virkasuhteessa tai toimeksiannon perusteella muutoin toimiva henkilö voidaan asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen oikeushenkilön toiminnassa tehdystä rikoksesta siitä huolimatta, ettei hän täytä rikoksen tunnusmerkistössä tekijälle asetettuja erityisehtoja, jos oikeushenkilö täyttää nuo ehdot. Tällä säännöksellä siis luotiin erikoisrikoksia varten väline vastuun kohdentamiseen.⁵¹

Erikoisrikoksia ovat esimerkiksi *velallisen rikokset*, joissa tekijänä toimii *velallinen*, taikka *virkarikokset*, joissa tekijänä on *virkamies* tai muu *viranhaltija*. Myös *työrikoksia* pidetään erikoisrikoksina, joissa tekijänä on *työnantaja* tai muu *työntekijästä vastuussa oleva taho tai henkilö*.⁵² Oikeuskirjallisuuden ja vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan aiemmin erikoisrikoksissa ulkopuoliset henkilöt voivat olla pelkästään yllyttäjinä tai avunantajina, vaikka heidän roolinsa vastaisi käytännössä rikoskumppanuutta.⁵³ Tähän kuitenkin oikeushenkilön puolesta toimimista koskeva säännös on merkinnyt poikkeusta. Nykyään tilanne, jossa velallisen yhtiön puolesta toimiva ei-velallinen luonnollinen henkilö tekee velallisen rikoksen, ei aiheuta tulkinnallisia ongelmia, sillä tällainen luonnollinen henkilö voidaan tuomita rikoksesta edellä kuvatun rikoslain 5 luvun 8 §:n avulla.⁵⁴

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vaikka nykyisillä säännöksillä on pystytty kiitettävästi ratkaisemaan tiedossa olevat rangaistavuusongelmat, niin jatkossa tämän ”edustajan vastuusäännöksen” käyttöala voi laajentua entisestään. Syy tälle on se, että suuri osa

---

⁵⁰ Nuutila 1997 s. 354

⁵¹ HE 44/2002 vp s. 159–160

⁵² Ks. HE 44/2002 vp s. 159, joissa tällaisista rikoksista on mainittu virka-, sotilas- ja työrikokset sekä osa liikenne rikoksista, kirjanpitorikokset ja velallisen rikokset.

⁵³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 549

⁵⁴ Ks. Lappi-Seppälä ym. 2021 I4.

taloudelliseen toimintaan kytkeytyvästä rikollisuudesta tehdään oikeushenkilöön toiminnan yhteydessä.⁵⁵

Rikoksen tekijän ja yhteisön välinen suhde

Rikosvastuun kohdentamisarvioinnissa yhteisöissä on aina perusongelma siitä, että vastuu-ehdokkaista on vähintään kaksi, ja ratkaistavana kysymyksenä on se, kuka tai ketkä vastaavat yhteisön toiminnassa tehdystä rikoksesta.⁵⁶ Tässä tutkimuksessa kohteena olevat työ-, ympäristö- ja arvopaperimarkkinarikokset liittyvät pääasiassa liike-elämän ytimessä olevaan toimintaan ja toimijoihin. Työ- ja ympäristörikokset liittyvät usein yhteisön tuotannolliseen toimintaan, kuten esimerkiksi tavaroiden valmistukseen.⁵⁷ Tässä on huomioitava se, että yhteisöt eivät kykene itse toimimaan, vaan se tarvitsee välikappaleekseen ihmisiä. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että *toimijan ja yhteisön väliselle suhteelle* on tyypillistä tietynlainen *yhteenkuuluvuus*. Ajatuksena on se, että riippumatta toimijan roolista yhteisössä, hänen katsotaan toimivan *yhteisön puolesta*.⁵⁸

2.5 Vastuun kohdentaminen

Tässä tutkimuksessa pyritään ratkaisemaan se kysymys, miten ja millä perusteilla vastuu voidaan kohdentaa työrikoksissa, ympäristörikoksissa ja arvopaperimarkkinarikoksissa johtavassa olevaan henkilöön. Rikosvastuun kohdentamisoppi sisältää piirteitä niin osallisuusopeista kuin myöhemmin tutkimuksessa käsiteltävästä laiminlyöntivastuuopista.⁵⁹ Huomioon tulee ottaa myös rikosvastuun muut yleiset edellytykset, kuten tahallisuus, tuottamus sekä syy-yhteys. Lisäksi rikosvastuun kohdentamiseksi vaaditaan tietysti tunnusmerkistön mukaisuutta, joten tutkimuksessa käydään mainittujen rikoslajien osalta läpi, mitkä seikat ja edellytykset on otettava huomioon vastuun kohdentamisessa. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että hyödyllisin tapa menetellä kohdentamispäätelyssä on edetä siten, että esimerkiksi toimitusjohtajaa koskevassa rikosvastuun arvioinnissa kysytään ensimmäiseksi: ”*Minkä tyyppisen rikoksen yleisiä rikosvastuun edellytyksiä silmällä pitäen toimitusjohtajan menettelyä on tutkittava?*”⁶⁰ Tämän ensimmäisen, jäsentämisvaiheen jälkeen on mahdollista edetä

---

⁵⁵ Lappi-Seppälä ym. 2021 14.

⁵⁶ Nissinen 1997 s.124

⁵⁷ Nissinen 1997 s.124

⁵⁸ Nissinen 1997 s.124

⁵⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 553

⁶⁰ Nissinen 1997 s. 73

*varsinaiseen vastuun kohdentamisharkintaan, jolloin tutkittavaksi voidaan ottaa toimitusjohtajan toiminta ja esimerkiksi laiminlyöntivastuun arviointi.*⁶¹

Rikoslain yleistä osaa käsitelleessä hallituksen esityksessä todettiin, että *vastuun kohdentamisen lähtökohdan muodostaa tunnusmerkistö.*⁶² Työrikosten ja ympäristörikosten osalta on erikseen säännelty vastuun kohdentamisesta, ja näillä säännöksillä täydennetään normaaleja rikosoikeudellisia vastuusääntöjä.⁶³

Työrikoksia käsittelevän rikoslain 47 luvun 7 §:ssä säädetään, että:

”Tässä luvussa rangaistavaksi säädetystä työnantajan tai tämän edustajan menettelystä tuomitaan rangaistukseen se, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon asianomaisen asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.”

Ympäristörikoksia käsittelevässä rikoslain 48 luvun 7 §:ssä vastuun kohdentamisesta säädetään seuraavasti:

”Tässä luvussa rangaistavaksi säädetystä menettelystä tuomitaan rangaistukseen se, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon asianomaisen asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.”

Nämä säännökset velvoittavat lain tulkitsijaa tekemään kokonaisarvioinnin sen toteamiseksi, kenellä on ollut toimintavelvollisuus organisaatiossa, eli kenen laiminlyönti tai toiminta on aiheuttanut lainvastaisen seurauksen. Tässä kokonaisarvioinnissa otetaan huomioon asianomaisen asema yhteisössä sekä tämän tehtävien ja toimivaltuuksien laajuus ja laatu. Lisäksi tärkeä arvioinnin väline on se, mikä asianomaisen osuus on ollut lainvastaisen tilan synty-miseen ja jatkumiseen. Keskeinen kysymys on siis se, kenen olisi yhteisössä tullut toimia

---

⁶¹ Nissinen 1997 s. 73

⁶² HE 44/2002 vp s. 41, lain esitöissä on esitetty pohdintaa siitä, olisiko rikoslain yleiseen osaan tullut ottaa oma erillinen säännös vastuun kohdentamisesta. Tähän ei kuitenkaan katsottu olevan riittäviä perusteita. Työ- ja ympäristörikoksista säädetyt vastuun kohdentamissäännöt säilytettiin kuitenkin rikoslakiin.

⁶³ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 365, Ks. Myös HE 44/2002 vp s. 41, jonka mukaan työ- ja ympäristörikoksissa vastuun kohdentaminen tapahtuu viimekätisesti näiden erikseen säädettyjen vastuun kohdentumista koskevien pykälien avulla.

huolellisemmin eli kenen vastuulle laiminlyönti voidaan lukea.⁶⁴ Näin ollen merkittävää vastuun kohdentamissäännösten tulkinnan kannalta ovat myös rikosvastuun yleiset edellytykset, ennen kaikkea laiminlyönnin rangaistavuus ja tuottamus.

2.6 Yhteenveto osallisuusopista

Vastuun kohdentamisessa on kyse ennen kaikkea siitä, että sen avulla pyritään osoittamaan rikoksen tekijä tai tekijät.⁶⁵ Vastuun kohdentamisharkinnassa on otettava huomioon yhtenä elementtinä Suomen rikosoikeudessa käytössä olevat osallisuusopit. Tilanteissa, joissa rikosoikeudellinen vastuu kohdennetaan yhtiön johtohenkilöihin yhtiön toiminnassa tehtyjen rikosten perusteella, ei ole täysin ilmiselvästi osoitettavissa, minkä tyyppisestä osallisuudesta on kysymys. Usein käytännössä kyse on kuitenkin tekijävastuusta ja laiminlyöntimuotoisesta tekemisestä.

Rikoslain 5 luvun 8 §:ssä säädetty oikeushenkilön puolesta toimiminen on merkinnyt selkeytystä rikoksen tekijän piiriin erikoisrikoksissa. Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä rikosoikeudellisen vastuun kysymyksiä valmistellut johtoryhmä oli valmistellut kaksi vaihtoehtoista sääntelyehdotusta.⁶⁶ Enemmistön hyväksymän kannan mukaan riittävää oli, että rikoslain yritys- ja osallisuusluvussa säädetään toisen puolesta toimimisesta (nykyinen RL 5:8), sillä samaan aikaan rikoslakiin otettiin säännös laiminlyönnin rangaistavuudesta. Vähemmistöön jääneen ehdotuksen mukaan rikoslain yleiseen osaan (osaksi nykyistä RL 5:8) olisi tulla sisällyttää vastuun kohdentamista koskeva yleissäännös, joka olisi ollut seuraavanlainen:

”Milloin oikeushenkilön toiminnassa on sen puolesta tehty rikos, rangaistukseen tuomitaan tekijänä se, jonka syyksi rikoksen toteuttaminen teolla tai laiminlyönnillä on luettava. Tätä arvioitaessa on rikostunnusmerkistöstä ilmenevien edellytysten lisäksi otettava huomioon asianomaisen henkilön asema oikeushenkilössä, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu, laajuus ja selvyytensä sekä hänen ammatillinen pätevyytensä.”⁶⁷

---

⁶⁴ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 553

⁶⁵ Nissinen 1997 s. 105

⁶⁶ Lahti 1998 s. 1271

⁶⁷ Lahti 1998 s. 1272

Tämä osoittaa sen, että lainsäätäjä on päätenyt siihen ratkaisuun, ettei rikoslakiin ole tarvinnut sisällyttää nimenomaista säännöstä vastuun kohdentamisesta, ja että tämä harkinta voidaan tehdä hyödyntämällä osallisuusoppia sekä muita rikoslain yleisen osan säännöksiä.

3 RIKOSVASTUUN YLEISET EDELLYTYKSET

3.1 Yleistä

Rikosvastuun yleisistä edellytyksistä säädetään rikoslain 3 luvussa. Kuten lähes kaikissa rikosoikeudellisissa tutkimuksissa ja soveltamistilanteissa, luvussa säädettyillä rikosvastuun yleisillä edellytyksillä on olennainen rooli myös tässä tutkimuksessa. Nämä rikoslain 3 luvun säännökset uudistettiin rikoslain yleisiä oppeja koskevien säännösten uudistamisprosessin yhteydessä.⁶⁸ Luku pitää sisältää säännökset esimerkiksi laillisuusperiaatteesta, laiminlyöntivastuusta, syyksiluettavuusvaatimuksesta sekä tahallisuudesta ja tuottamuksesta.

Aloitin käsittelyn laiminlyönnin rangaistavuudesta, joka on todella merkittävä säännös tulkittaessa vastuun kohdentamista yhteisöissä, sillä vastuun perusteena on usein juuri laiminlyönti, kuten edellä todettu. Toinen kohde, joka voi olla vastuuarvioinnin kohteena rikosoikeudessa on konkreettinen teko. Oikeuskirjallisuuden mukaan *teko aktiivisena tekemisenä on ihmisen tahdosta riippuva ulkonaisessa maailmassa ilmenevän muutoksen aikaansaaminen*.⁶⁹ Yhteisössä tehtävän vastuun kohdentamisarvioinnin osalta ongelmallisemmän tulkintatilanteen muodostavat juuri laiminlyöntimuodossa tehdyt rikokset. On selvää, että aktiivisesti tehty rikos voidaan kohdistaa tekijään hänen roolistaan huolimatta. Laiminlyöntirikoksen perusteella voidaan yhteisössä kohdentaa rikosvastuu myös sellaiseen tahoon, joka ei ole ollut käytännössä edes tietoinen rikoksen syntymisestä.

Tämän jälkeen käsittelen tahallisuutta ja tuottamusta omissa luvuissaan, joiden jälkeen käsittelen syy-yhteyttä ja sen vaikutusta rikosvastuun kohdentamiseen yritystoiminnassa. Luvun lopuksi käsittelen vielä laillisuusperiaatetta, joka asettaa rajoja niin lainsäätäjälle kuin laintulkitsijalle.

---

⁶⁸ Merkittävä muutos oli esimerkiksi laiminlyönnin rangaistavuutta koskeneen säännöksen lisääminen rikoslakiin.

⁶⁹ *Honkasalo* 1965 s. 103

3.2 Laiminlyönnin rangaistavuus

Rikoslaissa ei pidetä rangaistavina pelkästään *aktiivisia* tekoja vaan oikeushyviä pyritään suojelemaan myös sellaisilta loukkauksilta, jotka aiheutuvat henkilöiden *passiivisuudesta*.⁷⁰ Tästä syystä rikoslakiin on otettu säännös *laiminlyönnin* rangaistavuudesta ja osassa erityisen osan tunnusmerkeistä on kriminalisoitu henkilön passiivisuus.

Oikeuskirjallisuudessa on luonnehdittu laiminlyönnin käsitettä seuraavasti: laiminlyönti on tapahtunut, kun tekijä ei ole puuttunut uhkaavaan oikeushyvän loukkaamiseen tai vaarantamiseen. *Honkasalo* on sen sijaan määritellyt laiminlyönnin seuraavasti: ”ihmisen tahdosta riippuvaksi ulkonaisessa maailmassa ilmenevän muutoksen estämättä jättäminen”.⁷¹ Laiminlyönnillä ei tarkoiteta pelkästään passiivisuutta vaan sitä, että henkilö ei ole toiminut, niin hänen oletetaan toimivan, vaikka hän olisi siihen kyennyt.⁷²

Heurestin rakenne laiminlyönnin rangaistavuuden osalta on seuraava: 1) ensin todetaan teon kuuluvan laiminlyöntivastuun alueelle, 2) sen jälkeen arvioidaan niin sanotun vastuuaseman henkilöllinen ulottuvuus, ja 3) viimeiseksi selvitetään, minkälaiseksi vastuuasema muodostuu konkreettisessa tapauksessa.⁷³

Laiminlyönnin rangaistavuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 3 §:ssä, jonka mukaan:

”Laiminlyönti on rangaistava, jos rikoksen tunnusmerkistössä niin nimenomaan määrätään.

Laiminlyönti on rangaistava myös, jos tekijä on jättänyt estämättä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisen, vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen. Tällainen velvollisuus voi perustua:

- 1) virkaan, toimeen tai asemaan;*
- 2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen;*
- 3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen;*

---

⁷⁰ HE 44/2002 vp s. 39

⁷¹ *Honkasalo* 1965 s. 103

⁷² *Nuutila* 1995 s. 91–92 ja *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 219

⁷³ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 219–220

4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan;

5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn.”

Laiminlyöntirikokset jaetaan suomalaisessa rikosoikeudessa kahteen eri osaan: *varsinaisiin* ja *epävarsinaisiin laiminlyöntirikoksiin*. Varsinaisilla laiminlyöntirikoksilla tarkoitetaan sellaisia rikostunnusmerkistöjä, joissa on nimenomaisesti kriminalisoitu laiminlyönti toimia jollakin tietyllä tavalla.⁷⁴ Tällaiset rikostunnusmerkistöt ovat sellaisia, joilla velvoitetaan kaikki henkilöt toimimaan tiettyjen tilanteiden vallitessa.⁷⁵ Tämän tutkimuksen kannalta merkittävä rikostunnusmerkistö, jota pidetään ainakin pääpiirteiltään varsinaisena laiminlyöntirikoksena, on *työturvallisuusrikos*.⁷⁶ Työturvallisuusrikoksen tunnusmerkistössä työnantajaa velvoitetaan olemaan laiminlyömättä työturvallisuussäännösten mukaisia velvoitteita.

3.2.1 Epävarsinainen laiminlyöntirikos ja vastuuasemaoppi

Kuitenkin myös sellaisten rikosten osalta, joissa tunnusmerkistössä viitataan aktiiviseen tekemiseen, jolla aiheutetaan jokin seuraus, myös laiminlyönti voi johtaa tietyin edellytyksin rangaistusvastuuseen. Laiminlyönti on tällaisissa tilanteissa rangaistavaa, mikäli tekijä on jättänyt estämättä tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymisen, vaikka hänellä olisi ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää tämä seurauksen syntyminen.⁷⁷ Tässä tarkoitettu erityinen velvollisuus eli vastuuasema voi perustua säännöksessä erikseen mainittuihin seikkoihin, kuten virkaan, asemaan tai toimeen, taikka tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen tai muuhun näihin rinnastettaviin syihin.⁷⁸

Oikeuskirjallisuuden mukaan epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta tuomitseminen edellyttää, että rangaistussäännöksen katsotaan tarkoittavan paitsi yleistä aktiivisen tekemisen kieltämistä niin myös sellaisten henkilöiden velvoittamista toimintaan, jotka ovat erityisessä vastuuasemassa seurauksen sattumatta jäämisestä. Kuitenkin suuri osa rikostunnusmerkistöistä on luonteeltaan sellaisia, että niihin voi syyllistyä aktiivisella tekemisellä sekä laiminlyönnillä.⁷⁹

---

⁷⁴ Nuutila 1995 s. 92 ja Nuutila 1997 s. 123

⁷⁵ Esimerkiksi RL 21:15 pelastustoimen laiminlyönti.

⁷⁶ HE 44/2002 vp s. 159

⁷⁷ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 107

⁷⁸ Ks. esimerkiksi Nuutila 1997 s. 123, epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta rangaistaan vain vastuuasemassa olevaa henkilöä.

⁷⁹ Nuutila 1995 s. 93–94

Keskeinen epävarsinaiseen laiminlyöntirikokseen liittyvä oikeudellinen kysymys on, milloin laiminlyönnin tehneen henkilön katsotaan olleen seurauksen syntymättä jättämiseen nähden erityisessä vastuuasemassa. Tähän seikkaan haetaan vastausta vastuuasemaopista.⁸⁰ Vastuuasemaopin taustalla vaikuttaa ajatus siitä, ettei aktiivisen toiminnan ja passiivisen suhtautumisen rikosoikeudellinen samantarvoisuus voi perustua kuin pelkästään laissa nimenomaisesti säädettyihin perusteisiin.⁸¹ Vaikka vastuuaseman käsitettä ei olekaan kirjoitettu rikoslakiin auki, se on vakiintunut rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa, joten sen käyttäminen on ongelmatonta.⁸²

Vastuuasemaan liittyvät velvollisuudet voidaan jakaa suojaamisvelvollisuuteen ja valvontavelvollisuuteen.⁸³ Suojaamisvelvollisuudella tarkoitetaan, että henkilöllä on velvollisuus suojella tiettyä henkilöä tai tiettyjä henkilöitä erityyppisiltä vaaroilta.⁸⁴ Valvontavelvollisuus edellyttää sen sijaan, että henkilön on velvollinen valvomaan vaaran lähdeä ja estämään loukkaukset, jotka ovat peräisin hänen valvomastaan lähteestä. Tällaisella *lähteellä* tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia vaaroja, jotka syntyvät vahinkoa edeltävästä henkilön omasta tai muiden (usein valvontavelvolliseen nähden käskynalaisuussuhteessa olevien) toiminnasta. Lisäksi vaara voi syntyä muusta lähteestä, jota laiminlyöjän oletetaan valvovan tai josta hänen odotetaan vastaavan.⁸⁵

Laiminlyönnin rangaistavuutta sääntelevässä rikoslain 3 luvun 3 §:ssä on lueteltu vastuuaseman synnyttävät perusteet, joita ovat: 1) virka, toimi tai asema, 2) tekijän ja uhrin välinen suhde, 3) tehtäväksi ottaminen ja sopimus, 4) tekijän vaaraa aiheuttava toiminta sekä 5) muut vastaavat seikat. Esitettyjä vastuuperusteita ei kuitenkaan voi tyhjentävästi jakaa suojaamisvelvollisuuden tai valvontavelvollisuuden lokeroihin, vaan on katsottu, että tämä jako on lähinnä pedagoginen.⁸⁶

---

⁸⁰ Nuutila 1995 s. 95

⁸¹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 111

⁸² RL 3:3:ssa asia on kirjoitettu muodossa ”erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen”, joka tarkoittaa merkityssisällöltään samaa kuin ”vastuuasema”. Ks. LaVM 28/2002 vp.

⁸³ Ks. tällaista jaottelua on tehty jo vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa (Livson 1949 s. 159 eteenpäin), jossa on eroteltu a) *huolenpito- ja valvontavelvollisuudet*, b) *luvattomalla tai luvallisella teolla aiheutetun vaarantilan torjumisvelvollisuus sekä c) velvollisuus ilmaisuun vahingollisen seurauksen estämiseksi*. Uudessa kirjallisuudessa (Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 221) eroteltu *suojaamisvelvollisuus ja valvontavelvollisuus*.

⁸⁴ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 221

⁸⁵ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 221–222, Ks. myös Nuutila 1997 s. 127, jonka mukaan valvontavastuulla tarkoitetaan vastuuta sellaisista vaaran lähteistä, joiden muille aiheuttamat vaarat laiminlyöjän otaksutaan estävän.

⁸⁶ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 111

Tässä tutkimuksessa merkityksellinen edellä esitetty vastuuperuste on mainitun listan ensimmäinen kohta: *virka, toimi tai asema*, sillä tutkimuksessa tarkastellaan yhteisössä johtavassa asemassa olevan henkilön rikosvastuun edellytyksiä. Virkaan, toimeen tai asemaan perustuvasta vastuusta esimerkkinä on työnantaja, joka on asemansa perusteella velvollinen lain nojalla *estämään tapaturmien syntymisen työpaikalla*.⁸⁷ Ympäristörikoksissa esimerkiksi toimitusjohtajan vastuulla on yhtiön liiketoiminnan lainmukaisuuden valvominen ja siten se on myös velvollinen estämään ympäristövahinkojen syntymisen.

3.2.2 Laiminlyönnin rangaistuksen edellytyksistä yhteisöissä

Kuten yllä todettu, laiminlyönnin rangaistavuuden edellytyksenä on se, että henkilö on jättänyt estämättä jonkin tietyn seurauksen syntymisen, vaikka hänellä olisi ollut velvollisuus ja kyky estää tämä tapahtumasta. Eri tunnusmerkistöissä laiminlyönti on eri tavoin. Varsinaisissa laiminlyöntirikoksissa laiminlyöntitunnusmerkki on kuvattu tarkkarajaisemmin säännöksessä, kuten työturvallisuusrikoksessa⁸⁸. Toisaalta epävarsinaisissa laiminlyöntirikoksissa, kuten ympäristörikoksissa ei säännökseen ole otettu montaa kuvausta laiminlyöntitilanteista. Kuitenkin, vaikkei säännöksessä olisi erikseen kirjoitettu auki laiminlyöntitunnusmerkkiä, sen on katsottu olevan olemassa, koska henkilöön kohdistuva toimintaodotus (velvollisuus estää seurauksen syntyminen) syntyy vasta konkreettisissa tilanteissa.⁸⁹

Rikosoikeudellisesti moitittavan laiminlyönnin syntyminen yhteisössä edellyttää yksilöllisen toimintavelvollisuuden olemassaoloa. Tästä syystä merkitystä on annettava tulkinnassa henkilön vastuuasemalle, toimintavelvollisuudelle, jotka perustuvat vastuuehdokkaiden tehtäviin, toimivaltuuksiin ja muuhun organisaation tehtävänjakoa ja vastuita määrittäviin elementteihin.⁹⁰

3.2.3 Laiminlyönnin rangaistavuuden arviointia

Laiminlyönnin rangaistavuudella on tämän tutkimuksen kannalta olennainen merkitys. Työturvallisuusrikoksissa, ympäristön turmelemisessa ja tiedottamisrikoksessa teko-olosuhteet ovat usein sellaiset, että rikosoikeudellinen moite halutaan kohdistaa teon suorittaneen henkilön ulkopuolelle. Tällöin käytetään vastuun kohdentamissääntöjä ja pyritään osoittamaan rikosvastuu esimerkiksi *velvollisuutensa laiminlyöneeseen työnantajan edustajaan tai*

---

⁸⁷ Nuutila 1997 s. 128–130

⁸⁸ Rikoslaki 47:1

⁸⁹ Nissinen 1997 s. 152

⁹⁰ Nissinen 1997 s. 152–153

muuhun johtohenkilöön. Vastuun kohdentamisarvio siis linkittyy monella tapaa vahvasti myös laiminlyönnin rangaistavuuden arviointiin.

Seuraavaksi teen lyhyen tarkastelun ja yhteenvedon laiminlyönnin rangaistavuudesta sen suhteesta työturvallisuusrikokseen, ympäristön turmelemiseen ja tiedottamisrikokseen. Myöhemmässä vaiheessa tulen viittaamaan tässä mainittuihin seikkoihin.⁹¹

Työturvallisuusrikos:

Työturvallisuusrikos on *varsinainen laiminlyöntirikos*.⁹² Laiminlyönnin rangaistavuus näiden osalta ei aiheuta suuria tulkintaongelmia aikaan teoreettisesti, sillä laiminlyönti on nimellisesti kriminalisoitu tunnusmerkistössä. Koska työturvallisuusrikoksessa on lisäksi kyse *erikoisrikoksesta*, voidaan vastuun kohdentaminen toteuttaa työnantajaorganisaation sisällä.

Rikoslain esitöiden mukaan laiminlyönnin rangaistavuuden edellytyksenä olisi se, että valvontavelvollisella on ollut edellytykset ja käytännön mahdollisuudet suoriutua hänelle kuuluvasta valvontatehtävästä. Myöskään valvonnan kattavuudelle ei voida asettaa kohtuuttomia vaatimuksia. Ei voida esimerkiksi edellyttää, että suojavälineiden käyttöä sellaisessa työpisteessä, jossa työntekijät toimivat itsenäisesti, valvotaan tauotta.⁹³

Ympäristön turmeleminen:

Ympäristön turmelemista voidaan pitää *epävarsinaisena laiminlyöntirikoksena*. Näin ollen laiminlyönnin rangaistavuus arvioidaan sen perusteella, onko mahdollisella rikoksentekijällä (esimerkiksi ylimpään johtoon kuuluvalla henkilöllä) ollut sellainen erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen, mikä on laiminlyöty.

Laiminlyönnin rangaistavuutta koskevassa säännöksessä säädetään laiminlyöntivastuun henkilöllisestä ulottuvuudesta, jonka mukaan velvollisuus voi perustua esimerkiksi virkaan, toimeen tai *asemaan*.⁹⁴ Sitä, milloin henkilöllä on ollut asemansa perusteella oikeudellinen

---

⁹¹ Tuottamusta ja laillisuusperiaatetta käsittelevien lukujen yhteydessä tehdään myös vastaavanlainen yhteenvedo. Näistä yhteenvedoista on tarkoitus muodostua toisiaan täydentävä ja tukeva kokonaisuus.

⁹² Työturvallisuusrikoksesta tuomitaan työnantaja tai tämän edustaja, joka esimerkiksi aiheuttaa työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen laiminlyönnillään. Myös RL 47:7 vahvistaa laiminlyönnin rangaistavuuden jalansijaa työturvallisuusrikoksissa, sillä rikoksesta tuomitaan se, jonka *velvollisuuksien vastainen teko* (tai laiminlyönti) on.

⁹³ HE 94/1993 vp s.167

⁹⁴ HE 44/2002 vp s. 40

velvollisuus valvoa sitä, ettei ympäristövahinkoja pääse syntymään, tulee arvioida esimerkiksi yhtiöoikeudellisten vastuuoppien avulla.

Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistössä tekijäpiiriä ei ole rajattu, mikä sinänsä voisi vaikeuttaa vastuunkohdentamisongelmaa ja laiminlyönnin rangaistavuuden arviointia. Tämän ongelman lainsäätäjällä on kuitenkin ratkaissut ympäristörikosluvussa säädetty vastuun kohdentamispykälällä, jonka mukaan vastuu kohdennetaan siihen, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on ollut.

Kun tunnusmerkistössä tarkoitettu seuraus on tapahtunut yhtiötoiminnassa, vastuun kohdentamisessa voidaan siis etsiä se taho, jonka velvollisuutena olisi ollut estää seurauksen syntyminen. Tämänkin säännöksen mukaan siis voidaan tuomita rikoslain vastaisen teon vuoksi rangaistukseen joku muukin, kuin teon suorittanut henkilö.

Tiedottamisrikos:

Laiminlyönnin rangaistavuuden arviointi tiedottamisrikoksissa on tehtävä tapauskohtaisesti, sillä tunnusmerkistö pitää sisällään sekä tekemismuotoisen rikossäännöksen että laiminlyöntiä koskevan säännöksen.⁹⁵ Säännöksen 1 momentissa kriminalisoidaan totuudenvastaisten tai harhaanjohtavien tietojen *antaminen*.⁹⁶ Kyse on epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta, jonka täyttymistä tulee arvioida esimerkiksi henkilön asemasta johtuvien oikeudellisten velvollisuuksien rikkomisen kautta.

Säännöksen 2 ja 3 momentti pitää sisällään laiminlyöntimuotoisen rikoksen, kun niissä säädetään rangaistavaksi *olennaisten tietojen antamatta jättäminen*. Kyse on siis näiltä osin varsinaisista laiminlyöntirikoksista. On siis selvää, että laiminlyönti on tältä osin kriminalisoitu, mutta oma kysymyksensä on se, millä perusteella voidaan löytää ne tahot, joihin tällainen laiminlyönnin rangaistavuuden arviointi ja rikosvastuu voidaan kohdentaa.

Nähdäkseni apua on haettava yhtiöoikeudellisista säännöistä, eli miten vastuut ja velvollisuudet jakautuvat yhtiössä.

---

⁹⁵ Tiedottamisrikoksen tunnusmerkistöä käsitellään tarkemmin omassa luvussa.

⁹⁶ Saman tyyppinen kohta on myös säännöksen 2 momentin lopussa.

3.3 Tahallisuus

Rikoslaisissa on otettu sellainen linja, että tuottamuksellisista rikoksista voidaan rangaista vain, mikäli siitä on erikseen mainittu tunnusmerkistössä. Tästä syystä tahallisena rangaistavissa rikoksissa tunnusmerkistössä ei erikseen mainita, että kyseinen rikos on rangaistavissa vain tahallisena tekona. Ei kuitenkaan ole epätavallista, että säännöksessä mainitaan, esimerkiksi, että ”se, joka tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta...”. Tahallisuus rikosoikeudellisessa kontekstissa ei ole sisällöltään sama, kuin yleisessä puhekielessä käytettävä ”tahallisuus”-sana.⁹⁷ Tässä luvussa käsitellään yleisellä tasolla juridisen tahallisuuden käsitettä, sen elementtejä ja tulkintaa. Kuitenkaan syvempään tahallisuuden tutkimiseen ei tässä luvussa ole syytä, sillä on otettava huomioon tutkielman rajattu pituus ja tutkimuskohteen painottuminen enemmän tuottamuksellisina tehtyihin rikoksiin.

Tahallisuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 6 §:ssä, jonka mukaan:

”Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.”

Lain ensimmäinen ja tahallisuuslajeista raskain tahallisuusmuoto, tarkoitustahallisuus (*dolus determinatus*), täyttyy, jos tekijä on tarkoittanut aiheuttaa tunnusmerkistön mukaisen seurauksen. Tällöin tekijä tekee teon tietystä tarkoituksessa ja hänen ymmärtämänsä rikosoikeudellisesti merkityksellinen seuraus on toiminnan motivaattorina.⁹⁸ Tarkoitustahallisuuden osalta on syytä huomioda se, ettei *tarkoitusta* tule sekoittaa *toiveeseen* tai *haluun*. Rikosoikeudellisesti merkittävä käsite *tarkoitus* voi olla luonteeltaan sellainen, ettei siihen edes liity halua tai toivetta jostain seurauksesta. Kuitenkin, jos tekijä on tarkoittanut aiheuttaa jonkin seurauksen, teko on tehty tarkoitustahallisuuden tarkoittamalla tavalla.

Tarkoitustahallisuuden osalta on määriteltävä, millaista tietoa seurauksen todennäköisyydestä tekijältä voidaan edellyttää. Lähtökohtana on oikeuskirjallisuuden mukaan *järjellinen todennäköisyys* eli sellainen aste, joka tekee toiminnasta ymmärrettävää.

---

⁹⁷ HE 44/2002 vp s. 71, arkikielessä *tahallisuudella* viitataan usein *tahtomiseen* ja tarkoitetaan sitä, että joku tahtoo tehdä juuri sen, minkä tekee. Juridisessa viitekehysessä tahallisuus on monitasoinen käsite, jonka kohteena on rikostunnusmerkistö. Tahallisuuden on katettava tunnusmerkistössä säädettyt seuraukset sekä muut tunnusmerkistön kannalta relevantit olosuhteet ja seikat.

⁹⁸ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 189

Tarkoitustahallisuuden kriteeri täyttää sellaisessakin tilanteessa, jossa tekijä arvioi seurauksen syntymisen niin, ettei se ole aivan epätodennäköistä.⁹⁹

Lain toinen tahallisuusmuoto, varmuustahallisuus (*dolus directus*) täyttyy, jos tekijä pitää varmana, että hänen toimintansa aiheuttaa tietyn seurauksen tai kun tekijä pitää seurausta tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.¹⁰⁰ Varmuustahallisuuden yhteydessä *seurauksen pitämistä varmana* voidaan verrata käsitteenä yleiseen *tietämisen käsitteeseen*. Filosofiasa tietämisen käsitettä kuvaillaan usein *totuudenmukaiseksi ja perustelluksi uskoksi asianomaiseen seikkaan nähden*. Rikosoikeudessa varmuustahallisuuden tulkinnassa tietäminen vastaa muuten filosofista käsitettä, paitsi että *varmana pitäminen* on kognitiivinen tila, joka ei riipu käsityksen totuudenmukaisuudesta.¹⁰¹

Säännöksen kolmas ja viimeinen tahallisuusmuoto on todennäköisyystahallisuus (*dolus eventualis*). Todennäköisyystahallisuuden arvioinnin alarajaksi nykyisessä rikoslain tahallisuutta koskevassa säännöksessä otettiin korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä aiemmin muodostunut linja, jonka mukaan todennäköisyystahallisuuden raja ylittyy, kun tekijä on pitänyt seurauksen syntymistä ”*varsin todennäköisenä*”.¹⁰²

Rikoslain 3 luvun 6 §:ssä käsitteellä *varsin todennäköinen* on ollut tarkoitus kytkeä tahallisuusvaatimus alkamaan pisteestä, jossa tekijä pitää seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sitä, että seuraus ei toteudu.¹⁰³ Kyse on siis pelkistettynä punninnasta, jossa tekijän toimintaa pidetään tahallisenä, jos hän on ollut vähintään 51 % varma seurauksen syntymisestä. Todennäköisyysarvioinnin tulee koskea nimenomaisesti tekijän subjektiivista arviointia eli sitä, miten todennäköiseksi tekijä on mieltänyt tietyn seurauksen.

Tahallisuutta koskeva rikoslain 3 luvun 6 § kytkee tahallisuuden sananmuotonsa mukaisesti seuraukseen. Kuitenkin rikosvastuun syntyminen edellyttää myös sitä, että tekijä on ollut riittävällä tavalla tietoinen rikostunnusmerkistön kannalta merkittävistä, käsillä olleista,

---

⁹⁹ KKO 2003:115, jossa todetaan tekijän toimineen tahallisesti (*dolus determinatus*), kun se ei katsonut teostaan aiheutuvaa seurausta poissuljetuksi. Ks. myös *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 190 Ks. myös HE 44/2002 vp s. 72, jonka mukaan tarkoitustahallisuus ei edellytä tekijän tekemää arviota seurauksen onnistumisen mahdollisuudesta. Kuitenkin tekijän näkökulmasta täysin poissuljettujen seurausmahdollisuuksien syntymistä ei voida lukea tekijän syyksi tahallisena.

¹⁰⁰ HE 44/2002 vp s. 72, tekijän ei ole tarvinnut suoraan tarkoittaa seurauksen syntymistä, jos hän on pitänyt sitä kuitenkin toimintaansa välittömästi liittyvänä seurauksena.

¹⁰¹ *Matikkala* 2005 s. 23–24

¹⁰² *Nuutila* 1995 s. 116

¹⁰³ HE 44/2002 vp, s. 87

muista kuin seuraukseen liittyvistä seikoista. Tällöin tarkasteltava tahallisuuden muoto on olosuhdetahallisuus.¹⁰⁴

Olosuhdetahallisuudesta ei ole säädetty nimenomaisesti laissa. Rikoslain yleisiä oppeja koskevassa hallituksen esityksessä oli ehdotettu, että tahallisuuden määritelmä koskisi myös tunnusmerkistön täyttymisen edellyttämiä olosuhteita.¹⁰⁵ Lakivaliokunnan mietinnössä kuitenkin päädyttiin sille kannalle, että rikostyypeittäin vaihtelevan olosuhdetahallisuuden määrittäminen on vaikeaa ja kiistanalaista. Mietinnössä todettiin, että olosuhdetahallisuus jää oikeuskäytännössä arvioitavaksi, jolloin huomioon on otettava myös tunnusmerkistöerehdystä koskeva rikoslain säännös.¹⁰⁶

Olosuhdetahallisuuteen on lakivaliokunnan mietinnön jälkeen otettu useaan otteeseen kantaa oikeuskäytännössä. Korkein oikeus on tapauksissaan tulkinut olosuhdetahallisuutta siten, että myös sellaisiin rikostunnusmerkistön elementteihin, joita ei voida pitää seurauksina, on sovellettava todennäköisyystahallisuutta. Tämä näyttää pitäneen oikeustilan samana kuin ennen rikoslain uudistusta, jolloin oikeuskäytännössä oli otettu linja, jonka mukaan myös olosuhdetahallisuuden alarajaksi on asetettu todennäköisyystahallisuus eli se, onko tekijä pitänyt rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvien olosuhteiden käsillä oloa varsin todennäköisenä. Tästä ratkaisukäytännöstä ei ole poikettu lakimuutoksen jälkeenkään.

Korkeimman oikeuden tapauksessa 2012:66 olosuhdetahallisuudesta on lausuttu seuraavaa:

”Oikeustieteellisessä keskustelussa on esitetty erilaisia näkemyksiä siitä, miten olosuhdetahallisuutta olisi arvioitava. On muun muassa esitetty, että riittävää olisi pelkästään tekijän käsitys jonkin tosiseikan varteenotettavasta mahdollisuudesta taikka että tämän lisäksi vaadittaisiin hyväksyvää tai ainakin välinpitämätöntä suhtautumista tähän mahdollisuuteen.”

Ratkaisun perusteluissa KKO toteaa, että ilmaisulla ”on pitänyt varsin todennäköisenä” ei voida luontevasti kuvata sitä, miten ihmiset yleensä tarkastelevat vallitsevia olosuhteita. KKO:n mukaan tunnusmerkistöerehdystä koskevassa tunnusmerkistössä (RL 4:1) käytetty ”olla selvillä” kuvaa paremmin sitä, onko tekijällä ollut oikeanlainen käsitys tapahtumassa olevista asioista. Kuitenkin punninnan jälkeen KKO päätyi vakiintuneen oikeuskäytännön

---

¹⁰⁴ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 285

¹⁰⁵ HE 44/2002 vp s. 73–74, hallituksen esityksessä ehdotettiin, että lain tasolla vahvistettaisiin oikeuskäytännössä noudatettu linja siitä, että olosuhdetahallisuus määrittyy *todennäköisyystahallisuuden* tavoin.

¹⁰⁶ LaVM 28/2002 vp s. 10

kanssa samalle linjalle, eli arvioimaan olosuhdetahallisuutta todennäköisyystahallisuuden kautta. Arvioinnin kohteena on siis se, oliko syytetty pitänyt varsin todennäköisenä, että tapauksessa relevantti asiantila oli olemassa.

Tahallisuus saa lopullisen sisältönsä tapauskohtaisesti erilaisena eri tunnusmerkistöjen kanssa toimittaessa. Rangaistavuuden kannalta ei ole riittävää, että tekijä on siten, kuin yleiskielessä tahallisuudella tarkoitetaan, vaan tahallisuuden on katettava tapauksessa kaikki rikostunnusmerkistössä säädetty osat.¹⁰⁷ Tekijän tulee siis olla tietoinen kaikista sellaisista tosiasioista, joista teon rangaistavuus riippuu. Tätä vaatimusta kutsutaan rikosoikeudelliseksi *peittämisperiaatteeksi*.¹⁰⁸

Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu, että tahallisuus on yksi rikosoikeuden moniulotteisimmista käsitteistä, koska sillä on samaan aikaan vahva teoreettinen ulottuvuus sekä hyvin praktinen sisältö. Näitä kumpaakin tahallisuuden elementtiä pyritään käyttämään hyväksi rikosoikeustieteessä.¹⁰⁹ Oikeudellisessa käytännössä tahallisuudella tarkoitetaan sellaista juridista käsitettä, joka sisältää sekä normatiivisia että empiirisiä elementtejä. Tahallisuuden katsotaan sisältävän tiedollisen puolen, joka esiintyy kaikissa eri tahallisuuden asteissa, sekä tahtoelementin, joka esiintyy tarkoitustahallisuudessa ja eräissä tahallisuuden ja tuottamuksen välisen rajanvedon malleissa.¹¹⁰

Tässä tutkimuksessa tahallisuutta ei tutkita syvemmin, ja tahallisuutta koskevan luvun käsittelyn koskee vain yllä käsiteltyä neljää tahallisuuden eri muotoa. Syynä tälle on se, että työturvallisuusrikos, ympäristön turmeleminen sekä tiedottamisrikos ovat kaikki rangaistavia myös *törkeästä huolimattomuudesta*. Näin ollen tahallisuuden käsillä olo merkitsee tapauskohtaisesti käytännössä vain korkeampaa moitittavuutta ja siten voi vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen.

---

¹⁰⁷ Koponen 2002 s. 252 Ks. myös peittämisperiaatteesta *Matikkala* 2005 s. 543–547

¹⁰⁸ Nuutila 1997 s. 227. Ks. myös erehdysopista s. 233–236 sekä *Matikkala* 2005 s. 543–547. Erehdysoppeja ei tässä tutkimuksessa käsitellä. Todettakoon kuitenkin, että erehdysopin katsotaan olevan tahallisuuden kääntöpuoli. Silloin, kun tahallisuus puuttuu, kyseessä on erehdys.

¹⁰⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 263

¹¹⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 264

3.4 Tuottamusvastuu

3.4.1 Yleistä

Vaikka tahalliset rikokset muodostavat rikosoikeusjärjestelmän perustan, on rikosoikeudellinen vastuu ulotettu koskemaan myös huolimattomuudesta tehtyjä rikoksia. Rikoslaisissa noudatetaan sääntöä, jonka mukaan tuottamuksellisesti eli huolimattomasti tehdyistä rikoksista voidaan rangaista vain silloin, kun se on erikseen säännöksessä kriminalisoitu.¹¹¹ Rikosoikeudellisessa tuottamuksella tarkoitetaan *vaadittavan huolellisuuden laiminlyöntiä* tai lyhyemmin *huolimattomuutta*.¹¹²

Tämän tutkimuksen kannalta merkittävää on *törkeän huolimattomuuden* käsite, sillä se määrittää *syyksiluettavuuden alarajan* työturvallisuusrikoksessa, ympäristön turmelemisessa ja tiedottamisrikoksessa. Tässä luvussa käydään ensin läpi yleisesti tuottamukseen liittyviä seikkoja ja oppeja, jonka jälkeen käsitellään erikseen törkeää huolimattomuutta.

Huolimattomuuden rangaistavuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 7 §:ssä, jonka mukaan:

”Tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan (tuottamus).

Se, pidetäänkö huolimattomuutta törkeänä (törkeä tuottamus), ratkaistaan kokonaisarvostelun perusteella. Arvostelussa otetaan huomioon rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys ja loukkauksen todennäköisyys, riskinoton tietoisuus sekä muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet.

Pikemmin tapaturmaan kuin tuottamukseen perustuvasta teosta ei rangaista.”

Huolimattomuuden rangaistavuus pitää säännöksen mukaan sisällään sen, että tekijä on rikonut *olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvoitetta*. Säännöksessä siis erotetaan kaksi osaa: miten tekijän olisi *pitänyt* toimia sekä miten tekijä olisi *voinut* toimia. Oikeuskirjallisuutta näitä on kutsuttu myös huolimattomuuden *objektiviseksi osaksi*

---

¹¹¹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 222

¹¹² HE 44/2002 vp s. 89

(pitäminen) ja *subjektiiviseksi osaksi* (voiminen).¹¹³ Jaottelu voidaan kutsua myös siten, että erotellaan *teon huolimattomuus* ja *tekijän huolimattomuus erikseen*.¹¹⁴

Huolimattomuuden objektiivisessa puolessa on kyse siitä, ottiko tekijä kielletyn riskin vai jäikö riskinotto sallitun puolelle. Objektiivista huolellisuutta arvioidaan ennen kaikkea oikeusnormien, mutta myös epävirallisten ja teknisten normien avulla.¹¹⁵ Tässä tulkinnassa voidaan käyttää hyväksi kohta käsiteltävää *huolellisen toimijan mallia*.

Subjektiivisessa huolimattomuudessa on perinteisessä rikosoikeustutkimuksessa erotettu *tietoinen* ja *tiedoton tuottamus*. Erottelulla on käytännössä vain pedagogista merkitystä, sillä tuottamukselliset rikokset ovat rangaistavia niin tiedollisella kuin tiedottomalla tuottamuksella tehtyinä.¹¹⁶ Subjektiivista huolimattomuutta ja näitä sen osia käsitellään myöhemmin.

Korkein oikeus on tuoreessa ratkaisussa KKO 2021:33 ottanut kantaa huolimattomuuden ydisisältöön seuraavasti:

”Huolimattomuutta yleisenä rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä arvioidaan kulloinkin ratkaistavan tapauksen ominaispiirteitä silmällä pitäen. Koska huolimattomuus on yleensä se, mikä ei ole huolellista, arvioinnin lähtökohdaksi on syytä usein ottaa se, mikä asiassa olisi ollut huolellista menettelyä. Huolellista puolestaan on sellainen menettely, mitä kyseisessä asemassa olevalta henkilöltä on vallinneissa olosuhteissa voitu edellyttää.

*Tämän jälkeen on ratkaistava, poikkeako vastaajan menettely huolelliseksi katsottavasta menettelytavasta, ja jos poikkeaa, **poikkeako se siitä siinä määrin**, että hänen menettelyään voidaan pitää moitittavana.*

--

Edellä mainitussa riskinarvioinnissa on puolestaan merkitystä tosiasiallisilla toimintavaihtoehtoilla sekä vahinkoseuraamuksen todennäköisyydellä ja vakavuudella. Valitun menettelytavan tai toimintamallin riskejä on pyrittävä arvioimaan teonhetkisestä näkökulmasta ja tuolloin saatavilla olleen tiedon

---

¹¹³ HE 44/2002 vp s. 89–90, Ks. myös Vanhemmassa tutkimuksessa tästä *Honkasalo 1967* s.120 ja uudemmassa oikeuskirjallisuudessa esimerkiksi *Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019* s. 316

¹¹⁴ Muun muassa *Nuutila 1996* s. 273

¹¹⁵ HE 44/2002 vp s. 89–90

¹¹⁶ HE 44/2002 vp s. 90

valossa. Kun rikosoikeudellista huolimattomuutta arvioidaan useimmiten vahinkoseuraamuksen mahdollisuuden toteuduttua, huomioon on otettava sekin, että jälkikäteisarvostelussa vahinkoseuraamus voi näyttäytyä todennäköisempänä kuin se tapahtuma-aikana objektiivisesti arvioiden oli.” (Korostukset lisätty)

Kuten aiemmin mainittu, huolellisuusvelvollisuuden rikkomista voidaan arvioida niin sanotun *huolellisen toimijan mallin* avulla. Objektiivisen osan tulkinnassa asetetaan arvioinnin kohteeksi hypoteettinen huolellisuuden aste, jotka *normaaliominaisuuksin varustettu, vastuuntuntoinen ja huolellinen henkilö* olisi noudattanut kyseisissä olosuhteissa noudattanut.¹¹⁷ Rikosoikeudellisen vastuun ja huolimattomuuden käsillä olo edellyttää, että tämä hypoteettista aste on alitettu ja huolellisuusvelvollisuus siten rikottu.¹¹⁸

Huolimattomuuden subjektiivisen puolen tulkinnassa arvioidaan sen sijaan tekijän henkilökohtaista *kykyä toimia tietyllä vaaditulla tavalla*. On kysyttävä, olisiko henkilöltä voitu individuaalisena subjektina voitu vaatia huolellisuusvelvollisuuden noudattamista. Tässä arvioinnissa on siis kyse tekijän henkilökohtaisesti suhteesta tekoonsa tai laiminlyöntiinsä, jota kutsutaan oikeuskirjallisuudessa *syylisyysoitteiden kohdentamisen henkilökohtaisiksi edellytyksiksi*.¹¹⁹

Oikeuskirjallisuudessa katsotaan, että huolimattomuutta on olemassa kahdenlaista: *tietoista* ja *tiedostamatonta* huolimattomuutta.¹²⁰ Rikosoikeudellisen vastuun kannalta ei ole merkitystä, onko huolimattomuus ollut tietoista vai tiedostamatonta, mutta sillä voi olla merkitystä rangaistuksen mittaamisessa.¹²¹

Tässä tutkimuksessa huolimattomuus rikosvastuun perusteena on merkittävässä roolissa. Tutkimuskysymyksen mukaisissa yhteisön sisällä tapahtuvista rikoksista ja niihin liittyvistä vastuun kohdentamisongelmista kaikista keskeisimmät liittyvät juuri sellaisiin tekoihin, joissa kenenkään ei katsota toimineen tahallisesti. Näin ollen esimerkiksi johtavassa asemassa olevan henkilön aseman ja tehtävien perusteella syntyvien

---

¹¹⁷ Nissinen 1997 s. 198

¹¹⁸ Nissinen 1997 s. 199

¹¹⁹ Nissinen 1997 s. 200

¹²⁰ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 316

¹²¹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 222

huolellisuusvelvollisuuksien täyttymistä tulee tulkita ja tehdä niiden perusteella arvio siitä, onko toiminta (usein laiminlyönti) ollut sellaista, että se on rikosoikeudellisesti tarpeeksi merkittävää.

Tässä luvussa käsitellään ensin huolellisen toimijan mallia, jonka jälkeen käsitellään tietoista ja tiedostamatonta huolimattomuutta. Luvun tarkoituksena on luoda yleiskuva siitä, millä edellytyksillä tekijä voidaan tuomita rikokseen huolimattomuuden perusteella.

3.4.2 Huolellisen toimijan malli

Kun arvioidaan sitä, onko tekijä täyttänyt riittävällä tasolla huolellisuusvelvollisuutensa (*teon huolimattomuus/objektiivinen osa*), käytetään avuksi huolellisen toimijan mallia. Mallia sovellettaessa otetaan avuksi kyseisessä tilanteessa relevantin erityislainsäädännön sisältö.¹²² Ratkaistavana on siis se, onko toimija huolellisuusvelvoitetta rikottu ryhtymällä sellaiseen toimintaan, jota on pidettävä *kielletynä riskinottona*. Objektiivisessa huolimattomuudessa on kyse ennen kaikkea *teon kontrollista*. Jos teko olisi ollut tekijän kontrollissa noudattamalla huolellisuusvelvollisuutta, mutta tämä on jätetty tekemättä, voidaan tuottamusmoite kohdistaa tekijään.¹²³

Esimerkiksi, kun kyse ympäristörikoksesta, peilataan huolellisuusarvioinnissa tekijän toimintaa esimerkiksi ympäristölainsäädäntöön, tämän toimintaa säänteleviin lupamääräyksiin sekä lupaehtoihin.¹²⁴ Arvioinnissa on otettava lisäksi vahinkoseurauksen vakavuus, vahingon todennäköisyys, tekijän tosiasialliset mahdolliset laajempiin varotoimenpiteisiin sekä toiminnan sosiaalinen hyödyllisyys.¹²⁵ Huomioitavaa on kuitenkin se, että tämä tuottamus-punninta on aina tapauskohtainen.¹²⁶

Teon huolimattomuusarvion kannalta kielletyn riskin käsitteellä on olennainen rooli, joten koen, että sitä on hyvä avata tiiviisti tässä yhteydessä.

---

¹²² *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 316–317

¹²³ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 317

¹²⁴ Ks. Esimerkiksi *Nuutila* 1997 s. 145–146, voidaan esimerkiksi katsoa, että ympäristölupaviranomaisen asetamat päästörajat toiminnassa toimivat riskin sallittavuuden ja kiellettävyyden mittapuuna. Jos toiminta on ollut lupaehtojen mukaisesti, ei sinänsä luontoa kuormittavaa toimintaa voida pitää kielletyn riskin ottamisena. Mielinkiintoinen kysymys on kuitenkin se, onko toimija ottanut kielletyn riskin, jos se noudattaa viranomaisen määräämää muodollisesti hyväksyttävää lupaehtoa, joka on kuitenkin selvästi ympäristölainsäädännön vastainen.

¹²⁵ HE 44/2002 vp s. 95

¹²⁶ HE 44/2002 vp s.95–96

Kiellettyä riskiä lähdetään rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa lähestymään *sallitun riskin* käsitteen kautta. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia näkemyksiä siihen, mitä tarkoitetaan sallitulla riskillä, ja miten sitä voidaan käyttää hyväksi rikosoikeuden tulkinnassa.¹²⁷ Yksi näkökulma on se, että sallitulla riskillä tarkoitetaan sellaisen riskin aiheuttamista, joka on *oikeudellisesti relevanttia* mutta *yleisillä perusteilla sallittua*.¹²⁸ Oikeuskirjallisuudessa esitetty tyyppiesimerkki sallitusta riskistä on liikennesääntöjen mukaisesti toimiva autonkuljettaja. Vaikka tilastojen perusteella liikenteessä ajamista voidaan pitää tietynlaisena riskinä, ei kuitenkaan tällaista, yleisesti perusteltua toimintaa voida pitää kielletyn riskin ottamisena.¹²⁹

Toinen esimerkki sallitusta riskistä on esimerkiksi biokaasulaitostoiminnan harjoittaminen. Kun toimija noudattaa sille annettuja lupamääräyksiä ja -ehtoja sekä toimintaa sääntelevää lainsäädäntöä, ei tällaista yleishyödyllisen toiminnan harjoittamista voida pitää kielletyn riskin ottamisena sen perusteella, että laitoksen toiminnasta saattaa aiheutua ympäristölle jonkintasoista haittaa esimerkiksi hajun muodossa.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2007:62 huolellisen toimijan malli rakennettiin sen varaan, miten *yleisen elämäkokemuksen perusteella* asiassa olisi pitänyt olettaa tapahtuvan ja siten sen mukaisesti toimia. Korkein oikeus toteaa huolellisuusarvioinnista ratkaisun perusteluissaan, että huolellisuutta määrittävät eri tilanteita koskevat oikeusnormit, joiden lisäksi arvioinnissa voidaan käyttää hyväksi kysymyksessä olevan alan voimassa olevia määräyksiä ja hyväksytyjä käytäntöjä. Korkein oikeus toteaa lisäksi, että usein huolellisuuden mittapuu on asetettava tapauskohtaisesti arvioimalla eri toimintavaihtoehtojen hyötyjä ja riskejä sekä vertailemalla tehtyjä valintoja siihen, miten huolellinen henkilö vastaavassa tilanteessa olisi toiminut.¹³⁰

Sillä, aiheutuuko tekijän toiminnan johdosta vahinkoa, ei periaatteessa ole merkitystä huolellisuusarvioinnin kannalta. Kuitenkin usein vahingon aiheutuminen vaikuttaa siihen, että tapauksessa katsotaan helposti rikotun huolellisuusvelvoitetta. Kun vahinko on jo

---

¹²⁷ Nuutila 1996 s. 299–304

¹²⁸ Nuutila 1996 s. 303, ks. myös Lappi-Seppälä 1987 311–312

¹²⁹ Nuutila 1996 s. 303

¹³⁰ KKO 2007:62 perustelujen kohta 4.

aiheutunut, tulkinnassa kysymys usein muuntuu siitä, onko yleistä huolellisuusvelvollisuutta tai turvallisuusnormeja rikottu niin, että kysytään, millä tavalla näitä on rikottu.¹³¹

3.4.3 Tekijän huolimattomuus

Tuottamusta sääntelevän tunnusmerkistön subjektiivisen puolen, eli tekijän huolimattomuuden arvioinnissa tutkitaan sitä, millainen tekijän suhtautuminen on ollut syntyneeseen seuraukseen. Tältä osin voidaan tehdä jako tekijän tietoiseen ja tiedottomaan huolimattomuuteen, joita arvioidaan eri näkökulmista.¹³² Käytännössä sekä tietoista tai tiedotonta huolimattomuutta esiintyy yhtä paljon. Tietoinen huolimattomuuteen liittyy vahvasti niin sanotun tietoisien riskien ottaminen, kun taas tiedottomassa huolimattomuudessa tekijällä ei ole ollut tietoa toimintansa riskeistä.¹³³ On kuitenkin merkittävää korostaa, ettei tiedostamaton huolimattomuus ole vähemmän vaarallista tai moittivaa verrattuna tietoiseen huolimattomuuteen.¹³⁴

Ero tietoisien ja tiedostamattoman huolimattomuuden välillä ei ole aina itsestään selvä. Esimerkiksi tapauksissa, joissa tuottamuksellinen rikoksen tekemisen muoto on nimenomaisesti kriminalisoitu, tunnusmerkistön täyttymiseen riittää kumpi tahansa.¹³⁵ Vaikkei huolimattomuuden erottelu ei ole aina selvää eikä sillä ole rikosvastuun näkökulmasta merkitystä, se auttaa hahmottamaan tuottamusvastuuta kokonaisuudessa.

3.4.3.1 Tietoinen huolimattomuus

Tietoisessa huolimattomuudessa on kyse tiedostetusta huolellisuusnormien rikkomisesta.¹³⁶ Tällainen tilanne on käsillä, kun tekijä toimii, vaikka tietää, että siitä saattaa aiheutua tunnusmerkistössä tarkoitettu seuraus. Tekijä ottaa siis niin sanotun kielletyn riskin.¹³⁷ Tietoinen huolimattomuus on tulkinnallisesti samalla rajapinnalla kuin todennäköisyystahallisuus.

Tietoisien huolimattomuuden kannalta merkittävä Korkeimman oikeuden ratkaisu on KKO 1993:26, jossa A oli ohittanut B:n ajaman pakettiauton mäen harjanteessa, jossa vastaantulevaa liikenteen näkyvyys oli hyvin rajoitettu. A törmäsi tilanteessa vastaan tulleen henkilön C:n ajaman auton kanssa, minkä seurauksena C kuoli välittömästi. A:ta kohtaan nostettu

---

¹³¹ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 317

¹³² *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 226

¹³³ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 227

¹³⁴ Ks. esimerkiksi *Lappi-Seppälä* 1987 s. 313

¹³⁵ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 332

¹³⁶ HE 44/2002 vp s. 96

¹³⁷ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 331

syyte taposta (tahallinen teko) hylättiin kaikissa oikeusasteissa. KKO perusteli tuomiotaan todennäköisyyden puuttumisella. Korkein oikeus katsoi, ettei toisen auton kohtaaminen keskiyöllä ollut *varsin todennäköistä*. A tuomittiin kuitenkin törkeästä liikenteen vaarantamisesta ja törkeästä kuolemantuottamuksesta ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Korkein oikeus katsoi, että tilanteessa oli selvää, että A oli tietoinen siitä, että hän otti ohittaessaan pakettiauton ylämäessä kielletyn riskin toisten hengen ja terveyden suhteen. Tämän tiedotetun riskin perusteella A:n olisi täytynyt toimia tilanteessa toisin eli jättää ohitus tekemättä.

3.4.3.2 Tiedostamaton huolimattomuus

Tiedostamattoman huolimattomuudesta on kyse silloin, kun henkilö ei ole havainnut toimivansa huolellisuusnormien vastaisella tavalla taikka ollut tietoinen toimintaansa liittyvistä riskeistä, vaikka hänen olisi tullut nämä riskit havaita tai tietää. Merkittävää on siten ensinnäkin arvioida, mitä toimijan olisi täytynyt tehdä mieltääkseen toimintansa riskit. Toinen relevantti kysymys tiedottoman huolimattomuuden tulkinnassa on se, olisiko toimijan pitänyt ryhtyä näihin toimenpiteisiin, joiden avulla hän olisi tullut tietoiseksi toiminnan riskeistä.¹³⁸ Tärkeä osa rikosoikeudellista huolimattomuutta on siis *toisintoimimismahdollisuus*.¹³⁹ Oikeuskirjallisuudessa esitetty esimerkkitapaus selventää tätä:

*”Sairaanhoitaja A noutaa leikkauksen aikana lääkekaapista ampullin, joka sisältää etiketin mukaan unilääkettä. B on kuitenkin tahallaan vaihtanut ampullin sisällön huomattavasti voimakkaampaan unilääkkeeseen. Voidaan väittää, että A:lla ei ollut tilaisuutta päästä selville faktisesta asiointilasta eikä hänen teon huolimattomuudesta huolimatta aiheuttanut huolimattomuudellaan potilaan kuolemaa.”*¹⁴⁰

Toinen oikeuskirjallisuudessa esitetty esimerkki tiedostamattomasta huolimattomuudesta soveltuu vielä tarkemmin tämän tutkimuksen viitekehykseen, sillä esimerkki koskee tiedottamisrikosta, jota tässäkin tutkimuksessa myöhemmin tarkastellaan lähemmin.

”Luottamusnäkökohdalla on merkitystä myös tiedostamattoman tuottamuksen arvioinnissa. Arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen (RL 51:5) tunnusmerkistön voi toteuttaa myös törkeän huolimaton menettely. Lähtökohteisesti hallituksen jäsenellä on oikeus luottaa siihen, että toimitusjohtaja ja

---

¹³⁸ HE 44/2002 vp s. 96

¹³⁹ Nuutila 1991 s. 181

¹⁴⁰ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 227

muu toimiva johto antaa hallituksen jäsenille oikeat ja riittävät tiedot päätöksenteon pohjaksi. Tiedostettu huolimattomuus olisi kyseessä silloin, kun hallituksen jäsen epäilee esitettyä informaatioita puutteelliseksi tai vääräksi, mutta kuitenkin hyväuskoisesti luottaa siihen, että saatu tieto riittää päätöksenteon pohjaksi. Tiedostamatonta tuottamusta voisi olla laiminlyönti perehtyä saatuun selvitykseen ja siitä johtuva tiedottamisvelvollisuuden laiminlyönti. Huolimattomuutta olisi myös se, että tekijällä olisi käytettävissään oikea tieto, mutta hän tekisi ilmiselvästi väärä johtopäätöksiä hallussaan olevasta tiedosta.”¹⁴¹

Tilaisuus tulla tietoiseksi toiminnan mahdollisista riskeistä on riippuvainen tapahtumahetkellä vallinneista olosuhteista, eikä tässä arvioinnissa sinänsä ole merkitystä tekijän henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Jos henkilöllä ei ole olosuhteiden vuoksi ollut tilaisuutta saada tietoa riskeistä, huolimattomuus ei ole käsillä ja näin ollen rikosvastuuta ei tällä perusteella synny.¹⁴²

Sen arvioimiseksi, mitä tarkoitetaan *kyvyllä tulla tietoiseksi riskeistä*, on kyettävä kuvaamaan tekijää varten vaihtoehtoinen toimintamalli, jonka avulla hän olisi tullut tietoiseksi toiminnan riskeistä. Tämän jälkeen tulee vakuuttua siitä, että tekijällä olisi ollut kyky toimia tämän mallin mukaisesti. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia tapoja, joilla tekijä voisi tulla tietoiseksi riskeistä. Näitä tapoja voidaan käyttää myös tämän seikan tulkinnassa:

- 1) Tekijä olisi voinut ajatella tarkemmin, eli varata enemmän aikaa päätöksentekoonsa.
- 2) Tekijä olisi voinut kiinnittää huomiota tiettyyn kohteeseen tai tilaan.
- 3) Tekijä olisi voinut ryhtyä ennakollisesti kontrollitoimenpiteisiin.
- 4) Tekijä olisi voinut hankkia asiasta relevanttia tietoa kirjallisuudesta.
- 5) Tekijä olisi voinut pyytää apua kääntymällä esimerkiksi viranomaisen puoleen.¹⁴³

Tiedottomaan huolimattomuuteen liittyy rikosoikeudellinen käsite *ryhtymistuottamus*. Tällä tarkoitetaan sitä, että henkilö ei voi vedota siihen, että häneltä on puuttunut tieto tai taito toimia oikein, jos hän on ryhtynyt toimeen, josta suoriutumiseen hänellä ei ole ollut

---

¹⁴¹ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 331

¹⁴² *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 227

¹⁴³ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 228

edellytyksiä. Tällaisessa tilanteessa tekijään kohdistetaan rikosvastuu hänen aikaisemman, vahinkoriskiin aiheuttaneen tekoon johtaneen, huolimattoman, toiminnan perusteella.¹⁴⁴

3.4.4 Törkeä huolimattomuus

Törkeästä tuottamuksesta säädetään samassa rikoslain säännöksessä tavallisen tuottamuksen kanssa. Se, onko huolimattomuutta pidettävä törkeänä, ratkaistaan säännöksen mukaan kokonaisarvostelun perusteella. Säännöksessä nostetaan esille kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat, joita ovat rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys, loukkauksen todennäköisyys sekä riskinoton tietoisuus. Lisäksi huomioon tulee ottaa myös muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet. Kokonaisarvostelussa huomioon otettavien seikkojen osalta on katsottu, että nämä seikat ovat keskenään samanarvoisia eikä yksikään kriteeri ole prima facie ratkaiseva.¹⁴⁵

Ensimmäinen kokonaisarvostelussa huomioon otettava kriteeri on rikotun huolellisuusvelvoitteen merkittävyys. Rikotun huolellisuusvelvoitteen merkittävyyden arvioinnissa tarkastellaan sitä, onko henkilö rikkonut sellaisia toiminnalleen niin keskeisiä huolellisuusvelvoitteita, että hänen käytöstään voitaisiin pitää välinpitämättömänä ja siten myös törkeän huolimattomana. Kriteerin arvioinnissa tulee ottaa huomioon kyseessä olevaa toimintaa sääntelevien lakien päämäärät ja suojattavat edut.¹⁴⁶ Mikäli toiminnan seuraukset voivat olla suuria tai tuhoisia ja esimerkiksi hengelle ja terveydelle vaarallisia, voidaan huolellisuusvelvollisuutta pitää erityisen merkittävänä.¹⁴⁷

Tällä tarkoitetaan huolellisuusvelvollisuuksia, jotka perustavat kielletyn riskinottoon teon huolimattomuuden osana.¹⁴⁸ Rikoslain esitöissä on käytetty esimerkkinä sitä, että ydinvoimalan valvomon yöpäivystäjän nukahtaminen työpaikalleen voisi olla törkeää huolimattomuutta, vaikkei nukahtamista edeltäisikään tietoista riskinottoa nukahtamisesta.¹⁴⁹

Toisena kriteerinä arvioidaan vaarannettujen etujen tärkeyttä uhattujen tai loukattujen oikeushyvien painoarvoon. Lainkohdan esitöissä todetaan, että, mitä vakavampi mahdollinen tai toteutunut vahinkoseuraus on, sitä lähempänä ollaan törkeää huolimattomuutta.¹⁵⁰

---

¹⁴⁴ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 347

¹⁴⁵ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 237

¹⁴⁶ KKO 2012:56, kohta 11, KKO 2011:4, kohta 21 sekä KKO 2016:95, kohta 32

¹⁴⁷ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände*: 2020 s. 238 ja *Lappi-Seppälä ym.* 2021, I2., Tuottamus RL 3:7

¹⁴⁸ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 237

¹⁴⁹ HE 44/2002 vp, s. 97

¹⁵⁰ HE 44/2002 vp, 97

Oikeushyväopilla pyritään yleensä rajoittamaan kriminalisointeja. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että kriminalisoinneille on aina voitava löytää peruste jonkin oikeushyvän suojelemisesta.¹⁵¹

Törkeän huolimattomuuden kokonaisarvioinnissa ensimmäinen ja toinen kriteeri ovat tulkinnallisesti yhteydessä toisiinsa, sillä huolellisuusvelvollisuuden merkitys korostuu sitä, enemmän, mitä tärkeämmästä suojeleuintressistä on kyse.¹⁵² Tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa arvioidaan muun muassa huolimattomuuden ja törkeän huolimattomuuden täytymisen rajoja tunnusmerkistökohtaisesti, jolloin käsitellään myös kriminalisointien takana vaikuttavia oikeushyviä.

Kolmas kokonaisarvosteluun vaikuttava kriteeri on loukkauksen todennäköisyys. Rikoslain esitöiden mukaan, mitä todennäköisempi vahinkoseuraus on teon hetkellä, sitä useammin toiminta on ollut törkeän huolimattontaa. Jos vahinko ei ole ollut todennäköinen, vakavankaan vahingonvaaran syntyminen ei puolla lain esitöiden mukaan tuottamuksen pitämistä törkeänä. Esitöissä todetaan, että loukkauksen todennäköisyys, kuten kaikki huolimattomuuden törkeysarvosteluun vaikuttavat tekijät on arvioitava teonhetkisestä näkökulmasta.

Huomioon on otettava sekä tekijän tosiasiallinen tieto että se, mitä huolellinen tarkkailija olisi havainnut tekohetkellä.¹⁵³ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että loukkauksen todennäköisyyttä tulisi arvioida täysin objektiivisesti teon hetkellä käsillä olevan tiedon perusteella. Tekijän subjektiivista käsitystä loukkauksen todennäköisyydestä arvioidaan vasta objektiivisen arvion jälkeen, kun tarkastellaan tekijän tietoisuutta riskinotosta.¹⁵⁴

Tämän arviointiperusteen ja koko tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen Korkeimman oikeuden ratkaisu on KKO 2014:75, jossa Korkein oikeus arvioi johtavassa asemassa olevan henkilön huolellisuusvelvollisuuden rajoja tilanteessa, jossa työntekijä toimii ohjeistuksen vastaisesti:

”- - tilanne, jossa ammattitaitoinen koneen käyttäjä höyläkonetta pysäyttämättä ja ohjeistuksen vastaisesti on ryhtynyt kepillä ja viime kädessä käsin

---

¹⁵¹ Nuutila 1997 s. 80. Ks. Myös Lappi-Seppälä 1987 s. 128–131

¹⁵² Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 238–239

¹⁵³ HE 44/2002 vp, s. 97

¹⁵⁴ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 239

poistamaan häiriön aiheuttanutta tukosta, on ollut ennalta arvaamaton. A tai B (tuotantopäällikkö ja työnjohtaja) eivät ole vastuussa näistä tapahtumista.”

Tekijän riskinotto, eli tekijän subjektiivinen huolimattomuus on neljäs kokonaisarvosteluun vaikuttava kriteeri. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että mitä suuremman riskin tekijä mieltää ottavansa, sitä suuremmalla syyllä huolimattomuutta voidaan pitää törkeänä.¹⁵⁵ Jos tekijän toiminta lähentelee tahallisuutta (pitänyt seurauksen syntymistä varsin todennäköisenä), teon objektiivisen huolimattomuuden törkeydelle ei tarvitse antaa kovin paljon merkitystä.¹⁵⁶ Riski merkitsee oikeuskirjallisuuden mukaan tiettyä todennäköisyyttä jonkin vaaran syntymisestä. Pelkkä hypoteettinen ontologinen mahdollisuus vahingonvaaran syntymisestä ei riitä.¹⁵⁷ Oikeuskirjallisuudessa on lisäksi todettu, että suuri osa tuotannollisesta toiminnasta sisältää ns. sallitun riskin ottamista.¹⁵⁸

Oikeuskirjallisuuden ja rikoslain esitöiden mukaan tietoinen tuottamus on törkeän huolimattomuuden kokonaisarviointissa moitittavampaa kuin tiedoton tuottamus.¹⁵⁹ Lain esitöissä todetaan, että tietoinen tuottamus viittaa tietoiseen riskinottoon. Tekijällä, joka ottaa tietoisesti riskin, on ollut kyky ja tilaisuus toimia huolellisesti. Tiedottomasta tuottamuksesta lausutaan hallituksen esityksessä seuraavaa:

”Tiedottomassa tuottamuksessa on edellytettävä syyllisyysperiaatteen vaatimusten täyttyvän. Tiedoton tuottamus arvioidaan kahdessa vaiheessa. Ensin kysytään, mitä tekijän olisi pitänyt tehdä, jotta hän olisi tiedostanut toimintansa riskit. Toiseksi on kysyttävä, olisiko tekijä voinut tai olisiko hänen pitänyt ryhtyä niihin toimenpiteisiin, joita toiminnan riskitekijöiden mieltäminen olisi välttämättä edellyttänyt. Vastuu tiedottomasta tuottamuksesta edellyttää tilaisuutta toimia toisin.”

Tämän lisäksi lain esitöiden mukaan tekijältä saattaa puuttua mahdollisuus menetellä huolellisesti, jos tekijän kokemukseräisen ja ammatillisen tiedon perusteella ei ollut mitään perusteltua syytä epäillä riskejä ja jos normaalilla tavalla huolellinenkaan toimija ei olisi riskejä havainnut. Myös tilanteen yllätyksellinen kehittyminen voi johtaa siihen, että edes toimintaan ryhtyessä seurauksen sattumisen mahdollisuus ei ollut toimijan havaittavissa.

---

¹⁵⁵ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 240

¹⁵⁶ HE 44/2002 vp s.98

¹⁵⁷ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 149

¹⁵⁸ Nuutila 1997 s. 302

¹⁵⁹ HE 44/2002 vp s.96

Joissain tilanteissa lakiin otetut huolellisuusvelvoitteet saattavat väistyä, jos olosuhteet puhuvat toisen ratkaisun puolesta.

Törkeää tuottamusta käsittelevän lainkohdan mukaan kokonaisarvostelussa otetaan lisäksi huomioon muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet. Lainkohdan esitöissä on todettu, että tällaisia muita tekoon liittyviä ja arvioissa huomioitavia olosuhteita ovat muun muassa tekijän tosiasialliset mahdollisuudet suurempiin varotoimenpiteisiin. Esitöiden mukaan, jos esimerkiksi tarkastuksista, varmistuksista tai muista varotoimenpiteistä olisi aiheutunut huomattavaa ajanhukkaa tilanteessa, jossa loukkauksen todennäköisyys ei ole ollut suuri, tuottamus ei ole törkeää.¹⁶⁰

3.4.5 Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa käsiteltävien tunnusmerkistöjen täyttymisen osalta syyksiluettavuuden alarajan muodostaa törkeä huolimattomuus. Törkeää huolimattomuutta on arvioitava tapauskohtaisesti tehden kokonaisarvio laissa määriteltyjen kriteerien avulla. Näitä ovat rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys, loukkauksen todennäköisyys, riskinoton tietoisuus sekä muut olosuhteet.

Törkeän huolimattomuuden käsillä olo siis määräytyy tunnusmerkistöittäin eri tavalla, mutta myös tunnusmerkistön sisällä erilaisten tekemuotojen väleillä arviointi on erilaista.

Työturvallisuusrikoksessa on esimerkiksi odotettava työnantajalta korkeampaa huolellisuutta, sellaisiin työturvallisuusmääräyksiin liittyen, joilla suoraan suojellaan työntekijöiden henkeä ja terveyttä, verrattuna esimerkiksi ergonomiaan liittyviin velvoitteisiin. Ihmisen henki ja terveys on *vaarannettavina etuina* tärkeimpiä, joten niihin liittyen odotetaan työnantajalta tai sen edustajalta erityisen huolellista toimintaa. Johtavassa asemassa olevien henkilöiden tulee varmistaa se, että organisaation yleiset työturvallisuuskäytänteet ja -ohjeistukset ovat kunnossa. Huolellisesti toimiva johtohenkilö varmistuu siitä, että organisaation eri toiminnot ollaan järjestetty asianmukaisesti.

Ympäristön turmelemisessa tuottamusarvioinnissa kaikista korkeinta huolellisuutta voidaan vaatia sellaisissa tilanteissa, joissa *riski vakaviin ympäristövahinkoihin* on suuri ja jopa todennäköinen. Tällaisen riskin toteutuessa ei yhtiö voisi luultavasti piiloutua rikosvastuuta

---

¹⁶⁰ HE 44/2002 vp s. 98

sanomalla, ettei se toiminut huolimattomasti, jos seuraus ei ole johtunut täysin odottamattomasta ja yllättävästä käänteestä, johon yhtiö ei olisi voinut vaikuttaa toimillaan.

Kontrastina taas, esimerkiksi väliaikaisen hajuhaitan tai maisemahaitan aiheuttaminen ei ole välttämättä sellaista *merkittävien ympäristöarvojen loukkaamista*, jonka estämiseksi toimijan olisi oltava erityisen huolellinen. Näidenkään osalta rangaistavuus ei ole poissuljettua, mutta se vaatii käytännössä merkittävämpää huolimattomuutta ja muuta moitittavuutta.¹⁶¹

Tiedottamisrikosten tarkoituksena on suojata arvopaperimarkkinoiden luotettavuutta ja reilua toimintaa siellä. Törkeän huolimattomuuden arvioinnissa tulee siis ottaa huomioon se, minkälaista *harhaanjohtavaa tai totuudenvastaista tietoa on annettu*. Jos tieto on räikeällä tavalla väärää ja on omiaan vaikuttamaan erityisen olennaisesti arvopaperin arvoon, voidaan todeta, että rikosoikeudellisen moitteen kohdentamiseen riittää alemman tasoinen *törkeä huolimattomuus*. Johtavassa asemassa olevan henkilön huolellisuutta arvioitaessa on otettava huomioon hänen työtehtävänsä ja mahdollisuutensa vaikuttaa tiedottamiseen, esimerkiksi ohjeistuksen ja valvonnan avulla.

3.5 Syy-yhteys

Syy-yhteys on yleisesti tunnettu ja perustavaa laatua oleva käsite.¹⁶² Tiedämme esimerkiksi, että jos kuumaa vettä kaataa lumen päälle, lumi luultavasti sulaa siitä kohdalta. Tällainen intuitiivisuuteen perustuva syy-yhteyden arviointi ei ole rikosoikeudellisesti riittävää, vaan rikosoikeudessa merkitystä on sillä, millainen syy-yhteys eri rikosäännösten edellyttämien tekojen tai laiminlyöntien sekä aiheutettujen seurausten välillä on.¹⁶³ Rikosoikeudellinen syy-yhteysoppi vaatii tueksensa teoriaa, jotta rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä pysyy ennustettavana ja siten hyväksyttävänä.¹⁶⁴

Tässä luvussa käydään ensiksi läpi syy-yhteysoppeja läpi yleisellä tasolla, minkä jälkeen kiinnitetään erikseen huomio rikosoikeudelliseen syy-yhteyteen laiminlyöntirikoksissa.

---

¹⁶¹ Vaikkei esimerkiksi hajuhaittaa ole suoraan mainittu ympäristön turmelemisen tunnusmerkistössä rangaistavana, voidaan se johtaa ympäristönsuojelulain 5 §:stä. Lain esitöissä on katsottu, että ympäristön turmelemisen tunnusmerkistössä on tarkoitettu kriminalisoida kaikki turmelemisteot, jonka tulkinnassa voidaan käyttää hyväksi ympäristöoikeudellista sääntelyä. Haju on mainittu yhtenä *ympäristön pilaantumista* aiheuttavana päästönä ympäristönsuojelulaissa. Ks. lisää HE 94/1993 s. 185

¹⁶² *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 163 ja *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 124

¹⁶³ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 163

¹⁶⁴ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 124 Ks. myös *Nuotio* 1998 s. 273, rikosoikeudelliset syy-yhteysopit ovat syntyneet tarpeesta vastata kysymykseen, mitä teon ja seurauksen yhteydeltä on vaadittava, jotta tekijä voidaan asettaa rikosvastuuseen seurauksen aiheutumisesta.

Syy-yhteyttä sovelletaan seurausrikoksiin, eli sellaisiin rikoksiin, joissa rikosvastuu edellyttää jonkin *tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymistä*.¹⁶⁵ Syy-yhteys tarkoittaa näissä tilanteissa sellaista teon tai laiminlyönnin ja aiheutetun seurauksen välistä yhteyttä, johon on tarkoituksenmukaista liittää rikosoikeudellinen vastuu, mikäli muut vastuun edellytykset täyttyvät.¹⁶⁶ Rikosoikeudellisessa tutkimuksessa on perinteisesti jaoteltu erilaisia syy-seuraussuhteen edellytyksiä muun muassa *luonnontieteelliseen, psyykkiseen ja juridiseen kausaaliteettiin*.¹⁶⁷

Luonnontieteellisestä kausaaliteetista on kyse esimerkiksi RL 21:1:n mukaisessa tapossa, jossa kuolema on luonnontieteellinen ilmiö, jonka tapahtuminen määritetään lääketieteen avulla. Psyykkisestä kausaaliteetista on kyse esimerkiksi RL 36:1:ssä säädellyssä petoksessa, jossa seurauksen aiheutuminen voidaan selittää psyykkisellä vaikuttamisella. Juridisesta kausaaliteetista on sen sijaan kysymys esimerkiksi velallisen epärehellisyydessä (RL 39:1), jossa edellytetään, että velallinen aiheuttaa toimillaan maksukyvyttömyytensä tai pahentaa sitä oleellisesti. Maksukyvyttömyyttä ei voida selittää luonnontieteellisin keinoin, vaan teon ja seurauksen aiheutumisen välinen yhteys on selitettävä juridisesti.¹⁶⁸

Syy-yhteyden toteaminen voi jossain tilanteissa olla hyvin yksinkertaista. Esimerkiksi luonnontieteellisen kausaaliteetin toteaminen puukoniskun ja uhrin kuoleman välillä on todettavissa ilman erityisiä syy-yhteysteorioita. Hankalammissa tapauksissa on sen sijaan otettava käyttöön jokin perinteisesti syy-yhteysmalleista, jotta voidaan todeta riittävällä tasolla se, että asiassa täyttyvät rikosvastuun edellytykset.¹⁶⁹

3.5.1 Ekvivalenssiteoria

Rikosoikeudellisen vastuun määrittämisessä perinteinen lähestymistapa syy-yhteyden määrittämiseksi on ollut *ekvivalenssiteoria*.¹⁷⁰ Teorian mukaan ensinnäkin arvioidaan, olisiko seurausta syntynyt, jos tekoa ei olisi tehty. Jos seuraus ei olisi syntynyt, teko on aiheuttanut

¹⁶⁵ Ks. esimerkiksi Nuutila 1997 s. 107

¹⁶⁶ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 124 Ks. myös Nuotio 1998 s. 274, jotta teko voisi olla tunnusmerkistön mukainen, sen tulee olla vaikuttanut seurauksen syntyyn. Nuotion mukaan syy-yhteysoppi on olenlainen perusta objektiivisen rikostunnusmerkistön täyttymisen arvioinnille.

¹⁶⁷ Nuutila 1997 s. 107–110 ja Nuutila 1996 s. 197–200 erotellaan esimerkiksi *luonnontieteellisen, lääketieteellisen, fyysisen, psyykkisen ja juridisen kausaaliteetin*. Tapani 2004 s. 119 eteenpäin käsittelee laajasti *psyykkisen vaikuttamisen* ja seurauksen välistä kausaaliteettia.

¹⁶⁸ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 124–125

¹⁶⁹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 125–126

¹⁷⁰ Nuutila 1997 s. 111–112, Nuotio 1998 s. 274–277, Nuutila 1996 s. 200, ekvivalenssiteoria on kehitetty jo 1800-luvulla, aluperin Glaserin ja von Burin toimesta.

seurauksen.¹⁷¹ Teorian mukaan teon ja seurauksen välillä on syy-yhteys, jos teko on muodostanut välttämättömän edellytyksen (*conditio sine qua non*) seurauksen syntymiselle.¹⁷² Ekvivalenssiteorian on katsottu soveltuvan myös laiminlyöntitilanteisiin. Tällöin kysymys asetellaan siten, että olisiko laiminlyöty teko estänyt seurauksen.¹⁷³

Ekvivalenssiteoria ei kuitenkaan sovellu aukottomasti kaikkiin tilanteisiin, ja sen relevanssista rikosoikeudellisessa tulkinnassa on esitetty epäileviä mielipiteitä.¹⁷⁴ Teorian ongelmia on perinteisesti kuvattu esimerkillä, jossa kaksi henkilöä ampuu samaan aikaan uhrin, ja kumpikin tahansa ampuma luoti olisi riittänyt aikaansaamaan uhrin kuoleman. Ekvivalenssiteorian mukaan kumpikaan ampumisista ei ole voinut olla uhrin kuoleman syy, sillä kuolema olisi aiheutunut joka tapauksessa toisen henkilön ampumisen seurauksena, vaikka toinen ampuminen poistettaisiin tapahtumainkulusta.¹⁷⁵

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että teoriasta saataisiin toimivampi, jos *syyn välttämättömyyden astetta* seurauksen aiheutumiseen nähden madallettaisiin. Rikosoikeudellisessa ratkaisutoiminnassa tällainen matalampi syy-yhteyden täyttymisen kynnys ei johtaisi tuomitsemiskynnyksen madaltamiseen, sillä syy-yhteys on vain rikosvastuun esiaste.¹⁷⁶

3.5.2 NESS-malli

Vaihtoehtoinen malli, jolla pystytään arvioimaan rikosoikeudellista syy-yhteyttä, on niin sanottu NESS-malli. NESS-mallin mukaan syynä pidettävän seikan on oltava välttämätön seurauksen syntymiseksi riittävässä ehtojoukossa, mutta sen ei tarvitse olla välttämätön suoraan seurauksen kannalta.¹⁷⁷

NESS-mallia sovellettaessa ensiksi kysytään, mitkä seikat vaikuttavat riittävän seurauksen aikaansaamiseksi. Syy-yhteyttä lähestytään hahmottamalla seurauksen kannalta riittävät seikat eli määrittämällä *riittävien tapahtumien ja olosuhteiden minimijoukko*.¹⁷⁸ NESS-testillä *kaksoiskausaliteetti* ei aiheuta ongelmia, sillä se hyväksyy useat riittävät ehtojoukot ja syyt

¹⁷¹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 128

¹⁷² Tapani 2004 s. 120–121

¹⁷³ Ks. Tapani 2004 s. 121 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 165

¹⁷⁴ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019 s. 165, Ks. myös Tapani 2004 s. 121, ekvivalenssiteorian esittämän *conditio sine qua non* -mallin vahvuus on se, että se vastaa hyvin ihmisten yleistä käsitystä syy-yhteydestä. Myös Nuutila 1996 s. 204–207, jossa esitetään rikosoikeudessa esiintuotuja teorian ongelmakohtia.

¹⁷⁵ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 128

¹⁷⁶ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 129

¹⁷⁷ Ks. Korkka 2015 s. 108–111 ja Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 130

¹⁷⁸ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 130

samanaikaisesti. Ehtojoukot eivät siten syrjäytä toisiaan.¹⁷⁹ Aiemmin käytetyssä kahden ampujan esimerkissä tällaisia riittäviä minimijoukkoja voitaisiin muodostaa kaksi kappaletta. Ensimmäinen sisältäisi henkilön A tekemän ampumisen sekä muut uhrin kuoleman kannalta riittävät tekijät, kuten uhrin sijainti, sääolosuhteet ja ase-tyyppi yms. Ensimmäinen ehtojoukko ei sisällä henkilön B suorittamaa, sillä ensimmäinen ehtojoukko on riittänyt aikaansaamaan C:n kuoleman ilman, että B:n ampumista lasketaan mukaan. Sama pätee vastaavasti jälkimmäiseen ehtojoukkoon, joka ei sisällä A:n suorittamaa ampumista.¹⁸⁰ Lopuksi arvioidaan, onko ampuminen ollut välttämätön ehtojoukon riittävyden kannalta eli olisiko ehtojoukko riittänyt aikaansaamaan C:n kuoleman myös ilman ampumista. Esimerkkitalanteessa on ilmeistä, että kumpikaan ehtojoukko ei olisi ollut riittävä ilman ampumista. Näin ollen molempia ampumisia on pidettävä uhrin kuoleman syynä.

NESS-mallissa teon ja aiheutuneen seurauksen välille ei edellytetä yhtä vahvaa välttämättömyyden astetta kuin ekvivalenssiteoriassa, mikä tekee siitä käyttökelpoisemman.

3.5.3 Syy-yhteys laiminlyöntirikoksissa

Myös laiminlyöntirikoksissa on olennaista tulkita syy-yhteysvaatimuksen täyttymistä. Tässä arvioissa pääpainopiste on siinä, oliko tekijä laiminlyönyt sellainen toiminnan, jonka hänen on vaadittu, ja joka olisi estänyt seurauksen tapahtumisen.¹⁸¹ Tässä arvioinnissa tutkitaan, olisiko laiminlyöty toiminta estänyt seurauksen aiheutumisen, vaikka tosiasiallisesti vaadittua toimintaa ei tehty. Tässä tulkinnassa huomioidaan se, että epävarsinaisissa laiminlyöntirikoksissa on kyse erityisestä oikeudellisesta velvollisuudesta tietyn seurauksen syntymisen estämiseen. Oikeuskirjallisuudessa katsotaan rikosoikeudellisen vastuun sulkeutuvan pois silloin, kun varmuutta lähenevällä todennäköisyydellä on todettavissa, että rikosoikeudellisesti relevantti seuraus olisi syntynyt, vaikka vaadittu, mutta todellisuudessa laiminlyöty teko olisi tehty.¹⁸²

Laiminlyöntirikoksissa esiintyvän syy-yhteysvaatimuksesta esimerkkitalauksena on KKO 1984 II 224, jossa uittotyössä ollut henkilö oli pudonnut veteen ja hukkunut. Hänelle ei ollut annettu pelastusliivejä. Korkein oikeus katsoi, että pelastusliivien antaminen ei olisi estänyt

---

¹⁷⁹ *Korkka* 2015 s. 111

¹⁸⁰ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 130

¹⁸¹ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 173

¹⁸² *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 173

henkilöä hukkumasta, joten henkilön työnantajaa kohtaan nostettu syyte kuolemantuottamuksesta hylättiin.

3.6 Laillisuusperiaate rikosoikeudessa vaikuttavana periaatteena

3.6.1 Yleistä laillisuusperiaatteesta

Laillisuus- eli legaliteettiperiaate on koko oikeusjärjestelmämme yksi merkittävimmistä oikeusperiaatteista ja varsinkin rikosoikeudessa sillä on erityisen keskeinen merkitys.¹⁸³ Laillisuusperiaatteesta säädetään useissa eri oikeuslähteissä, niin kansallisesti kuin kansainvälisesti, kuten Suomen perustuslaissa ja rikoslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, EU:n perusoikeuskirjassa ja YK:n vuoden 1948 yleismaailmallisessa ihmisoikeuksien julkistuksessa.¹⁸⁴ Laillisuusperiaatteella on siis hyvin vahva institutionaalinen tuki oikeusjärjestelmässä.

Suomen perustuslain 8 §:ssä säädetään laillisuusperiaatteesta seuraavasti:

”Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.”

Rikoslaissa laillisuusperiaatteesta säädetään sen sijaan 3 luvun 1 §:ssä, jonka mukaan:

”Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.

Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava laillisiin.”

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa laillisuusperiaatteesta säädetään sen 7 artiklassa, jonka mukaan ketään ei ole pidettävä syyppäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Vaikka sanamuoto näiden eri lähteissä säädettyjen laillisuusperiaatenormien välillä vaihtelee, ei niiden välillä katsota olevan sisällöllisesti merkittävää eroa.

---

¹⁸³ Ks. esim. *Tapani* 2006 s. 333, *Melander* 2008 s. 193, laillisuusperiaatetta pidetään yleisesti rikoslainsäädännön oikeusvaltiollisuuden takeena. Sillä on merkitystä myös *kriminalisointiperiaatteena*, jona Melander periaatetta myös tutkimuksessaan pitää. Joka tapauksessa lienee kiistatonta sanoa, että laillisuusperiaate on rikosoikeudessa erityisen merkittävä.

¹⁸⁴ *Kukkonen* 2016 s. 40 ja *Melander* 2008 s. 200

Laillisuusperiaatteen merkittävin ydinsisältö on se, että rikoksesta rankaisemisen tulee aina perustua lain säännökseen.¹⁸⁵

3.6.2 Laillisuusperiaatteen sisältö

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate koostuu neljästä pienemmästä *alaperiaatteesta* tai *säännöstä*, joista osan katsotaan asettavan velvoitteita lainsoveltajalle ja osa lainsäätäjille.¹⁸⁶ Ensimmäinen alaperiaate, kirjoitetun lain vaatimus (*praeter legem* -kielto), koskee lainsoveltajaa, ja sen mukaan tuomarin tulee perustaa toimintansa vain säädettyyn lakiin. Toinen lainsoveltajaa koskeva alaperiaate on analogiakielto, jonka mukaan tuomari ei saa soveltaa lakia syytetyn vahingoksi analogiapäätelmää käyttäen.¹⁸⁷

Kolmas alaperiaate on taannehtivan rikoslain kielto, ja sen katsotaan velvoittavan sekä lainsoveltajaa että -sääntäjää. Periaatteen mukaan lainsoveltaja ei saa soveltaa lakia taannehtivasti siten, että tekijää rangaistaisiin sellaisesta teosta, joka ei ole ollut tekohetkellä säädetty rangaistavaksi. Lainsäätäjää ei sen sijaan saa määrätä rangaistavaksi sellaisia tekoja, jotka eivät tekohetkellä ole olleet lain mukaan rangaistavia.¹⁸⁸ Neljäs alaperiaate on epätäsmällisyyskielto, joka velvoittaa lainsäätäjää säätämään rikoslain säännökset siten, että ne ovat mahdollisimman ymmärrettäviä ja selviä.¹⁸⁹

3.6.2.1 Kirjoitetun lain vaatimus

Kirjoitetun lain vaatimus ilmenee suoraan esimerkiksi rikoslain säännöksestä: ”Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.” Vaatimus siis asettaa lainsoveltajalle edellytyksen siitä, ettei ketään saa tuomita teosta, joka ei täytä tunnusmerkistössä kirjoitettuja rangaistavuuden edellytyksiä.¹⁹⁰ Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että kirjoitetun lain vaatimus on laillisuusperiaatteen alaperiaatteista kaikista perustavanlaatuisin. Tuomari on rangaistusta antaessaan sitottu laissa säädettyihin kriminalisointeihin, rangaistuslajeihin ja rangaistuksen mittoihin.¹⁹¹

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1998:159 vahvistettiin se, mistä säännellään perustuslain 107 §:ssä eli, rikosoikeudellinen vastuu ei voi perustua pelkästään asetuksessa

---

¹⁸⁵ HE 44/2002 vp s. 29

¹⁸⁶ *Tapani* 2002 s. 940 ja HE 44/2002 vp s. 29 sekä HE 309/1993 vp s. 49–50

¹⁸⁷ HE 44/2002 vp s. 29–30

¹⁸⁸ Ks. esimerkiksi tarkemmin *Nuutila* 1997 s. 61–67

¹⁸⁹ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019 s. 131

¹⁹⁰ Esimerkiksi *Boucht – Frände* 2008 s. 29

¹⁹¹ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 46

säännellyn rangaistussäännöksen rikkomiseen. Teon rangaistavuus voi kuitenkin perustua lakia alemman tasoisessa säädöksessä kuvattuun tekoon, mikäli teon rangaistusuhasta säännellään eduskunnan säätämässä laissa. Tällainen *blankorangaistustekniikka* on tyypillinen tapa säännellä esimerkiksi ympäristörikoksia, joihin sisältyy monenlaisia toisistaan hyvin paljon eroavia tekemuotoja.¹⁹²

Perustuslakivaliokunnan mukaan blankorangaistustekniikkaa voidaan pitää laillisuusperiaatteen näkökulmasta ongelmallisena, sillä blankorangaistustekniikkaa käytettäessä rikoslaista ei ilmene rikoksen rangaistavuuden koko ala.¹⁹³ Kuitenkin lainsäätäjätkin ymmärtää realiteetit siitä, ettei rikoslakiin ole mahdollisuutta kirjoittaa kaikkia rangaistavia tekemuotoja tyhjentävästi.¹⁹⁴ Tutkielmassa katsotaan, että on riittävää, että rikoslajikohtaisesti arvioidaan, missä määrin rikoksesta on järkevää säätää pelkästään rikoslaissa, ja mitkä rikokset on mahdollisesti laatia blankorangaistustekniikalla.¹⁹⁵

3.6.2.2 Taannehtivuuskielto

Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuu kielto antaa rikoslain säännöksille taannehtivaa vaikutusta eli tulkita lakia niin, että rikoslain vaikutus ulotetaan sellaisiin tekoihin, joita ei ole tekohetkellä kielletty rikoslain säännöksellä.¹⁹⁶ Taannehtivuuskielto velvoittaa myös lainsäätäjää olemaan säätämättä lakeja, joilla rikoslain vaikutukset koskisivat säännöksen voimaantuloa edeltävää aikaa. Taannehtivuuskiellon kanssa toimii yhdessä rikoslain 3 luvun 2 §, jonka mukaan:

”Rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Jos tuomittaessa on voimassa toinen laki kuin rikosta tehtäessä, sovelletaan kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen.”

Näillä kahdella rikoslain ajallista vaikutusta sääntelevillä säännöksillä suojataan syytetyn oikeuksia. Tämän kaltaisten säännösten taustalla vaikuttaa se, että historian aikana rikoslainsäädäntöä on käytetty poliittisena keinona toisinajattelijoita vastaan.¹⁹⁷

¹⁹² Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 47

¹⁹³ Esimerkiksi PeVM 25/1994 vp s. 8 sekä Melander 2016 s. 53

¹⁹⁴ PeVM 25/1994 vp s. 8

¹⁹⁵ Ks. blankokriminalisoinneista kattavasti Melander 2008 s. 220–230

¹⁹⁶ Ks. taannehtivuuskiellosta Nuutila 1997 s. 61–67

¹⁹⁷ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020 s. 66

3.6.2.3 Epätäsmällisyyskielto

Rikoslain esitöissä on todettu, että epätäsmällisyyskielto on erityisen keskeinen koko laillisuusperiaatteen tulkinnan kannalta, sillä kirjoitetun lain vaatimuksen ja analogiakiellon merkitys jäisi pieneksi, jos laissa säädetty teksti olisi epätäsmällistä ja jättäisi siten lainsoveltajalle laajan harkintavallan käytännön tilanteissa.¹⁹⁸ Epätäsmällisyyskiellosta ja laillisuusperiaatteesta voidaan johtaa edellytys siitä, että rikoksen tekijällä on ollut tekohetkellä mahdollisuus ennakoida kielletyn menettelyn rajat ja siten jättää toteuttamatta lakia rikkova teko.¹⁹⁹ Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on todettu, että epätäsmällisyyskielto velvoittaa lainsäätäjää siten, että sen tulee muotoilla rikosoikeudelliset säännökset niin, että niiden sanamuodon perusteella kuka tahansa henkilö voi ennakoida teon rangaistavuuden.²⁰⁰

Hieman toisenlainen kanta epätäsmällisyyskiellon vaatimukseen on otettu rikoslain esitöissä, jonka mukaan epätäsmällisyyskielto edellyttää säätämään sekä rangaistuksella uhatun toiminnan kuvauksen että teosta seuraavan rangaistuksen sillä tarkkuudella, että ainakin *oikeustieteellisen koulutuksen* saaneet henkilöt, ja mieluiten muutkin, voivat ennakoita tietää, mikä on rangaistavaa ja kuinka ankarasti.²⁰¹ Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että epätäsmällisyyskielto edellyttää eritasoisten säännösten laatimista. Rikoksissa, jotka voivat koskea ketä tahansa henkilöä, tulee ”kenen tahansa” voida säännöksen sisältö ymmärtämään. Kuitenkin erityisrikoksissa voidaan nostaa hieman tätä rimaa, ja esimerkiksi työrikoksissa riittää, että työnantajan asemassa olevan henkilön tulee voida arvioida omat vastuun rajansa.²⁰² Näin ollen kyse on siitä, että tunnusmerkistökohtaisesti lain tulee olla säädetty niin, että *potentiaalinen rikosentekijä* voi ennakoita arvioida, täyttääkö hänen toimintansa rikoksen tunnusmerkistön.

3.6.3 Laillisuusperiaatteen merkityksestä

Rikosoikeusjärjestelmä puuttuu ihmisten merkittäviin perusoikeuksiin, kuten vapauden ja omaisuuden suojaan, minkä vuoksi on tärkeää, että rikosoikeusjärjestelmää säännellään erilaisilla sen rajoja määrittävillä ja kaventavillakin instrumenteilla, kuten laillisuusperiaatteella.²⁰³ Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate on ihmisten oikeusturvan kannalta yksi

---

¹⁹⁸ HE 44/2002 vp s. 29

¹⁹⁹ Kukkonen 2016 s. 46 ja Melander 2008 s. 246

²⁰⁰ Melander 2008, s. 246

²⁰¹ HE 44/2002 vp s. 29

²⁰² Ks. tästä Melander 2008, s. 249–250

²⁰³ Melander 2008 s. 193 sekä Nuutila 1997 s. 47,

merkittävimmistä normeista ja se on omiaan parantamaan rikosoikeusjärjestelmän legitimiisyyttä.²⁰⁴

3.6.4 Tunnusmerkistöt laillisuusperiaatteen näkökulmasta

Kuten todettu, rikosoikeudellinen laillisuusperiaate asettaa vaatimuksen siitä, että *potentiaalisen rikoksen tekijän* on voitava ennakolta arvioida täyttääkö hänen toimintansa tunnusmerkistön.

Työturvallisuusrikos:

Nähdäkseni työturvallisuusrikoksessa ei ole laillisuusperiaatteen kannalta ongelmia ensinnäkin siitä syystä, että kyseessä on *erikoisrikos*. Näin ollen työnantajan tai sen edustajan tulee tai ainakin tulisi olla hyvin tietoinen niistä normeista ja määräyksistä, jotka hänen toimintaansa ja tehtäviänsä koskee, eikä rikosoikeudellinen vastuu näin ollen voisi kohdata henkilöä täysin yllätyksellisesti. Tätäkin johtopäätöstä tukee se, että mikäli organisaation alemmalla tasolla oleva henkilö ei todellisuudessa tiedä olevansa vastuussa jostain työturvallisuuteen liittyvästä seikasta, vastuu voidaan kohdentaa ylemmälle taholle puutteellisen delegoinnin vuoksi.²⁰⁵

Myös se, että työturvallisuusrikos on *varsinainen laiminlyöntirikos*, lisää rikosoikeudellisen vastuun ennakoitavuutta niiden näkökulmasta, jotka ovat säännöksen tekijäpiirin sisällä.

Ympäristön turmeleminen:

Ympäristön turmeleminen on *epävarsinainen laiminlyöntirikos*, jossa tekijäpiiriä ei ole rajoitettu.²⁰⁶ Kun tunnusmerkistön mukainen seuraus syntyy yhteisössä, käytännössä rikosvastuu perustuu *laiminlyönnin rangaistavuuteen* ja vastuu kohdennetaan *luvussa säännellyn vastuun kohdentamissäännöksen avulla*.

Nähdäkseni ympäristön turmelemisen säännös ei aiheuta ongelmia laillisuusperiaatteen näkökulmasta, niissä tilanteissa, joissa vastuu halutaan kohdentaa yhtiön johtohenkilöihin, sillä *epävarsinaisissa laiminlyöntirikoksissa* nimenomaisesti katsotaan, että laiminlyönti kohdistuu velvollisuuteen, joka muodostuu esimerkiksi aseman perusteella. Yksinään rikosvastuu

---

²⁰⁴ Kukkonen 2016 s. 83

²⁰⁵ Tästä lisää seuraavassa pääluvussa.

²⁰⁶ Säännöksessä käytetään ”joka” -ilmaisua, mikä viittaa siihen, että *kuka tahansa voi syöllistyä siinä säänneltyyn rikokseen*.

voisi tämän perusteella olla *vaikeasti ennakoitavissa* rikoksessa, jossa tekijäpiiriä ei ole rajattu, mutta vastuun kohdentamissäännös luo toimijalle selkeän *mandaatin* valvoa, ettei hänen velvolluuksiensa vastaisia tekoja tai laiminlyöntejä synny.

Sinänsä aina, jos toiminta voi potentiaalisesti aiheuttaa ympäristön vahingoittumista, on toimijoiden²⁰⁷ oltava tietoisia ympäristölainsäädännöstä ja siitä, että omassa tehtävä- ja valvontavelvollisuuspiirissä syntyvät ympäristörikkokset voidaan kohdentaa kyseiseen henkilöön, jos henkilö ei ole toiminut riittävän huolellisesti.

Tiedottamisrikos:

Tiedottamisrikkoksen tunnusmerkistö muodostaa laillisuusperiaatteen näkökulmasta mielenkiintoisen ja osin ongelmallisen kokonaisuuden. Tiedottamisrikkoksessa *tekijäpiiriä ei* ensinnäkään ole *rajattu*, vaan siihen voi syyllistyä periaatteessa kuka tahansa. Arvopaperimarkkinarikosten osalta ei ole myöskään säädetty erikseen vastuun kohdentamisesta, joten rikosvastuu on kohdennettava hyödyntäen rikoslain yleisen osan sääntöjä.

Säännöksen 1 momentin kohdalla vastuun kohdentaminen ”passiiviseen tahoon” eli henkilöön, joka on laiminlyönyt valvontavelvollisuutensa ei aiheuta sinänsä erityisiä ongelmia laillisuusperiaatteen kannalta, kunhan varmistetaan, että henkilöllä on ollut tieto hänelle kuuluvasta tunnusmerkistössä säädetystä velvollisuudesta, ja että hänellä on ollut tosiasiallinen mahdollisuus suorittaa velvollisuutensa.²⁰⁸

Kuitenkin säännöksen 2 ja 3 momenteissa säädetystä *varsinaisista laiminlyöntirikoksista on esitettävä kanta siitä, etteivät ne riittävällä tavalla täytä laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia säännökselle.*²⁰⁹ Tätä väitettä voidaan perustella sillä, ettei näissä kriminalisoineissa ole riittävällä tavalla rajattu sitä, kuka voi säännöksessä tarkoitettua laiminlyönnistä joutua rikosvastuuseen. Rikoslain 3 luvun 3 § ei anna varsinaisen laiminlyöntirikoksen osalta tarkennuksia vastuun henkilölliseen ulottuvuuteen, eikä arvopaperimarkkinarikosluvussa tai tiedottamisrikkoksen tunnusmerkistössäkään ole tarkennettu sitä, kehen vastuu voidaan kohdentaa.

---

²⁰⁷ Tarkoittaen organisaation kaikilla tahoilla työskenteleviä henkilöitä.

²⁰⁸ Tämä on erityisen tärkeää, sillä tiedottamisrikkoksessa ei ole rajattu tekijäpiiriä tai säädetty erikseen vastuun kohdentamisesta.

²⁰⁹ Tässä tarkoitetaan ennen kaikkea täsmällisyysvaatimusta.

Ainoa tekijäpiirin rajausta on arvopaperimarkkina- ja esiteasetuksesta johdettavissa oleva *liikkeellelaskijan velvollisuus* antaa tietoja arvopaperista. Tämä ei vielä kuitenkaan johda haluttuun lopputulokseen, sillä sen perusteella liikkeellelaskijaorganisaation sisällä tekijäpiiri on täysin rajaamaton. Laiminlyöntiin perustuva vastuu jää ilman oikeudellista perustaa kirjoitetusta laista.

Vastaus vastuun kohdentamiseen on haettava *yhtiöoikeudellisista periaatteista ja säännöistä vastuunjakoon ja eri tahojen velvollisuuksiin liittyen*, mutta tämä ei kuitenkaan ole rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta riittävää. Esitän tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa, tiedottamisrikosta koskevassa luvussa *de lege ferenda* ehdotuksen tunnusmerkistön 2 kohdan uudeksi muotoiluksi.

OSA III TUNNUSMERKISTÖT

4 TYÖRIKOKSET

4.1 Yleistä työrikosten sääntelystä

Suomen perustuslaissa säädetään siitä, että *julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta*.²¹⁰ Näin ollen työrikosten kriminalisoinnilla on vahva tausta ja olennainen merkitys yhteiskunnassa. Työrikossäännökset on uudistettu rikoslain kokonaisuudistuksen II vaiheessa vuonna 1995, jolloin rikoslain 47 lukuun kerättiin työelämää koskevat ankarimmat rikostunnusmerkistöt.²¹¹ Aiemmin työlaainsäädännön rikkomista koskeneet rangaistussäännökset olivat kokonaisuudessaan rikoslain ulkopuolella. Työrikosten kriminalisoinnilla haluttiin ensinnäkin parantaa työrikosten rangaistavuuden ennakoitavuutta ja tulkintaa, mutta myös korostaa työrikosten merkitystä ja vaikuttaa ihmisten käsityksiin niiden törkeydestä.²¹²

Työrikosten tulkinnassa hyödynnetään paljolti työoikeudellista erityislainsäädäntöä. Lainsäätäjä on myös ottanut työrikoksia käsittelevään rikoslain lukuun blankorangaistussääntöjä. Työturvallisuusrikosten taustalla ja tulkinnassa merkittäviä säännöksiä ovat työturvallisuuslain (738/2002) säännökset. Työaikaosuusrikosten tulkinnassa merkittäviä ovat työaikalain (872/2019) säännökset, kun taas työsyryntään liittyvien tapausten tulkinnassa vaikuttavat tasa-arvolaki (609/1986), yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) sekä työsopimuslaki (55/2001).

---

²¹⁰ Perustuslaki (731/1999) 18.1 §

²¹¹ *Hahto* 1998 s. 8, Rikoslain kokonaisuudistuksessa pyrittiin ensinnäkin korostamaan työrikosten moitittavuutta siirtämällä sitä koskevat tunnusmerkistöt rikoslakiin. Toinen tavoite uudistuksella oli ohjata *vastuun kohdentamista* entistä ylempille tasoille työnantajien organisaatioissa.

²¹² *Helevä-Vuori* 1987 s. 37. Ks. myös Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72 s. 157–159 sekä Työrikostoimikunnan mietintö 1973:70 s. 246–247 ja 325–330 sekä *Lappi-Seppälä ym.* 2021 Luku 34 - Yleistä.

Työrikosten käytännön tulkinnasta tekee osaltaan haastavan sen blankorangaistussäännökset ja muutenkin laaja-alainen työoikeudellinen sääntely. Esimerkiksi työturvallisuusrikosten tulkinnassa valtioneuvoston asetuksilla voi olla merkittävä rooli, mikä osaltaan asettaa työrikosten sääntelyn laillisuusperiaatteenmukaisuuden arvioinnin kohteeksi.²¹³ Esimerkiksi monien työturvallisuusrikosten osalta merkittävin selvitettävä asia on se, onko kyseessä ollut *rakennustyömaa* vai *yhteinen työpaikka*, joka selviää valtioneuvoston asetuksesta rakennustyömaan turvallisuudesta (205/2009).

Blankorangaistussäännöksiä ei ole pidetty oikeuskirjallisuudessa laillisuusperiaatteen mukaisina esimerkiksi seuraavista syistä: raja rangaistavan ja rankaisemattoman käyttäytymisen välillä voi muuttua epämääräiseksi ja blankorangaistussäännökset voivat laajentaa tarpeettomasti kriminalisointien alaa.²¹⁴

Tutkielmassa katsotaan, että varsinkin liike-elämää sääntelevien rikossäännösten osalta on perusteltua laatia kriminalisointeja blankorangaistussäännöksiin, sillä kyseisellä keinolla voidaan kattaa laajastikin erilaiset, toisiinsa rinnastettavat moitittavat teot ja toiminnat ilman, että rikoslain tekstistä tulee liian pitkä ja vaikeaselkoinen. Esimerkiksi työturvallisuusrikoksen säätäminen siten, että rikoslain mukaan kiellettyä on *rikkoo työturvallisuusmääräyksiä*, kertoo rikoksen potentiaaliselle tekijälle (esimerkiksi työnantajalle) riittävästi siitä, minkälainen käytös on rangaistavaa. Kielletyn ja sallitun tekemisen ja toiminnan rajat on luettava esimerkiksi työturvallisuuslaista. Tähän kysymykseen on otettu aiemmin kantaa laillisuusperiaatetta käsittelevässä 3.6 luvussa. Työrikosten erikoisrikosluonteen vuoksi laillisuusperiaatteen ymmärrettävyyksivaatimus on asetettava sille tasolle, jota voidaan edellyttää tavalliselta työnantajana toimivalta, rationaaliselta henkilöltä.

4.2 Työturvallisuusrikoksen tunnusmerkistö

Työturvallisuusrikoksesta säädetään rikoslain 47 luvun 1 §:ssä, jonka mukaan:

” Työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikko työturvallisuusmääräyksiä tai

2) aiheuttaa työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisuuden tai epäkohdan taikka mahdollistaa työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen

²¹³ *Lappi-Seppälä ym.* 2021 Luku 34. RL 47: Työrikokset - Yleistä

²¹⁴ *Helevä-Vuoti* 1987 s. 43, ks. blankorangaistussäännöksistä *Melander* 2008 s. 220–230

laiminlyömällä valvoa työturvallisuusmääräysten noudattamista alaisessaan työssä tai jättämällä huolehtimatta taloudellisista, toiminnan järjestämistä koskevista tai muista työsuojelun edellytyksistä,

on tuomittava työturvallisuusrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rangaistus kuolemantuottamuksesta, vammantuottamuksesta ja vaaran aiheuttamisesta säädetään 21 luvun 8–11 ja 13 §:ssä.

Työturvallisuusrikoksena ei kuitenkaan pidetä yksittäistä työturvallisuusmääräysten rikkomista, joka on työturvallisuuden kannalta vähäinen ja josta säädetään rangaistus työturvallisuuslain (738/2002) 63 §:ssä, työterveyshuoltolain (1383/2001) 23 §:ssä tai laivaväen työ- ja asuinympäristöstä sekä ruokahuollosta aluksella annetun lain (395/2012) 20 §:ssä.”

Työturvallisuusrikossäännöksessä kriminalisoidaan ensinnäkin työturvallisuusmääräysten rikkominen, toiseksi työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisuuden tai epäkohdan aiheuttaminen sekä lisäksi työturvallisuusmääräysten jatkumisen mahdollistaminen.²¹⁵

Työturvallisuusrikoksen kannalta merkittävä käsite on *työturvallisuusmääräykset*. Työturvallisuusmääräykset määritellään rikoslain 47 luvun 8 §:n 1 momentin 4 kohdassa, jonka mukaan:

”työturvallisuusmääräyksillä tarkoitetaan työturvallisuuslakiin, työterveyshuoltolakiin, laivaväen työ- ja asuinympäristöstä sekä ruokahuollosta aluksella annettuun lakiin tai muuhun työturvallisuutta koskevaan lakiin sisältyviä taikka tällaisen lain nojalla annettuja työn turvallisuutta tai terveellisyyttä koskevia säännöksiä, joita on noudatettava toisen suojelemiseksi.”

Säännöksen mukaan siis työturvallisuusmääräyksillä tarkoitetaan työturvallisuuslain ja muiden työturvallisuutta sääntelevien lakien lisäksi myös tällaisten lakien nojalla annettuja työturvallisuutta ja terveellisyyttä koskevia säännöksiä. Rangaistussäännös koskee käytännössä

---

²¹⁵ HE 84/1993 vp s. 166 sekä *Sortti* 2013 s. 35

työturvallisuuslain säännösten taikka sen nojalla annettujen työn turvallisuutta ja terveellisyttä koskevien muiden oikeudellisten normien rikkomista.²¹⁶

Työturvallisuusrikokset eivät tule kuitenkaan kyseeseen kaikkien työturvallisuuslaissa säädettyjen velvollisuuksien laiminlyönnistä. Puhtaasti järjestysluonteisten velvollisuuksien, kuten säädöksen työpaikalla esillä pitämisen velvollisuuden laiminlyönti ei ole rikoslain mielessä rangaistavaa, sillä kyseinen velvollisuus ei perustu työn turvallisuutta tai terveellisyttä koskeviin määräyksiin.²¹⁷

Työturvallisuusrikoksen 2 kohdassa on kriminalisoitu *työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisen tilan tai epäkohdan aiheuttaminen laiminlyömällä*. Tämän säännöksen perusteena on lain esitöiden mukaan työturvallisuusmääräysten rikkomisen luonne yhteisörikollisuuden muotona.²¹⁸

Lyhyesti työturvallisuuslaista

Työturvallisuuslaki on työturvallisuutta koskeva perus- ja yleislaki, joten sen merkitys myös työturvallisuusrikoksissa on keskeinen. Työturvallisuuslain sääntelyn rakenne on sellainen, että lain 2 luvussa säädetään *työnantajan yleisistä velvollisuuksista*, 4 luvussa säädetään *työntekijän velvollisuuksista ja oikeudesta työstä pidättäytymiseen*, 5 luvussa säädetään *työtä ja työolosuhteita koskevista tarkemmista säännöksistä* ja 6 luvussa *erityisistä työn teettämiseen liittyvistä tilanteista*.

Keskeisin työturvallisuusvelvollisuuksia sääntelevä työturvallisuuslain säännös on lain 8 §, jossa säädetään työnantajan yleisestä huolehtimisvelvollisuudesta. Säännöksen mukaan:

”Työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat.

---

²¹⁶ HE 94/1993 vp s. 166 ja *Sortti* 2013 s. 45, tällaisia ovat esimerkiksi valtioneuvoston työturvallisuutta koskevat päätökset.

²¹⁷ *Sortti* 2013 s. 45

²¹⁸ HE 94/1993 vp s. 167, lain esitöiden mukaan suurin osa työturvallisuusmääräyksistä on kirjoitettu siten, että niiden ilmaisut viittaavat työntekijöiden lähiesimiesten velvollisuuksiin. Näiden uusien työturvallisuusrikossäännösten yksi tarkoitus on se, että vaadittavan turvallisuustason saavuttamiseen veloitetaan koko organisaatio ylimpään johtoon asti.

Huolehtimisvelvollisuuden laajuutta rajaavina tekijöinä otetaan huomioon epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa, ja poikkeukselliset tapahtumat, joiden seurauksia ei olisi voitu välttää huolimatta kaikista aiheellisista varotoimista.

Työnantajan on suunniteltava, valittava, mitoitettava ja toteutettava työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet. Tällöin on mahdollisuuksien mukaan noudatettava seuraavia periaatteita:

1) vaara- ja haittatekijöiden syntyminen estetään;

2) vaara- ja haittatekijät poistetaan tai, jos tämä ei ole mahdollista, ne korvataan vähemmän vaarallisilla tai vähemmän haitallisilla;

3) yleisesti vaikuttavat työsuojelutoimenpiteet toteutetaan ennen yksilöllisiä; ja

4) tekniikan ja muiden käytettävissä olevien keinojen kehittyminen otetaan huomioon.

Työnantajan on jatkuvasti tarkkailtava työympäristöä, työyhteisön tilaa ja työtapojen turvallisuutta. Työnantajan on myös tarkkailtava toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveellisyteen.

Työnantajan on huolehdittava siitä, että turvallisuutta ja terveellisyyttä koskevat toimenpiteet otetaan huomioon tarpeellisella tavalla työnantajan organisaation kaikkien osien toiminnassa.”

Säännöksen sisältö ilmentää työnantajan huolellisuusvelvoitteesta ensinnäkin sitä, että vaikka huolellisuusvelvollisuus on kokonaisvaltainen ja jatkuva, sitä kuitenkin rajoittavat ennakoimattomat olosuhteet sekä korkean huolellisuuden noudattamisen riittävyys. Lisäksi säännös ilmentää sitä, että työnantajan on sekä toteutettava tarvittavat toimet työturvallisuuden varmistamiseksi että jatkuvasti tarkkailtava työturvallisuuden toteutumista kaikkialla organisaatiossa.²¹⁹

---

²¹⁹ Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg 2018 s. 1052–1053

Työturvallisuussäännöksen lähtökohta on niin sanottu *presumoitu vaara*, mikä tarkoittaa sitä, että säännöksen mukaan on rangaistavaa työturvallisuusmääräysten rikkominen ym. edellä mainittu, ilman että osoitettaisiin sitä, että kyseinen toiminta, teko tai laiminlyönti on todellisuudessa vaarantanut työntekijöiden henkeä tai terveyttä.²²⁰ Kuitenkin on harvinaisempaa, että työturvallisuusrikossyyte nousee sellaisessa tilanteessa, jossa työntekijöiden henkeen tai terveyteen ei ole kohdistunut vaaraa esimerkiksi tapaturman muodossa.²²¹

Työturvallisuusrikossäännöksen 1 momentin 2 kohdassa on kriminalisoitu työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisuuden tai epäkohdan aiheuttaminen tai mahdollistaminen. Oikeuskirjallisuuden mukaan puutteellisuudella ja epäkohdilla tarkoitetaan työturvallisuusmääräysten vastaisia seikkoja yleisesti, eikä asian ole merkitystä, onko kyse työpaikan ulkoisesta ympäristöstä, työmenetelmistä tai mistä tahansa muusta työturvallisuuslainsäädännössä säännellystä aineellisesta työsuojeluvaatimuksesta.²²² Tekijäpiiri työturvallisuusrikkoksissa

Työturvallisuusrikos on *erikoisrikos*, mikä tarkoittaa sitä, että siihen syyllistyminen edellyttää erityistä asemaa. Työturvallisuusrikoksiin voi syyllistyä vain *työnantaja* tai *tämän edustaja* ja *työnantajan sijainen* taikka *muu laissa nimenomaisesti mainittu henkilö*.²²³ Rikoslain 47 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa on määritelty esimerkiksi, mitä laissa tarkoitetaan *työnantajalla*:

”[T]yönantajalla tarkoitetaan sitä, joka työsuhteessa taikka virka- tai siihen rinnastettavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa teettää työtä, sekä sitä, joka tosiasiallisesti käyttää työnantajalle kuuluvaa päätösvaltaa.”

Työnantajan edustajalla tarkoitetaan saman säännöksen 2 kohdan mukaan:

”työnantajana olevan oikeushenkilön lakimääräisen tai muun päättävän elimen jäsentä sekä sitä, joka työnantajan sijasta johtaa ja valvoo työtä.”

---

²²⁰ Ks. esimerkiksi *Lappi-Seppälä ym. Luku 34: RL 47 Työrikokset - Työturvallisuusrikos*

²²¹ *Sortti* 2013 s. 36

²²² *Sortti* 2013 s. 36

²²³ *Sortti* 2013 s. 36

Työnantajan sijaisesta säädetään työturvallislain 16 §:ssä. Työnantajan sijaisena pidetään sellaista henkilöä, jolle työnantaja on *delegoinut* työturvallisuuteen liittyviä tehtäviä. Vastuun delegoimisen vaikutuksesta rikosvastuun kohdentamiseen käsitellään luvussa 4.4.

Näiden tahojen lisäksi vastuu työrikoksesta voi kohdentua myös muihin tahoihin, jopa työnantajayhteisön ulkopuolelle. Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkiksi silloin, kun tapaturma sattuu rakennustyömaalla tai yhteisellä työpaikalla, jolloin vastuuseen voidaan asettaa pääurakoitsija taikka pääasiallista määräysvaltaa yhteisellä työpaikalla käyttävä taho. Näiden tahojen vastuuasemia ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa käsitellä.²²⁴

Työturvallisuusrikoksen *erikoisrikosluonteesta* johtuu se, ettei rikoslain 5 luvussa säännellyt osallisuusopit ole täysimääräisesti sovellettavissa siihen. Erikoisrikosten suhteesta osallisuusoppeihin säännellään rikoslain 5 luvun 7 §:n 2 momentissa erikseen, jonka mukaan yllyttäjää tai avunantajaa ei vapauta rangaistusvastuusta se, ettei häntä koske sellainen erityinen henkilölliseen ulottuvuuteen liittyvä olosuhde, joka perustaa tekijän teon rangaistavuuden.²²⁵ Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työrikoksissa *ulkopuolinen henkilö*²²⁶ voidaan tuomita vain avunantajana tai yllyttäjänä, mutta ei tekijänä.

4.3 Vastuun kohdentaminen työrikoksissa

Työrikoksia käsittelevässä rikoslain 47 luvun 7 §:ssä säädetään *vastuun kohdentamisesta* työrikoksissa.²²⁷ Kuten todettu aiemmin, vastuun kohdentamisesta säädetään erikseen ainoastaan työrikoksia ja ympäristörikoksia käsittelevissä rikoslain luvuissa. Rikoslain 47 luvun 7 §:n mukaan:

”Tässä luvussa rangaistavaksi säädetystä työnantajan tai tämän edustajan menettelystä tuomitaan rangaistukseen se, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon asianomaisen

---

²²⁴ Ks. näistä esimerkiksi *Ala-Mikkula* 2016 oikeustapauskommentti Vaasan hovioikeuden lainvoimaisesta ratkaisusta (24.9.2015, R 14/1154), jossa käsiteltiin työturvallisuusvelvoitteiden jakautumista yhteisellä työpaikalla.

²²⁵ *Korkka-Knuts – Helenius – Frände* 2020 s. 360–362

²²⁶ Tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka ei kuulu työrikosten henkilöpiiriin, jota säännellään RL 47:1 ja 8 §:ssä.

²²⁷ *Hahto* 1998 s. 8, ennen uusien työrikosten säätämistä käytännön ongelmana oli se, että vastuu kohdentui usein keski- ja työnjohtoon sellaisissakin tilanteissa, joissa ylimmän johdon velvollisuuksia oli laiminlyöty. Uudistetulla lainsäädännöllä pyrittiin puuttumaan tähän ongelmaan. Nähdäkseni nykyinen lainsäädäntö antaa avaimet siihen, että vastuu voidaan kohdentaa minne vain organisaation tasolle, eikä se vaikuta ainakaan suoraan johtavan siihen, että keski- ja työnjohto olisivat ”päävastuullisia”.

asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.”

Rikoslain 47:7 §:ää koskevan lain esityön mukaan vastuun kohdentumisen pääperiaatteena on se, että työnantaja tai tämän edustaja on rikostunnusmerkistön mukaisella menettelyllä rikkonut juuri hänelle kuuluvia velvollisuuksia.²²⁸ Hallituksen esityksen mukaan nämä puolestaan määräytyvät eri lähteistä käsin ja olennaista arvioinnissa on työnantajaorganisaation sisäiset järjestelyt ja delegoinnit.²²⁹

Vastuun kohdentamisessa työrikoksissa ensimmäinen vaihe on selvittää työturvallisuusrikkoksissa tekijänä kyseeseen tulevien henkilöiden piiri, jonka jälkeen siirrytään tämän vastuun kohdentamista koskevan säännöksen arviointiin. Tämän perusteella vastuu voidaan kohdentaa johonkukin tai joihinkuihin yhteisön jäseniin.²³⁰ Vastuun kohdentamisen jälkeen on vielä tarpeellista varmistaa se, että rikosvastuun yleiset edellytykset täyttyvät sen henkilön osalta, johon vastuu aiotaan kohdentaa.

Vastuun kohdentamista koskevassa säännöksessä luetellaan neljä kriteeriä, jotka on otettava huomioon arviointia tehdessä: 1) asianomaisen asema, 2) henkilön tehtävien laatu ja laajuus, 3) henkilön toimivaltuuksien laatu ja laajuus sekä 4) henkilön osuus lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.²³¹

Asianomaisen asemalla tarkoitetaan henkilön asemaa työnantajana toimivan yhteisön organisaatiossa. Tehtävillä ja toimivaltuuksilla tarkoitetaan yhteisön toiminnan periaatteita, jotka voivat määräytyä esimerkiksi sisäisesti organisaatiokaavion ja työ sopimusten avulla taikka toimintaan sääntelevien säännösten nojalla. Tehtävien ja toimivaltuuksien laadulla tarkoitetaan asiaomaisten henkilöiden tehtävien sisältöä, kun taas tehtävien ja toimivaltuuksien laajuudella tarkoitetaan asianomaisten henkilöiden päätöksentekomahdollisuuksiin ja niiden rajoihin.²³²

---

²²⁸ HE 94/1993 vp s. 175,

²²⁹ HE 94/1993, delegointi on sallittua, ja se voi tiettyjen edellytysten täytyessä vapauttaa tehtäviä delegoineen henkilön rangaistusvastuusta. Tässä tutkimuksessa delegoinnin merkitystä vastuun kohdentamisella käsitellään tarkemmin myöhemmässä vaiheessa.

²³⁰ *Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg* 2018 s. 1065

²³¹ *Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg* 2018 s. 1066

²³² Ks. HE 94/1993 vp s. 176 sekä *Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg* 2018 s. 1066

Vastuun kannalta tehtävänimikkeellä ei ole suurta merkitystä, vaan tulkinnassa on kiinnitettävä huomio henkilön tapauskohtaisiin tosiasiallisiin toimivaltuuksiin.²³³ Toisaalta myöskään yksinomaan henkilön kirjattujen tehtävien nojalla ei voida asettaa henkilöä rikosvastuuseen, jos hänelle ei ole annettu riittäviä toimivaltuuksia tai taloudellisia edellytyksiä kyseisten tehtävien asianmukaiseksi hoitamiseksi.²³⁴

Ylimpään johtoon, keskijohtoon ja työnjohtoon kuuluvilla henkilöillä on kaikilla toisiinsa nähden erilaisia tehtäviä ja toimivaltuuksia työturvallisuuteen liittyen. Seuraavaksi käsitellään eri tahojen välisiä yleisiä tehtäviä ja niistä johtuvia velvollisuuksia, joiden rikkominen voi aiheuttaa rikosvastuun kohdentumisen tahoon. Yleensä tehtävät jaetaan eri tasojen välillä siten, että ylimmälle johdolle kuuluu laaja päätöksentekovalta, resurssien osoittaminen, organisaation ja työturvallisuuteen vaikuttavien seikkojen puitteiden luominen sekä esihenkilöiden valitseminen.²³⁵ Tutkimusaiheen vuoksi tässä luvussa painotetaan rikosvastuun kohdentamista ylimpään johtoon kuuluvaan henkilöön.

Keskijohdon vastuulle kuuluu työturvallisuuteen liittyen perustoimintojen järjestäminen ja työnjohdon henkilöiden valitseminen. Työnjohdon vastuulla on sen sijaan valvoa sitä, että työturvallisuuden vaatimukset toteutuvat käytännön työssä.²³⁶ Ylimpään johtoon kuuluvalla, johtavassa asemassa olevalla henkilöllä, ei useinkaan ole käytännössä edes realistista mahdollisuutta valvoa, miten työturvallisuuteen liittyvät velvollisuudet hoidetaan keski- tai työnjohdon tasolla.²³⁷

Seuraavassa taulukossa (Taulukko A) olen listannut esimerkin omaisesti, miten tehtävät voidaan jakaa ylimmän johdon, keskijohdon ja työnjohdon välillä.

Ylin johto	Keskijohto	Työnjohto
<ul style="list-style-type: none"> • Työsuojelutoiminnan valvominen ja yleisjohto 	<ul style="list-style-type: none"> • Työturvallisuustoiminnan yleisvalvonta 	<ul style="list-style-type: none"> • Työntekijöiden opettaminen, ohjaaminen ja

²³³ *Sortti* 2013 s. 66

²³⁴ Ks. tästä *Nissinen* 1997 s. 184–190

²³⁵ *Nissinen* 1997 s. 115 tai *Sortti* 2013 s. 71

²³⁶ *Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg* 2018 s. 1066–1067

²³⁷ *Sortti* 2013 s. 66

<ul style="list-style-type: none"> • Työsuojelun organisointi, ylläpitäminen, kehittäminen ja parantaminen • Resurssien varmistaminen, investointipäätösten tekeminen • Esimiestoiminnan organisoiminen, esimiesten valinta ja kouluttaminen • Yksilöiden toimivallan ja vastuun määrittäminen • Raportointi ja seurantajärjestelmän varmistaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Työturvallisuuden organisoiminen käytännön tasolla, riittävien turvallisuusohjeiden laatiminen • Työvälineiden hankkiminen, pienemmät investoinnit, investointiesitysten tekeminen johdolle • Koneiden, laitteiden ja muiden työvälineiden kunnossapidon järjestäminen • Ylemmän johdon informoiminen ja tarpeellisten esitysten tekeminen ylimmälle johdolle 	<ul style="list-style-type: none"> • perehdyttäminen • Työntekijöiden velvollisuuksien läpikäyminen • Työtapojen ja työympäristön valvominen • Töiden ja tehtävien suunnittelu • Riittävän järjestyksen ylläpitäminen • Havaituista puutteista ilmoittaminen
---	--	--

Taulukko A

Ylimmän johdon rikosvastuu työturvallisuusrikoksissa voi perustua esimerkiksi siihen, ettei se ole puuttunut työturvallisuusnormien vastaiseen käytökseen tultuaan siitä tietoiseksi tai siihen, ettei se ole osoittanut riittäviä resursseja työturvallisuuteen liittyvien laitteiden ja parannusten hankkimiseksi.²³⁸ Toisin sanoen ylimmän johdon vastuulla on *työsuojelun edellytysten valvominen*. Lisäksi ylimmän johdon rikosvastuu voi aktualisoitua, mikäli organisaatiossa ei ole riittävällä tavalla delegoitu työturvallisuuteen liittyviä velvollisuuksia muille

²³⁸ Sortti 2013 s. 65–66

organisaation tahoille.²³⁹ Vastuun delegoinnin vaikutusta rikosvastuuseen arvioidaan seuraavassa alaluvussa.

4.4 Vastuun delegoinnista yhteisössä

Työturvallisuusrikoksissa voi olla kyse sellaisesta tapaturmasta tai muusta vastaavasta tapahtumasta, joka johtuu jostakin työturvallisuuteen liittyvän, alemmalle organisaation tasolle delegoidun, tehtävän tai velvollisuuden on laiminlyömisestä. Tällöin on arvioitava sitä, millä tavalla delegointi on toteutettu, jotta saadaan selville, kohdennetaanko rikosvastuu siihen tasoon, jolle tehtävä oli annettu vastuulle, vai *vastuun delegoineeseen tasoon*.

Pelkästään vastuuta työturvallisuuteen liittyvien asioiden hoitamisesta ei ole mahdollista delegoida eteenpäin tehokkaasti.²⁴⁰ Rikosvastuu on aina liitettävä henkilön toimenkuvaan ja delegoinnin myötä annettuun todelliseen päätös- ja toimivaltaan, joten sen siirtämisestä ei voida sopia irrallaan toimivaltakysymyksistä. Tästä syystä delegointi tulisi määritelmällisesti liittää vain yhtiön tehtävänjakoon, toimivaltuuksiin ja niiden muuttamiseen.²⁴¹ Jokainen työnantajan edustaja vastaa työsuojeluasioista oman toimivaltansa mukaan.²⁴²

Vastuu alemmalle organisaation tasolle delegoidusta tehtävästä, kuten valvontatehtävästä, siirtyy takaisin alemmalta tasolta ylemmälle tasolla, jos alemman tason valtuudet ovat tosiasiallisesti olleet riittämättömät velvollisuuksien ja tehtävien täyttämiseen.²⁴³ Tämä tarkoittaa sitä, että delegeivan tahon on varmistuttava siitä, että alemman tason henkilöllä on käytännön mahdollisuudet suoriutua tehtävästä.

Työtehtävien organisointi ja toimivaltuuksien jakaminen on työnantajan vastuulla, eikä työturvallisuuteen liittyviä vastuita voi paeta epäselvän vastuunjakamisen taakse.²⁴⁴ Mikäli tehtävät tai toimivaltuudet ovat epäselvät, siirtyy vastuu organisaation tasoissa ylöspäin niille johtohenkilöille, joiden laiminlyönnistä epäselvyys johtuu eli toisin sanoen henkilölle, jonka velvollisuuksiin kuuluu työpaikan tehtävänjako kyseisessä asiassa. Delegoinnin ollessa epäselvää, vastuu voi siirtyä ylimpään johtoon saakka.²⁴⁵

---

²³⁹ Nissinen 1997 s. 163 eteenpäin, tehtävänjaosta ja delegoinnista yleensä

²⁴⁰ HE 94/1993 vp s. 175, *siirrettävä* toimenkuva tai velvollisuus on oltava kuvattu selvästi ja puutteetta, jotta vastaanottaja (*delegaatti*) voi realistisesti suoriutua tehtävästä.

²⁴¹ Nissinen 1997 s. 165

²⁴² Hietala – Hurmalainen – Kaivanto 2013 s. 28

²⁴³ Nissinen 1997 s. 149

²⁴⁴ HE 53/2002 vp, s. 26

²⁴⁵ Nuutila 1997 s. 138 ja HE 94/1993 vp s. 175

Epäselvässä delegoinnissa voi esimerkiksi olla kyse tilanteesta, jossa laiminlyönti johtuu siitä, ettei tehtävien hoitamista ole annettu nimenomaisesti kenenkään velvollisuudeksi. Tällöin vastuussa ovat sellaiset esimiehet, joille tehtävänjaon vahvistaminen työnantajan organisaatiossa kuuluu, ja viimekädessä ylin johto.²⁴⁶

Delegoinnin osalta johdon tulee lisäksi varmistua, että henkilö, jolle tehtäviä on delegoitu, on ammattitaitoinen ja riittävästi perehdytetty tehtäviinsä. Mikäli tehtävät on delegoitu henkilölle, joka ei esimerkiksi ammattitaitonsa tai puutteellisen opastuksen ja koulutuksen puolesta kykene suoriutumaan tehtävistä, vastuu siirtyy organisaatiossa ylöspäin.²⁴⁷

Työturvallisuuslain 16 § sisältää nimenomaisen säännöksen työturvallisuusvastuiden delegoinnista ja sen pätevyyden edellytyksistä:

”Työnantaja voi asettaa toisen henkilön edustajanaan hoitamaan tässä laissa työnantajan velvollisuudeksi säädettyjä tehtäviä. Työnantajan sijaisen tehtävät on määriteltävä riittävän tarkasti huomioon ottaen työnantajan toimiala, työn tai toiminnan luonne ja työpaikan koko. Työnantajan on huolehdittava siitä, että sijaisella on riittävä pätevyys, hänet on riittävästi perehdytetty tehtäviinsä ja että hänellä muutenkin on asianmukaiset edellytykset tässä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen.”

Jotta vastuun delegointia voidaan pitää siis tehokkaana, on kiinnitettävä huomiota neljään seikkaan: 1) tosiasialliseen asemaan, 2) tehtävien ja toimivaltuuksien laatuun, 3) delegoinnin selvyyteen ja 4) henkilön pätevyyteen.

4.5 Oikeuskäytäntöä

KKO 2013:56

Vastuun kohdentamisen kannalta merkittävää ratkaisussa KKO 2013:56, ettei vastuuta kohdennettu muodollisten seikkojen vuoksi paperitehtaan tekniseen johtajaan A:han ja käyttöpäällikkö B:hen. Koska henkilöt olivat olleet työsuhteessa yhtiössä vain vähän aikaa, Korkein oikeus katsoi, ettei A:lla ja B:llä ollut

---

²⁴⁶ HE 94/1993 vp s. 175

²⁴⁷ Ks. HE 94/1993 vp s. 175 ja Nissinen 1997 s. 193–195, delegaatilla tulee olla ollut ”toimintakyvyn edellytykset”, joita ovat esimerkiksi: 1) ulkoiset edellytykset, kuten välimatka tai välineet, 2) riittävät henkilökohtaiset kyvyt, kuten voima, tekninen erityisosaaminen yms. sekä 3) mahdollisuus havaita ja oivaltaa, mitä tilanteessa tarvitaan.

osuutta lainvastaisen tilan syntymiseen tai jatkumiseen, vaikka he olivat tehtäviensä perusteella tosiasiallisesti vastuussa työturvallisuuden järjestämisestä.

Turun hovioikeus 12.6.2015 R 14/2312 (lainvoimainen) sekä Itä-Suomen hovioikeus 9.12.2014 R 14/700 (lainvoimainen)²⁴⁸

Turun hovioikeuden ratkaisussa 12.6.2015 R 14/2312 työturvallisuusrikosvastuu perustui yhteisellä rakennustyömaalla havaittuihin useisiin työturvallisuusmääräysten vastaisuuksiin. Kyseisessä tapauksessa ei siis ollut tapahtunut mitään tapaturmaa tai muuta vastaavaa. Tapauksessa muun muassa päätoteuttaja yhtiön toimitusjohtaja tuomittiin työturvallisuusrikoksesta, sillä perusteella, että hänen huolimattomuudestaan johtunut laiminlyönti oli myötävaikuttanut työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan syntymiseen.²⁴⁹

Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa 9.12.2014 R 14/700 oli työmaalla sattuneen vahingon vuoksi nostettu syyte työturvallisuusrikoksesta sähkötöiden alirakoitsijana työmaalla toimineen yhtiön toimitusjohtajaa A:ta sekä projekti-päällikkö B:tä vastaan. Kumpikin henkilöistä tuomittiin käräjäoikeudessa. Hovioikeus katsoi kuitenkin, että asiassa jäi näyttämättä, että työturvallisuusmääräysten noudattamisen valvonta kyseisellä työmaalla olisi todellisuudessa siirretty B:n vastuulle, sillä hänen kanssaan ei ollut yksityiskohtaisesti keskusteltu työturvallisuuteen liittyvistä vastuista ja velvollisuuksista. Hovioikeus katsoi, että A oli laiminlyönnillään aiheuttanut tapaturman syntymisen, kun hän ei ollut hoitanut valvonnan järjestämistä työmaalla asianmukaisesti.²⁵⁰

5 YMPÄRISTÖRIKOKSET

5.1 Yleistä ympäristörikosten sääntelystä

Rikoslain kokonaisuudistuksen II vaiheessa 1995 lakiin otettiin uusi ympäristörikoksia koskeva 48 luku, johon on sisällytetty vakavimmat ympäristörikossäännökset. Rikoslain ympäristörikoksia käsittelevään lukuun koottiin ympäristöoikeudellisissa erityislaeissa säädetyt vankeusuhkaiset rikossäännökset.²⁵¹

---

²⁴⁸ Ala-Mikkula 2016a oikeustapauskommenteista

²⁴⁹ Ala-Mikkula 2016a s. 14

²⁵⁰ Ala-Mikkula 2016a s. 15

²⁵¹ HE 94/1993 vp s. 178

Rikoslain ympäristörikoksia sääntelevän 48 luvussa kielletään tärkeimpien ympäristöarvojen vaarantaminen kriminalisoimalla vakavimmat haitalliset menettelyt ja tekemuodot.²⁵² Eräänlaisena ympäristörikossäännösten perustunnusmerkistönä voidaan pitää luvun 1 §:ssä säädettyä *ympäristön turmelemista*.²⁵³ Sen lisäksi luvussa on ympäristörikoksista säännökset *törkeästä ja tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta sekä ympäristörikkomuksesta*.

Ympäristörikokset luetaan yleisesti osaksi taloudellista rikollisuutta, sillä ympäristörikokset liittyvät usein yhtiömuotoiseen teolliseen tai muuhun taloudelliseen toimintaan. Lain esitöissä on todettu, että ympäristörikoksissa, samalla tavalla kuin muussakin taloudellisessa rikollisuudessa, ongelmana on se, miten voitaisiin antaa riittävän tuntuvia seuraamuksia ja kohdentaa rikosvastuu oikeisiin tahoihin siten, että sääntelyllä olisi riittävän ennaltaehkäisevä vaikutus.²⁵⁴

5.2 Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö

Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö on luonteeltaan hieman hankala, sillä se sisältää pitkän luettelon erilaisista kansallisista ja kansainvälisistä laeista ja asetuksista, joita vastoin toimimalla rikosvastuun edellytykset voivat täytyä. Hieman tiivistettynä ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö on seuraavanlainen:

”Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta, säteilyä tai muuta sellaista lain tai sen nojalla annetun säännöksen taikka yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti,

2) valmistaa, luovuttaa, kuljettaa, käyttää, käsittelee tai säilyttää ainetta, valmistetta, seosta, tuotetta tai esinettä taikka käyttää laitetta vastoin [säännöksessä lueteltuja oikeusnormeja]

siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista tai roskaantumista taikka vaaraa terveydelle, on tuomittava

²⁵² HE 94/1993 vp s. 178, ks. myös Kuusiniemi – Ekroos – Kumpula – Vihervuori 2013 VIII 3.

²⁵³ Kuusiniemi – Ekroos – Kumpula – Vihervuori 2013 VIII 3.

²⁵⁴ HE 94/1993 vp s. 179

ympäristön turmelemisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Ensinnäkin tunnusmerkistöstä on huomioitava, että ympäristön turmeleminen ei ole *erityisrikos*, kuten työrikkokset, vaan tähän voi syyllistyä kuka tahansa, mikä ilmenee alun sanamuodosta ”joka”. Kyseessä on myös *epävarsinainen laiminlyöntirikos*, joten laiminlyönnin rangaistavuuden osalta otetaan arvioinnissa huomioon rikoslain 3 luvun 3 §:n 2 momentti.

Säännöksen osalta lainsäätäjä on tehnyt tietoisin päätöksen siitä, että tekijäpiiriä ei ole rajoitettu ottamalla säännöksiin määritelmä siitä, missä asemassa oleviin henkilöihin vastuu voidaan kohdentaa. Hallituksen esityksen mukaan ympäristörikoksiin voi lähtökohtaisesti syyllistyä kuka tahansa, yksityisestä kansalaisesta yhtiöissä johtavassa asemassa oleviin henkilöihin.²⁵⁵

Ympäristön turmelemisen rikossäännökselle on leimallista, että sellaiset konkreettiset velvoitteet, joiden rikkominen muodostaa aineellisen rikosteen kuvauksen oleellisen sisällön, tulevat arvioitavaksi ympäristöoikeudellisen erityislainsäädännön normiston avulla.²⁵⁶

Tunnusmerkistössä on lueteltuna kolme erilaista oikeudellista normia (*laki tai sen nojalla annettu säännös, vastoin määräyksiä taikka ilman lupaa tai lupaehtojen vastaisesti*), joista jotakin on oltava rikottu, että kyseessä voi olla ympäristön turmeleminen. Siten kaikkia ympäristön pilaantumista aiheuttavia tekoja ei automaattisesti voida pitää rikosoikeudellisesti moitittavina, vaan edellytetään, että toiminta on muutenkin sääntöjen vastaista.²⁵⁷

Tunnusmerkistössä tekumuodot on määritelty väljäkkösti, mutta sen katsotaan pitävän sisällään niin aktiivisen teon tai toiminnan (saattaa, päästää) kuin laiminlyönnin (jättää).²⁵⁸ Rikosoikeudellisesti merkittäviä ovat sellaiset teot ja laiminlyönnit, joilla saastutetaan, liataan tai roskataan ympäristöä, tai jotka ovat omiaan aiheuttamaan tällaisen pilaantumisen tai roskaantumisen vaaraa taikka vaaraa terveydelle.²⁵⁹

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö osoittaa hyvin ympäristörikossäännösten yhteyden aineelliseen ympäristölainsäädäntöön ja sen

---

²⁵⁵ HE 94/1993 vp s. 199

²⁵⁶ Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg 2018 s. 1095–1096

²⁵⁷ Kuusiniemi – Ekroos – Kumpula – Vihervuori 2013 VIII 3.

²⁵⁸ HE 94/1993 vp s. 186, kuitenkin tekotapoina kaikissa teoissa voisi tulla kysymykseen niin aktiivinen toiminta kuin laiminlyönti.

²⁵⁹ HE 94/1993 vp s. 185

tavoitteisiin. Ympäristörikosten tulkinnassa on tunnettava ympäristöoikeuden sääntelykenttää kattavasti.²⁶⁰

Ympäristön turmelemisena on rangaistavaa sekä tahallisuutta että törkeää huolimattomuudesta tehtynä. Tahallisuuden osalta riittävää on todennäköisyystahallisuus.²⁶¹ Kuten aiemmin luvussa 3.4 on todettu, tekijän menettely on ollut huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa *huoellisuusvelvollisuutta*, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan. Koska ympäristön turmelemisen rangaistavuus edellyttää vähintään törkeää huolimattomuutta, tulee tuottamuksen aste siis ole tavallista tuottamusta vakavampaa.

5.3 Vastuun kohdentaminen ympäristörikoksissa

Ympäristölle aiheutetaan vaaraa usein organisoituneen tuotannollisen toiminnan yhteydessä. Tällöin on tehtävä arvio siitä, kuka tai ketkä useista mahdollisista vastuussa olevista henkilöistä organisaation sisällä on tuomittava rikoksesta.²⁶² Merkittävää tämän tutkimuksen osalta on kysymys siitä, milloin yrityksen johtohenkilö, esimerkiksi toimitusjohtaja voisi syyllistyä ympäristörikokseen yhtiön toiminnassa aiheutetun ympäristön turmelemisteon tai -toiminnan vuoksi.

Ympäristörikoksia käsittelevässä rikoslain luvussa on erikseen säädetty vastuun kohdentamisesta. Rikoslain 48 luvun 7 §:n mukaan:

”Tässä luvussa rangaistavaksi säädetystä menettelystä tuomitaan rangaistukseen se, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon asianomaisen asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.”

Säännös siis vastaa pääosin sitä, mitä työrikoksista käsittelevässä rikoslain 47 luvun 7 §:ssä on säädetty, minkä vuoksi tässä luvussa ei ole tarvetta käydä samoja asioita kaikilta osin uudestaan. Esimerkiksi vastuun delegoinnista työrikosten yhteydessä todettu pätee myös

²⁶⁰ Kuusiniemi – Ekroos – Kumpula – Vihervuori 2013 VIII 3.

²⁶¹ Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg 2018 s. 1096

²⁶² HE 94/1993 vp s. 199, lain esitöiden mukaan vastuun kohdentamisperusteiden sääntely on tarpeen sen vuoksi, että esimerkiksi yrityksissä kiinnitettäisiin etukäteen huomiota siihen, ettei toiminnassa synny tehtävän ja vastuusuhteiden epäselvyyksien vuoksi laiminlyöntejä.

ympäristörikoksiin. Tässä luvussa käydään siis vastuun kohdentamisongelmaan liittyviä seikkoja nimenomaan ympäristörikosten erityisnäkökulmasta.

Vastuun kohdentamissäännöksessä *asemalla* tarkoitetaan säännöksessä muodollista tai tosiasiallista asemaa. Tämän arvioimisen lähtökohdaksi otetaan yleisesti organisaatiokaaviot ja tehtävänimikkeet.²⁶³ Olennaista on kuitenkin arvioida todellisia valta- ja vastuusuhteita, sillä niillä on loppujen lopuksi ratkaiseva rooli vastuun kohdentamisen arvioinnissa. Vahva tosiasiallinen valta voi johtaa vastuuseen nimikkeestä riippumatta ja toisaalta päinvastoin.²⁶⁴ Henkilön aseman ja velvollisuuksien sisältöön vaikuttaa myös yhtiöoikeudelliset normit ja käytänteet. Tämä harkinta tehdään aina tapauskohtaisesti.

Rikoslain esitöiden mukaan ympäristölle aiheutettu vaara liittyy usein sellaiseen tuotannolliseen toimintaan, jota harjoitetaan organisaatiomuodossa. Vastuun kohdentamisesta on tärkeää säännellä nimenomaisesti sen vuoksi, että yrityksissä kiinnitettäisiin niihin ennalta ehkäisevässä mielessä huomiota ja siten vältettäisiin tehtäväjaon ja vastuusuhteiden epäselvyyksistä johtuvat ympäristön suojelemiseen liittyvät laiminlyönnit.²⁶⁵ Jos tehtävät ja toimivaltuudet on delegoitu epäselvästi, lisäksi tämä hallituksen esityksen mukaan niiden henkilöiden vastuuta, joiden asiana on tehtäväjaosta päättäminen ja siitä tiedottaminen.²⁶⁶

Myös lakivaliokunnan mietinnössä otettiin kantaa vastuun kohdentamiseen ympäristörikoksissa. Vastuun kohdentamisarviossa ratkaiseva merkitys on annettava todellisille valta- ja vastuusuhteille. Mietinnössä todettiin myös, että vastuuta voitiin siirtää organisaatiossa alaspäin selkeillä tehtävien ja toimivaltuuksien siirtämisillä. Vastuu kuitenkin säilyi organisaation ylätasolla, mikäli tehtävät oli määritelty epäselvästi ja toimivaltuudet olivat riittämättömiä.²⁶⁷

Tunnusmerkistössä *tehtävällä* tarkoitetaan sellaista asiaa, joka jonkun henkilön on yhteisössä hoidettava. *Toimivaltuudella* taas tarkoitetaan valtaa ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, jotka ovat olennaisia jonkin tehtävän tai tehtävien suorittamiseksi.²⁶⁸ Tehtävien ja toimivaltuuksien laadusta muodostaa työtehtävien keskeinen sisältö. Työtehtävien ja toimivaltuuksien laajuudella säännöksessä taas viitataan aseman itsenäisyyteen ja päätettävissä olevien

---

²⁶³ Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg 2018 s. 1098

²⁶⁴ Nissinen 1997 s. 184–190

²⁶⁵ HE 94/1993 vp s. 199

²⁶⁶ HE 94/1993 vp s. 199–200

²⁶⁷ LaVM 22/1994 vp s. 21 ja 23, sivulla 21 on lausuttu työrikosluvun vastuun kohdentamissäännöksestä ja sivulla 23 viitattu aiemmin lausuttuun.

²⁶⁸ Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg 2018 s. 1098

asioiden kauaskantoisuuteen erityisesti ympäristövaikutusten kannalta.²⁶⁹ Rikosvastuun edellytyksenä ympäristörikoksissakin on se, että tekijällä on ollut mahdollisuus toimia toisin.²⁷⁰

Vastuut jakautuvat yleensä eri organisaation tahojen välillä siten, että ylimmän johdon vastuulla on taloudellisten, teknisten ja muiden vastaavien resurssien riittävyden varmistaminen. Ylin johto vastaa myös siitä, että ympäristön suojelemisen kannalta relevantit tehtävät tulevat hoidetuiksi organisaatiossa riittävällä tavalla, eli se käytännössä varmistaa delegoitujen olemassaolon.²⁷¹

Yrityksen keskijohdon vastuulle kuuluu usein yhtiön prosessi- ja laiteteknisestä turvallisuudesta huolehtiminen, turvallisuusohjeiden laatiminen, laitehankintaesitysten esittäminen ylimmälle johdolle, laitteiden kunnon valvominen ja raportointi ylimmälle johdolle. Keskijohdon vastuulla on reagoida, jos yhteisön toiminnassa havaitaan ympäristöä vaarantavia puutteita.²⁷² Yrityksen työnjohdon vastuulle on annettu usein työvuorossa ohjeistuksien noudattamisen valvominen, koneiden ja laitteiden valvominen, uusien työntekijöiden perehdyttäminen.²⁷³ Nissinen on esittänyt, että työturvallisuusrikosten tulkinnassa käytettyjä vastuun arvioinnin työkaluja voitaisiin käyttää hyväksi myös ympäristörikoksissa – sekä kaikissa muissakin liike-elämän rikoksissa.²⁷⁴ Yrityksen johdon vastuuksi voitaisiin lukea sellaiset tilanteet, joissa se ei ole tarpeellisilla toimilla varmistanut yrityksen ympäristönsuojeluun liittyvien edellytysten olemassaoloa, kuten tekemällä riittäviä investointeja. Kun tällaisten edellytysten puuttumisen vuoksi ympäristöoikeudellisia lupaehtoja ja sääntöjä rikotaan ja ympäristölle aiheutuu vahinkoa, voidaan rikosvastuu kohdentaa ylimpään johtoon.²⁷⁵

Vaikka työrikosten ja ympäristörikosten osalta vastuun kohdentaminen noudattaa samantyyppisiä säännöksiä, on niiden välillä rikosoikeudellisesti huomattavia teknisiä eroja. Työrikokset ovat erityisrikoksia, sillä säännösten mukaan kriminalisoinnit koskevat *työnantajia tai niiden edustajia*, toisin kuin ympäristörikokset, joihin voi syyllistyä periaatteessa kuka tahansa. Tällä erolla ei kuitenkaan ole rikosvastuun ennakoitavuuden kannalta kovin suurta

---

²⁶⁹ Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg 2018 s. 1098

²⁷⁰ Pirjatanniemi 2001 s. 169

²⁷¹ Pirjatanniemi 2001 s. 170

²⁷² Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg 2018 s. 1098

²⁷³ Nissinen 1997 s. 115–116, jonka mukaan mainittuja työturvallisuusrikosten tulkinnassa käytettyjä eri tahojen tyypillisiä velvollisuuksia tulisi voida käyttää hyväksi myös ympäristörikosten vastuun kohdentamisarvioinnissa.

²⁷⁴ Nissinen 1997 s. 116

²⁷⁵ Kyse on tyypillisesti rakenteellisesta ympäristöturvallisuusvastuusta - Nissinen 1997 s. 116

merkitystä, sillä luvuissa säädettyjen vastuun kohdentamista koskevien säännösten avulla voidaan rangaistus tuomita henkilölle, joka on tosiasiallisesti vastuussa rikoksen syntymisestä.

5.4 Oikeuskäytäntöä

Tässä alaluvussa käydään läpi ympäristörikoksiin liittyvää oikeuskäytäntöä, jonka avulla pyritään hahmottamaan, miten Korkein oikeus tulkitsee vastuun kohdentamiseen liittyvää kysymystä ympäristörikoksissa.

KKO 1991:183

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1991:183 oli kyse selluloosatehtaasta, jonka toiminnassa oli useita vuosia päästetty jätettä järviveteen siten, että lupaehdoissa asetetut kuormitusrajat olivat merkittävästi ylittyneet.

Syyttäjä vaati rangaistusta tehdastoimintaa harjoittaneen X Oy:n toimitusjohtaja A:lle silloisen *vesilain* rikkomisesta.²⁷⁶ Syyttäjän mukaan A:n asema ja tehtävä X Oy:ssä ja se, että hän oli diplomityönä suorittanut tutkimuksen selluloosatehtaan jätevesistä, olivat luoneet edellytykset sille, että hän oli ollut riittävästi selvillä yhtiölle myönnetyn jätevesien johtamisluvan sisällöstä. Hän oli sen vuoksi tahallaan saanut aikaan vahingollisen muutoksen järvessä.

Ratkaisun perustelujen mukaan A oli saanut aiemmin tietää, että tehtaan jätevesikuormitus oli ollut kuormitusrajoja merkittävästi suurempaa, mutta hän oli siitä huolimatta antanut tehtaan toiminnan jatkua entisellään.

Korkein oikeus tuomitsi A:n rangaistukseen sillä perusteella, että A:lla oli ensinnäkin ollut erityinen aihe ja velvollisuus jatkuvasti tarkistaa kuormitusarvoja sen jälkeen, kun hän sai tiedon arvojen suuruudesta. Toiseksi Korkein oikeus katsoi, että A:n on tullut koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella olla selvillä siitä, että tehtaan toiminta, varsinkin, jos kuormitukseen ei puututa, tulee aiheuttamaan järven pilaantumisen. A oli myös tietoinen, että yhtiön viranomaisille lähettämät raportit kuormitusarvoista eivät olleet paikkaansa pitäviä.

---

²⁷⁶ Nykyään tekoa tutkittaisiin jonain rikoslaissa säädetyn ympäristörikoksen mukaisena.

Näin ollen Korkein oikeus katsoi, että A on tahallaan aiheuttanut järven pilaantumista.

Tässä tapauksessa vastuu siis kohdennettiin, ilman erityisiä kohdentamiseen liittyviä sääntöjä, toimitusjohtaja A:han, sillä perusteella, että hän oli *laiminlyönyt toimia velvollisuuksiensa mukaisesti, vaikka hänellä oli mahdollisuus toimia toisin*. Sinänsä ratkaisu ei osoita sellaisia piirteitä, joiden mukaan A:n tuomitsemista ympäristörikoksesta pitäisi kyseenalaistaa, sillä hän oli tietoisesti päättänyt jättää toimimatta kuultuaan järven saastumisen vaarasta.

KKO 2016:58

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2016:58 on vastuun kohdentamisen näkökulmasta mielenkiintoinen. Tapauksessa perunahiutaleita valmistaneen X Oy:n tuotantolaitokselta oli päästetty kahden vuoden ajan ympäristöön perunamultalietettä, joka oli aiheuttanut ympäristön pilaantumista. Ratkaisussa oli Korkeimman oikeuden arvioitavana kahden X Oy:n hallituksen jäsenen, A:n ja B:n toiminta.

Syyttäjä vaati A:lle ja B:lle rangaistusta sillä perusteella, että he olivat X Oy:n hallituksen jäseninä yhdessä Oy:n toimitusjohtaja Y:n kanssa tahallaan tai törkeästä tuottamuksesta laiminlyöneet järjestää yhtiön tuotantolaitoksen jätehuolto niin, ettei se aiheuta vaaraa ympäristölle. A ja B totesivat, etteivät he olleet tulleet tietoisiksi väitetyistä ympäristön turmelemisesta ennen kuin toimitusjohtaja Y oli kertonut heille asiasta vasta kaksi vuotta turmelemisteon jälkeen, kun Y oli ollut poliisikuulusteluissa. A ja B olivat omien sanojensa mukaan valittu yhtiön hallitukseen ulkopuolisina asiantuntijoina, ja he olivat luottaneet siihen, että Y hoitaa yhtiön toimintaa asianmukaisesti.

Korkein oikeus tuomitsi A:n ja B:n ympäristön turmelemisesta sillä perusteella, että he olivat laiminlyöneet velvollisuutensa osakeyhtiön hallituksen jäseninä, kun he eivät olleet riittävällä tavalla valvoneet toimitusjohtajan työskentelyä. Korkein oikeus perusteli tätä sillä, että yhtiön tuotannon järjestäminen ympäristöluvan määräysten mukaisesti ja siten, ettei tuotannosta aiheudu ympäristöhaittoja, oli ollut yhtiön toimialan kannalta *keskeinen* ja toiminnan *laatuun sekä laajuuteen nähden merkittävä ja laajakantoinen asia*, jonka

hoitaminen oli edellyttänyt myös riittäviä taloudellisia resursseja. Tästä syystä yhtiön hallituksen jäsenten oli tullut huolehtia muun muassa siitä, että yhtiön tuotannossa ympäristöasioiden hoitaminen ja niiden valvonta oli järjestetty asianmukaisesti ja asianmukaisesti. A ja B eivät olleet myöskään siirtäneet näitä vastuitaan muille tahoille tehokkailla delegoinneilla, joten heidän katsottiin toimineen lainvastaisesti.

6 ARVOPAPERIMARKKINARIKOKSET

6.1 Yleistä arvopaperimarkkinarikosten sääntelystä

Vakavimmista arvopaperimarkkinoilla tehdyistä oikeudenloukkauksista on otettu kriminalisoinnit rikoslain 51 lukuun, jossa rangaistavaksi on säädetty *sisäpiiritiedon väärinkäyttö, törkeä sisäpiiritiedon väärinkäyttö, sisäpiiritiedon ilmaiseminen, markkinoiden manipulointi, törkeä markkinoiden manipulointi sekä arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos*. Näistä rikoksista tässä tutkielmassa syvennyttään tiedottamisrikokseen ja vastuun kohdentamiseen tiedottamisrikoksissa.

Arvopaperimarkkinarikoksia koskevia Korkeimman oikeuden päätöksiä on annettu verrattain todella vähän.²⁷⁷ Oikeuskirjallisuuden mukaan perusteena tälle voi olla se, että rikosoikeudellisia sanktioiden viimesijaisuutta arvopaperimarkkinoilla pidetään suurella roolissa (*ultima ratio*).²⁷⁸ Kuitenkaan arvopaperimarkkinarikosoikeuden merkitystä ei pidä vähäksyä, sillä sen yleisestävällä vaikutuksella on olennainen rooli arvopaperimarkkinoilla toteutettavan vaihdannan luottamuksen ylläpitämisessä. Toiseksi säännösten avulla yksilövastuu on helpompi toteuttaa verrattuna yhteisölle kohdistettaviin sanktioihin.²⁷⁹

6.2 Arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen tunnusmerkistö

Tiedottamisrikoksesta säädetään rikoslain 51 luvun 5 §:ssä, jonka mukaan:

” Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) rahoitusvälineen markkinoinnissa tai vaihdannassa elinkeinotoiminnassa antaa rahoitusvälineeseen liittyviä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja,

---

²⁷⁷ 2000-luvulla arvopaperimarkkinarikoksiin liittyviä tapauksia on Korkeimmassa oikeudessa käsitelty vain neljä kertaa.

²⁷⁸ Villa ym. 2020 IV3.

²⁷⁹ Villa ym. 2020 IV3

2) jättää asianmukaisesti antamatta arvopaperiin liittyvän tiedon, joka arvopaperimarkkinalaissa (746/2012) tai arvopapereiden yleisölle tarjoamisen tai kaupankäynnin kohteeksi säännellyllä markkinalla ottamisen yhteydessä julkaistavasta esitteestä ja direktiivin 2003/71/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2017/1129, jäljempänä esiteasetus, tai sen nojalla annetussa komission asetuksessa velvoitetaan antamaan ja joka on omiaan olennaisesti vaikuttamaan sanotun arvopaperin arvoon, tai arvopaperimarkkinalain tai esiteasetuksen tai sen nojalla annetun komission asetuksen mukaista tiedonantovelvollisuutta täyttäessään antaa sellaisen, arvopaperiin liittyvän totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon tai

3) jättää asianmukaisesti julkistamatta liikkeeseenlaskijaa koskevan sisäpiiritiedon, joka markkinoiden väärinkäytöstä (markkinoiden väärinkäyttöasetus) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/6/EY ja komission direktiivien 2003/124/EY, 2003/125/EY ja 2004/72/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 596/2014, jäljempänä markkinoiden väärinkäyttöasetus, 17 artiklassa velvoitetaan julkistamaan, tai markkinoiden väärinkäyttöasetuksen 17 artiklan mukaista julkistamisvelvollisuutta täyttäessään julkistaa olennaisen rahoitusvälineeseen liittyvän totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon

on tuomittava arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Säännöksestä on huomioitava ensinnäkin se, että kyseessä ei ole *erityisrikos*, vaan tekijänä voi olla rikoksessa kuka tahansa. Käytännössä kuitenkin rikoksen tekijäpiiriä voidaan rajata tunnusmerkistön tulkinnan avulla. Säännöstä käsittelevässä hallituksen esityksessä todetaan, että käytännössä tekijän tulee toimia arvopaperimarkkinoilla. Tämä pätee etenkin säännöksen 2 kohdassa säädettyyn laiminlyöntiin voisi syyllistyä vain sellainen henkilö, johon arvopaperimarkkinalaissa säädettyt velvollisuudet kohdistuvat.²⁸⁰ Näin ollen arvopaperimarkkinarikoksia voisi pitää ainakin monien piirteidensä osalta erityisrikoksena.

---

²⁸⁰ HE 254/1998 vp. s. 30

Tekijätunnusmerkki ratkeaa tiedottamisrikoksissa kuitenkin aina tapauskohtaisesti, eikä sille voida antaa tarkkarajaista määritelmää.²⁸¹

Tiedottamisrikoksen kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan sijoituspäätösten tekemistä oikeiden ja riittävien tietojen perusteella. Säännös siis suojaa markkinoiden luottamusta, mikä on niiden toiminnan kannalta olennaista, sillä sijoittavat pystyvät siten koko ajan suorittaa perusteltua harkintaa siitä, pitävätkö he sijoituksensa omistuksessaan vai päättävätkö he myydä sen edelleen muille sijoittajille. Rahoitusvälineen oikeilla ja riittäväillä tiedoilla on merkitystä myös osakkeen hinnan muodostumisen kannalta.²⁸²

6.2.1 Tekotavat

Tiedottamisrikoksen tunnusmerkistö pitää sisällään kolme eri kohtaa: 1 kohdassa säädetään yleisestä kiellosta antaa elinkeinotoiminnassa tapahtuvassa rahoitusvälineen markkinoinnissa tai vaihdannassa rahoitusvälineeseen liittyviä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja, 2 kohdassa säädetään erikseen kolmesta eri tilanteesta, joissa toimijaa sitoo tiedonantovelvollisuus ja 3 kohdassa säädetään velvollisuudesta julkaista sisäpiirintieto mahdollisimman pian oikean sisältöisenä.

Säännöksen 1 kohdan yleistä tiedonantovelvollisuutta pidetään rikosoikeudellisena vastinparina arvopaperimarkkinalain (2012/746) 1 luvun 3 §:ssä säädetyille siviilioikeudelliselle toimintakiellolle antaa harhaanjohtavia tai totuudenvastaisia tietoja.²⁸³ Tiedottamisrikoksen rangaistavuus ei kuitenkaan edellytä sitä, että toiminnassa olisi samanaikaisesti rikottu esimerkiksi arvopaperimarkkinalaissa säädettyä tiedonantovelvollisuutta. Kuitenkin tunnusmerkistön arvioinnissa tiedonantovelvollisuuden sisältöä voidaan johtaa kirjoitettujen normien ohessa hyvästä arvopaperimarkkinatavasta.²⁸⁴

Totuudenvastaisilla tiedoilla tarkoitetaan sitä, että jokin seikka on esitetty tai selostettu virheellisellä tai vääristävällä tavalla.²⁸⁵ Tiedon totuudenvastaisuutta arvioidaan objektiivisesti tiedon antamishetken tilanteen mukaan. Tieto voi olla harhaanjohtava, vaikka se olisikin totuudenmukainen, jos se esimerkiksi puutteellisuutensa, esittämistapansa tai muun seikan

---

²⁸¹ *Segerman* 2001 s. 244

²⁸² *Lappi-Seppälä ym.* 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos

²⁸³ *Lappi-Seppälä ym.* 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos

²⁸⁴ HE 32/2012 vp, s. 95–97 ja 286

²⁸⁵ HE 32/2012 vp s. 98

vuoksi on omiaan antamaan tiedon vastaanottajalle väärän käsityksen.²⁸⁶ Säännöstä käsitellessä hallituksen esityksessä tuotiin tässä yhteydessä esille vielä lisäedellytys, jonka tarkoituksena on rajata merkityksettömät virheet rikosoikeuden ulkopuolelle.²⁸⁷ Lisäedellytyksen mukaan, jotta tieto olisi totuudenvastainen tai harhaanjohtava tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla, tiedolta ja sen aiheuttamalta virheelliseltä käsitykseltä edellytetään, että se on omiaan vaikuttamaan sijoittajan sijoituspäätökseen. Tämän lisäksi tiedon harhaanjohtavuutta ja vaikuttavuutta sijoittajaan arvioidaan tiedon vastaanottajan näkökulmasta. Tällöin tiedon harhaanjohtavuutta on arvioitava ankarammin silloin, kun tiedon vastaanottajana on yleisö, kuin tapauksessa, jossa kohderyhmänä ovat ammattimaiset tai kokeneet sijoittajat tai muut asiantuntijat.²⁸⁸

Säännöksen 2 kohdassa on säädetty rangaistavaksi ensinnäkin sellainen teko, jossa jätetään asianmukaisesti antamatta sellaisia tietoja, jotka toimija on velvoitettu antamaan EU-säännösten nojalla, taikka nämä tiedot annetaan harhaanjohtavina tai totuudenvastaisina. EUnormien mukaan arvopapereita koskevan esitteen on annettava riittävät tiedot, jotka ovat sijoittajien kannalta olennaisia perustellun arvion tekemiseksi liikkeeseenlaskijasta ja mahdollisesta takaajasta.²⁸⁹ Pykälän 2 kohta pitää sisällään myös niin sanotun *jatkuvan tiedonantovelvollisuuden*, jonka mukaan arvopaperimarkkinalain 7 luvussa säädetyn säännöllisen tiedonantovelvollisuuden perusteella julkaistavissa arvopapereita koskevissa asiakirjoissa ei saa olla totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja. Pykälän 2 kohdan mukainen tiedottamisen laiminlyönnin rangaistavuus edellyttää, että tiedon julkaisemiseen on ollut velvollisuus asiaa sääntelevän normiston perusteella sekä sitä, että tieto on luonteeltaan sellainen, että se on omiaan olennaisesti *vaikuttamaan arvopaperin arvoon*.²⁹⁰

Tunnuksmerkistön 3 kohdassa säädetään sen sijaan markkinoiden väärinkäyttöasetuksen mukaisesta *jatkuvasta tiedottamisvelvollisuudesta*, jonka mukaan liikkeellelaskijan tulee ilmoittaa yleiselle mahdollisimman pian sisäpiirintiedosta, joka koskee suoraan kyseistä liikkeellelaskijaa. Oikeuskirjallisuuden mukaan tätä kohtaa on pidettävä liikkeellelaskijan kannalta

---

²⁸⁶ HE 32/2012 vp s. 98, ks. myös *Lappi-Seppälä ym. 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos*

²⁸⁷ *Lappi-Seppälä ym. 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos*

²⁸⁸ HE 32/2012 vp, s. 98

²⁸⁹ EU:n esiteasetus (EU) 2017/1129

²⁹⁰ *Lappi-Seppälä ym. 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos*

vaikeimmin tulkittavana velvollisuutena.²⁹¹ Tässä kohdassa säädetyn kriminalisoinnin tarkoituksena on ehkäistä sellaisten tilanteiden syntymistä, joissa sisäpiirintiedon väärinkäytön mahdollisuus kasvaa. Tämä kohta siis velvoittaa liikkeellelaskijaa antamaan sijoittajien saataville sisäpiirintiedon mahdollisimman nopeasti sen syntymisen jälkeen.²⁹²

6.2.2 Syyksiluettavuus

Tiedottamisrikokseen voi syyllistyä sekä tahallisen toiminnan että törkeän huolimattoman toiminnan perusteella. Törkeän huolimattomuuden rangaistavuutta voidaan oikeuskirjallisuuden mukaan perustella esimerkiksi sillä, että tiedottamisrikokseen syyllistytään käytännössä vain elinkeinotoiminnan yhteydessä, jolloin toimijoilta voidaan odottaa tavanomaista suurempaa huolellisuutta markkinoiden luotettavuuden kannalta tärkeissä toimenpiteissä.²⁹³ Hallituksen esityksen mukaan törkeän huolimattomuuden moitittavuutta tiedottamisrikoksissa voidaan perustella sillä, että joissakin tapauksissa tahallinen teko ja törkeän huolimaton teko voivat paheksuttavuudeltaan olla lähellä toisiaan.²⁹⁴

6.3 Yhtiöoikeudellisen vastuunjaon merkitys vastuun kohdentamisharkinnalle

Osakeyhtiölaissa säädetään eri toimielimien vastuusta. Osakeyhtiölain 6 luvun 1 §:ssä säädetään, että *yhtiöllä on oltava hallitus*. Lisäksi yhtiöllä voi olla toimitusjohtaja sekä hallintoneuvosto. Saman luvun 2 §:n mukaan osakeyhtiön hallitus *huolehtii yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä*.²⁹⁵ Hallituksen yleistoimivallasta on säädetty avoimesti sen vuoksi, että erityyppiset yhtiöt voivat selvitä yhdenmukaisella hallituksen tehtävien määrittelyllä. Lisäksi yleisluonteinen määritelmä joustaa hallitustehtävien ja yhtiökäytäntöjen kehittyessä ja ajan kuluessa.²⁹⁶

Toimitusjohtajan yleisistä tehtävistä säädetään osakeyhtiölain 6 luvun 17 §:ssä, jonka mukaan:

---

²⁹¹ *Lappi-Seppälä ym.* 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos

²⁹² *Lappi-Seppälä ym.* 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos

²⁹³ *Lappi-Seppälä ym.* 2021 II Luku 40. RL 51: Arvopaperimarkkinarikokset - Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos

²⁹⁴ HE 254/1998 vp, s. 30

²⁹⁵ *Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho* 2018 s. 451, tällä tarkoitetaan hallituksen *yleistoimivaltaa, jolla on kaksi merkitystä: 1) hallitukselle kuuluu osakeyhtiön organisaatiossa ne tehtävät, jotka eivät kuulu muille ja 2) hallitukselle kuuluu säännöksessä määritetyt tehtävät, joilla on taas merkitystä muun muassa delegoinnin kannalta.*

²⁹⁶ HE 109/2005 vp s. 79

”Toimitusjohtaja hoitaa yhtiön juoksevaa hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti (yleistoimivalta). Toimitusjohtaja vastaa siitä, että yhtiön kirjanpito on lain mukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty. Toimitusjohtajan on annettava hallitukselle ja sen jäsenelle tiedot, jotka ovat tarpeen hallituksen tehtävien hoitamiseksi.

Toimitusjohtaja saa ryhtyä yhtiön toiminnan laajuus ja laatu huomioon ottaen epätavallisiin tai laajakantoisiin toimiin vain, jos hallitus on hänet siihen valtuuttanut tai hallituksen päätöstä ei voida odottaa aiheuttamatta yhtiön toiminnalle olennaista haittaa. Viimeksi mainitussa tapauksessa hallitukselle on mahdollisimman pian annettava tieto toimista.”

Säännöksen mukaan toimitusjohtajan vastuulla on *yhtiön juokseva hallinto*. Juoksevaa hallintoa ei ole määritelty laissa, joten se määrittyy yhtiön toiminnan laadun ja laajuuden sekä vallitsevan käytännön mukaan yhtiökohtaisesti. Juoksevaan hallintoon kuuluvat lähes kaikki yhtiössä tehtävät toimet, lukuun ottamatta toimintaan nähden epätavalliset toimet.²⁹⁷ Käytännössä juoksevaan hallintoon kuuluvia tehtäviä usein delegoidaan organisaation alemmille tahoille. Niin rikos- kuin yhtiöoikeudellisessa mielessä on olennaista, että delegointi on tehty ja tehtävistä huolehtimisen valvonta on järjestetty asianmukaisesti.²⁹⁸

Tässä tutkimuksessa ei ole mahdollisuutta paneutua yhtiöoikeudellisiin seikkoihin tämän enempää. Vastuun kohdentamisen kannalta on kuitenkin tärkeää huomioida yhtiöoikeudellisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön merkitys myös rikosoikeudessa. Tästä syystä asiaa on perusteltua käydä läpi tässäkin tutkielmassa.

6.4 Vastuun kohdentaminen tiedottamisrikoksessa

Vastuun kohdentamisesta ei ole erillistä säännöstä arvopaperimarkkinarikoksia sääntelevässä rikoslain 51 luvussa. Vastuun kohdentaminen tehdään siis hyödyntämällä rikoslain yleisen osan säännöksiä, erityisesti 5 luvun osallisuutta käsitteleviä pykäläiä sekä 3 luvussa säädettyjä rikosvastuun yleisiä edellytyksiä. Vastuun kohdentamisongelma arvopaperimarkkinarikoksissa ei kuitenkaan ole lainkaan yksiselitteinen, ja sitä on hyvä pohtia useasta eri näkökulmasta.

---

²⁹⁷ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018 s. 543

²⁹⁸ Delegoinnista yhtiöoikeudessa Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2018 s. 543–544, rikosoikeudessa esimerkiksi Nissinen 1997 s. 163 eteenpäin.

Tiedottamisrikkoksen osalta vastuun kohdentaminen määräytyy tekotapakohtaisesti eri tavalla säännöksen sisällä. Rikosoikeudellinen vastuu kohdennetaan eri perustein riippuen siitä, onko kyseessä:

1) *tekemisrikos eli epävarsinainen laiminlyöntirikos*, joita ovat a) totuudenvastaiten tai harhaanjohtavien tietojen antaminen arvopaperien ammattimaisessa markkinoinnissa tai hankkimisessa elinkeinotoiminnassa (RL 51:5 1. kohta) sekä b) totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedonantaminen tiedonantovelvollisuutta täytettäessä (RL 51:5, 2. kohdan 2. tekotapa), vai

2) *varsinainen laiminlyöntirikos*, jota on tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti (RL 51:5, 2. kohdan 1. tekotapa).

6.4.1 Vastuun kohdentaminen tekemisrikkoksen osalta

Tiedottamisrikkoksen tunnusmerkistön 1 kohdassa ja 2 kohdan kolmannessa osassa säädetään *tekemismuotoisesta* rikoksen tekotavasta. Tämä ilmenee muotoilusta ”antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja”. Rikosvastuu tällaisten tunnusmerkistöjen osalta kohdistetaan lähtökohtaisesti sellaisiin tahoihin, jotka ovat olleet suorittamassa tunnusmerkistössä tarkoitettua tekoa.²⁹⁹ Tekijävastuun osalta on huomioitava tekemisrikkoksissa se, että rikosvastuu voi kohdentua vain sellaisiin henkilöihin, joilla on ollut *tosiasiallinen mahdollisuus* vaikuttaa normin noudattamiseen.³⁰⁰

Kahdessa mainitussa tekotavassa on kriminalisoitu *aktiivinen tekeminen*, jolloin voi rangaistavuus perustua myös laiminlyöntiin. Tällöin puhutaan aiemmin luvussa 3.2.1 selostetusta *epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta*. Rikosvastuu voidaan tällöin kohdentaa säännöksen mukaan kohdentaa sellaiseen tahoon, jolle on syntynyt vastuuasema ja siten oikeudellinen velvollisuus estää tunnusmerkistössä määriteltyjen seurausten syntyminen.

Vastuun kohdentamisarviossa tiedottamisrikkoksessa tekemisrikkoksen osalta voidaan käyttää hyväksi EU:n esiteasetusta, joka sisältää tarkat ohjeet ja vähimmäisisällön niistä tiedoista, joita esitteessä on ilmoitettava.³⁰¹ Esiteasetuksen mukaan liikkeellelaskijan on ilmoitettava

²⁹⁹ Lehtonen 1984 s. 84, vastuun kohdentamisesta toimintarikoksissa. Vastuu voidaan kohdentaa lisäksi sellaisiin henkilöihin, jotka ovat oikeushenkilön toimielimen jäsenenä tai toimihenkilönä päättäneet toimenpiteen suorittamisesta.

³⁰⁰ Lehtonen 1984 s. 84

³⁰¹ Ennen esiteasetuksen voimaantuloa esitteiden vähimmäisisältö määriteltiin valtiovarainministeriön antamissa päätöksissä listalleottoesitteessä (197/1998) ja tarjousesitteestä (905/1994).

esitteessä liikkeellelaskijasta kaikki olennainen tieto, muun muassa sen omistajat ja johtohenkilöt sekä antaa ilmoittaa esitteessä vastuussa olevat henkilöt ja antaa näiden henkilöiden vakuutus siitä, että esitteen sisältö vastaa heidän parhaan ymmärryksensä mukaan tosiseikoja.³⁰²

Näin ollen esiteasetuksen mukaista esitettä voidaan käyttää vastuun kohdentamisen tulkinna apua, varsinkin tiedottamisrikoksen 1 momentin tulkinnassa. Vastuuta ei senkään osalta voida kohdistaa pelkästään esitteessä ilmoitettuihin henkilöihin, vaan kohdentamis- ja rikosvastuuarviointi on tehtävä aina täysimittaisesti. Tässä on otettava huomioon rikosoikeudellinen vastuun yleiset edellytykset sekä tunnusmerkistön kannalta relevantit olosuhteet ja seikat, kuten asianomaisen asema, hänen tehtävänsä ja toimivaltuutensa, hänen ammatillinen pätevyytensä sekä hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen. Näin ollen yrityksen johtohenkilöön voidaan ongelmitta kohdentaa rikosvastuu, mikäli hänelle on muodostunut vastuu huolehtia siitä, että yhtiön toiminnassa, tässä tapauksessa tiedottamisen yhteydessä, noudatetaan lain säännöksiä.

6.4.2 Vastuun kohdentaminen laiminlyöntirikoksen osalta

Tiedottamisrikoksen 2 ja 3 kohdassa säädetään rikoksen tekotavoista, jotka ovat muodoiltaan *varsinaisia laiminlyöntirikoksia*. Niissä siis nimenomaisesti kielletään olemaan laiminlyömättä tiettyjä velvollisuuksia, mikä ilmenee muotoilusta ”jättää asianmukaisesti antamatta arvopaperiin liittyvän tiedon...”. Tiedottamisrikoksessa säädetyn laiminlyöntirikoksen osalta vastuun kohdentamisesta organisaation sisällä tekee haastavaa erityisesti se, että listautumisprosessiin ja muihin vastaaviin tunnusmerkistössä tarkoitettuihin tilanteisiin osallistuu useita eri tahoja ja henkilöitä.³⁰³ Tunnusmerkistössä tarkoitettu velvollisuus antaa tietoja koskee arvopaperimarkkinalain ja esiteasetuksen mukaan liikkeellelaskijaa. Tämä ei kuitenkaan anna vastausta siihen, keneen vastuu tulisi liikkeellelaskijaorganisaation sisällä kohdentaa.

Tässä arvioinnissa voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi osakeyhtiölain säännöksiä, joissa säädetään vastuun jaosta yhtiöissä. Lisäksi merkittävä rooli tulisi nähdäkseni antaa tapauksittain vaikuttaville organisaatiokaavioille, yhtiöjärjestykselle työsopimuksille ja muille henkilöiden toimivaltuuksien ja velvollisuuksien ulottuvuutta sääteleville tosiseikoille.³⁰⁴ Joka

---

³⁰² Esiteasetus artikla 11 kohta 1

³⁰³ *Segerman* 2001 s. 249

³⁰⁴ Ks. esimerkiksi *Nuutila* 1997 s. 135

tapauksessa on huomioitava se, että oikeudellinen velvollisuus toimia on perustuttava kirjoitettuun lakiin, eikä pelkästään moraalinen velvollisuus riitä rikosoikeudellisen vastuun perusteeksi.³⁰⁵ Näin ollen rikosvastuun kohdentaminen esimerkiksi toimitusjohtajaan voisi olla ongelmallista niissä tilanteissa, joissa hän ei ole ollut laatimassa tiedotetta. Kohdentamiseen liittyvään ongelmaan tehdään seuraavassa luvussa ratkaisuehdotus.

6.5 Ehdotus tiedottamisrikoksen tunnusmerkistön uudesta muotoilusta

Kuten aiemmin on esitetty, tiedottamisrikoksen 2 kohdassa säädetään *varsinaisesta laiminlyöntirikoksesta*. Kohdassa ei kuitenkaan riittävällä tavalla rajata rikosvastuun henkilöpiiriä, eikä säännöksestä muutenkaan käy ilmi, keneen vastuu voidaan kohdentaa liikkeellelaskijaorganisaation sisällä, ja millä perusteilla. Myöskään varsinaista laiminlyöntirikosta sääntelevässä RL 3:3.1 ei anneta enempää työkaluja vastuun kohdentamisarvion tekemiseksi.³⁰⁶ Näillä perusteilla *potentiaallinen rikoksentekijä* eli tässä tapauksessa kuka tahansa liikkeellelaskijaorganisaatiossa työskentelevä tai muu henkilö ei saa lain sanamuodon perusteella riittävän selkeää kuvaa siitä, milloin tunnusmerkistössä tarkoitettu rikos voi syntyä ja kohdistua häneen. Näin ollen 2 kohdassa säädetty varsinainen laiminlyöntirikos, ei täytä laillisuusperiaatteen vaatimuksia.³⁰⁷

Yhtenä ehdotuksena tämän ongelman ratkaisemiseksi on se, että tiedottamisrikoksen tunnusmerkistöön otetaan varsinaisten laiminlyöntirikosten kohdalle viittaus yhtiöoikeudelliseen sääntelyyn. Lisäksi säännöksessä voitaisiin ottaa maininta tosiasiallisen velvollisuuden rikkomisesta, mikä viittaisi vastuun delegointiin, esimerkiksi näin:

”Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta *rikkoo osakeyhtiölaissa (624/2006) tai muussa laissa tai asetuksessa säännellyn tai hänelle muuten tosiasiallisesti kuuluvan velvollisuuden*, ja jättää asianmukaisesti antamatta arvopaperiin liittyvän tiedon, joka arvopaperimarkkinalaissa (746/2012) -- velvoitetaan antamaan, ja joka on omiaan olennaisesti vaikuttamaan sanotun arvopaperin arvoon, on tuomittava arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Toinen vaihtoehto asian korjaamiseksi olisi ottaa työ- ja ympäristörikosluvussa säännellyn kaltainen vastuun kohdentamissäännös myös arvopaperimarkkinarikoslukuun.

---

³⁰⁵ Lehtonen 1984 s. 84–85

³⁰⁶ RL 3:3.1 ”Laiminlyönti on rangaistava, jos rikoksen tunnusmerkistössä niin nimenomaan määrätään.”

³⁰⁷ Ennen kaikkea täsmällisyysvaatimusta, jota käsitelty tarkemmin luvussa 3.6.2.3.

”Tässä luvussa rangaistavaksi säädetystä menettelystä tuomitaan rangaistukseen se, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon asianomaisen asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.”

6.6 Oikeuskäytäntöä

Tässä alaluvussa käydään läpi arvopaperimarkkinaoikeuteen ja tarkemmin tiedottamisrikoksiin liittyvää oikeudenkäyntiä, jonka avulla pyritään hahmottamaan, miten Korkein oikeus tulkinnut vastuun kohdentamisongelmaa kyseisissä rikoksissa. Koska arvopaperimarkkinarikosten osalta ei ole erikseen säädetty vastuun kohdentamisesta, on oikeuskäytännöllä erityinen painoarvo tämän tutkimuksen kannalta.

KKO 2009:1

Ratkaisussa KKO 2009:1 A ja B tuomittiin C Oy:n osakeannin yhteydessä tehdystä tiedottamisrikoksesta vankeuteen. A oli C:n toimitusjohtajana ja hallituksen jäsenenä ja B yhtiön hallituksen puheenjohtajana, täyttäänsään arvopaperimarkkinain mukaista tiedonantovelvollisuutta tahallaan antaneet pörssi-tiedotteessa sekä listalleottoesitteessä ja sen liitteenä olleessa osavuosisikatsauksessa C Oy:n tuloksesta ja tulevaisuudennäkymistä totuudenvastaisia ja harhaanjohtavia tietoja, jotka olivat olleet omiaan olennaisesti vaikuttamaan arvopaperin arvoon.

Sinänsä vastuun kohdentamisongelmaa ei tässä tapauksessa ollut, sillä A:n ja B:n katsottiin toimineen tahallisesti. Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan A:n ja B:n rikoksista ilmenevää syyllisyyttä korostaa myös heidän erityisen vastuullinen asemansa C:n ylimpinä sekä muodollisen että tosiasiallisen määräysvallan käyttäjinä. Tätä asemaa hyväksikäyttämällä on ollut mahdollista toteuttaa suunniteltu menettely.³⁰⁸

KKO 2013:53

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2013:53 oli kysymys arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä.

---

³⁰⁸ KKO 2009:1 perustelujen kohta 19

Syyttäjä vaati X Oyj:n toimitusjohtaja A:lle rangaistusta tiedottamisrikoksesta, sillä perusteella, että A oli toimitusjohtajana ja yhtiön hallituksen jäsenenä jättänyt antamatta tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta X Oyj:n osakkeeseen liittyvän tiedon yhtiön taloudelliseen tilaan liittyen, jonka hän oli velvoitettu antamaan, mikä oli omiaan olennaisesti vaikuttamaan yhtiön arvopaperin arvoon.

Tapauksessa hovioikeus viittasi lain esitöihin, jossa todetaan, että arvopaperimarkkinalain tiedonantovelvollisuuden täyttämiseksi velvoitteet kohdistuvat arvopaperimarkkinoilla ammattimaisesti toimiviin henkilöihin, ja heiltä voidaan edellyttää tavanomaista suurempaa huolellisuutta markkinoiden luotettavuuden kannalta keskeisissä tehtävissä.³⁰⁹ Tällaisilta toimijoilta voitiin myös edellyttää kykyä etukäteen arvioida, mitä tietoja huolellinen sijoittaja kyseisessä tapauksessa pitäisi riittävinä ja arvopaperin arvoon olennaisesti vaikuttavina.

Tekijän toimintaa voidaan pitää törkeän huolimattomana, jos hän ei ole arvioidessaan lain sisältöä tai olemassa olevia tosiseikkoja etukäteen selvittänyt asiaa riittävästi ja harkinnut huolellisesti tiedonantovelvollisuuden syntymistä.

Tarkastelun kohteena olleen X Oyj:n hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan välinen työnjaon katsottiin vastaavan osakeyhtiölaissa säädettyä.

Tapauksessa oli lisäksi selvitetty, että talousjohtoon kuuluneet henkilöt olivat olleet säännöllisesti ja päivittäin yhteydessä toimitusjohtajaan yhtiön taloudellisista seikoista. Toimitusjohtajan velvollisuutena oli ollut välittää nämä tiedot yhtiön taloudellisesta tilasta yhtiön tilanteesta hallitukselle. Yhtiön vakiintuneen toimintatavan mukaisesti toimitusjohtaja oli ollut ensisijaisesti yhteydessä hallituksen puheenjohtajaan.

Korkein oikeus katsoi, että X Oyj:n toimitusjohtaja A oli syyllistynyt tiedottamisrikokseen, kun hän oli *saamansa tiedon sekä asemansa ja kokemuksensa perusteella sekä tulosenusteita koskevien tietojen merkitys huomioon ottaen, laiminlyönyt velvollisuutensa saattaa tiedot jatkuvan tiedonantovelvollisuuden*

---

³⁰⁹ HE 254/1998 vp s. 30

edellyttämällä tavalla välittömästi hallituksen tietoon tai ryhtyä muihinkaan toimenpiteisiin tulosvaroituksen antamiseksi.

Näiden lisäksi kärjäoikeustasolla on käsitelty tiedottamiseen liittyvien rikkomusten osalta vastuun kohdentamista. Tässä tutkielmassa annetaan myös kärjäoikeustasoiselle oikeuskäytännölle merkitystä yhtenä oikeustilan arvioinnin välineenä, ja siten poiketaan hieman perinteistä oikeuslähdeopista, jossa oikeuslähdeopillista arvoa annetaan ensi sijassa vain Korkeimman ratkaisuille.

KOP:n tapaus (Helsingin kärjäoikeus 19.12.1996, R 96/5057)

Helsingin kärjäoikeudessa käsitellyssä Kansallis-Osake-Pankin tapauksessa oli kyse syyttäjän mukaan siitä, että suursijoittajien sitoumuksista kahden miljardin (markan) annissa ei ollut annettu oikeita tietoja. Syyttäjä vaati KOP:n johtokunnan jäsenille, hallintoneuvoston puheenjohtajalle ja hallintoneuvoston varapuheenjohtajalle rangaistusta arvopaperimarkkinarikkomuksesta (ennen nykyisen rikoslain 51 luvun säätämistä), sillä perusteella, että he olivat laiminlyöneet tiedotusvelvollisuutensa. Kärjäoikeudessa tulkittiin, kenelle asiassa kuuluu sellainen tiedonantovelvollisuus, että sen laiminlyöminen merkitsisi arvopaperimarkkinarikkomuksen täyttymistä.

Kärjäoikeus katsoi, että pankkiorganisaation sisällä vastuun kohdentamisessa voidaan käyttää arvioinnissa osakeyhtiölakia, liikepankkilakia ja pankin yhtiöjärjestystä. Näiden perusteella kärjäoikeus katsoi, että pankin toiminnan johtaminen oli kuulunut johtokunnalle. Johtokunnan jäsenet olivat myös osallistuneet annin markkinoinnista päättämiseen. Tässä tapauksessa johtokunnan jäseniä ei kuitenkaan tuomittu sen vuoksi, että heidän ei katsottu saaneen tietoa sellaisesta arvopaperin arvoon vaikuttaneesta seikasta, joka heidän olisi tullut julkistaa. Tuomion osalta ratkaisua ei tässä tutkielmassa kommentoida, vaan tässä kiinnitettiin huomio vain tiedonantovelvollisuuden kohdentamiseen organisaatiossa.

Oikeuskäytännön mukaan vastuun kohdentamisen tulkinta vastaa tiedottamisrikoksissa sitä, mitä esimerkiksi työturvallisuusrikosten vastuun kohdentamisesta säädetään. On siis tarkasteltava henkilöiden tosiasiallisia tehtäviä, asemaa ja muita yhtiön vastuunjakoon vaikuttavia seikkoja. Vastuun delegointi ei taas automaattisesti poista johtohenkilön vastuuta, vaan

delegoinnin on oltava riittävän ymmärrettävä ja sen yhteydessä on annettava riittävät tiedot, jotta delegointi on vastuun kohdentamisen näkökulmasta *tehokas*.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vastuun kohdentaminen moniulotteinen rikosoikeudellinen käsite ja ongelma, johon ei käytännön soveltamistilanteissa löydy useinkaan yksinkertaista tai helppoa vastausta. Vastuun kohdentamisarvioinnissa tulee huomioida ennen kaikkea rikoslain yleiset opit, tarkasteltavana oleva tunnusmerkistö sekä tapauksen tosiasialliset olosuhteet. Erityisen hankalan vastuun kohdentamisongelmasta voi tehdä se, että rikosoikeudellisesti moitittava teko on syntynyt liiketoimintaa harjoittavan yhteisön toiminnassa. Näissä tapauksissa vastuun kohdentaminen tapahtuu organisaation sisällä, jolloin on pystyttävä rikoslain säännöksiä hyödyntämällä löytämään se taho tai ne tahot, jotka ovat toimineet rikoslain ja tunnusmerkistössä säädetyn vastaisesti.

Organisaation sisällä suoritettavassa vastuun kohdentamisarvioissa ei voida pelkästään tyytyä selvittämään, kuka on fyysisesti ollut suorittamassa rikostunnusmerkistön täyttävää tekoa, vaan rikosvastuu voi perustua myös valvontavastuuseen ja laiminlyöntiin. On siis arvioitava, kenelle on muodostunut *oikeudellinen velvollisuus* estää sattunutta vahinkoa tapahtumasta. Tässä arvioinnissa voidaan käyttää joko rikoslain yleisen osan säännöksiä³¹⁰ taikka tunnusmerkistöjä, joissa on erikseen velvoitettu joitain tahoja olemaan laiminlyömättä velvollisuuksiaan.

Yhtenä merkittävänä säännöksenä voidaan pitää rikoslain 5 luvun 8 §:ää, jossa säädetään oikeushenkilön puolesta toimimisesta. Varsinkin erikoisrikosten osalta kyseisellä säännöksellä voidaan ratkaista tunnusmerkistön henkilöpiiriin ja vastuun kohdentamiseen liittyviä ongelmia.

Erityistä painoarvoa rikosvastuun yleisistä edellytyksistä tässä tutkimuksessa ovat saaneet *laiminlyönnin rangaistavuus* sekä *tuottamus*. Laiminlyöntirikosten laajempaa käsittelyä voidaan perustella sillä, että vastuun kohdentaminen niiden osalta on huomattavasti haastavampaa kuin puhtaiden tekemisrikosten. Tuottamuksen ja törkeän tuottamuksen käsitteleminen on niin ikään tutkimuksen kannalta olennaista, sillä käsittelyissä tunnusmerkistöissä kaikissa syyksiluettavuuden alarajana on *törkeä huolimattomuus*. Rikosvastuun yleisiä edellytyksiä

---

³¹⁰ Rikoslain 3 luvun 3 § 2 momentissa säädetään esimerkiksi epävarsinaisten laiminlyöntirikosten osalta siitä, mihin tällainen oikeudellinen velvollisuus voi perustua.

ei voida sivuuttaa vastuun kohdentamisarvioinnissakaan, eikä rangaistusta voida määrätä ”laput silmillä” sen perusteella, mitä esimerkiksi työrikosluvun vastuun kohdentamissäännöksessä sanotaan. Toisin sanoen, vaikka teko tai laiminlyönti olisi henkilön velvollisuuksien vastainen, on hänen täytynyt toimia vähintään törkeän huolimattomasti, jotta hänet voidaan tuomita työturvallisuusrikoksesta.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaate asettaa lainsäätäjälle velvoitteen kirjoittaa rikoslain säännökset sellaiseen muotoon, että ne ovat riittävän täsmällisiä ja ymmärrettäviä. Laillisuusperiaatteen tarkoituksena on rikosoikeudellisen rangaistusjärjestelmän ennakoitavuuden ja legitimitetin varmistaminen. Kiteytettynä laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus edellyttää sitä, että *potentiaalinen rikoksentekijä* pystyy ennakolta arvioimaan toimintansa luonnetta ja välttämään rikoslain vastaisen toiminnan.

Seuraavaksi teen yhteenvedon työturvallisuusrikoksen, ympäristön turmelemisen sekä tiedottamisrikoksen osalta, jossa arvioin tunnusmerkistöä rikoslain yleisen osan oppien näkökulmasta. Pyrin tuomaan esille tunnusmerkistöjen väliset erot ja sitä, miten ne vaikuttavat vastuun kohdentamisen arviointiin.

7.1 Työturvallisuusrikos

Työturvallisuusrikos on erikoisrikos, mikä tarkoittaa sitä, että siihen voi syyllistyä vain rajattu henkilöpiiri, eli työnantaja tai tämän edustaja. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tämän henkilöpiirin ulkopuolinen henkilö voidaan tuomita työturvallisuusrikoksesta ainoastaan avunantajana. Kuitenkin oikeushenkilön puolesta toimimista koskeva säännös merkitsee sitä, että esimerkiksi tosiasiallista päätösvaltaa organisaatiossa käyttävä henkilö voidaan tuomita työturvallisuusrikoksesta siitakin huolimatta, ettei tämä muodollisesti täytä rikoksen tunnusmerkistössä tekijälle asetettuja erityisehtoja.

Tunnusmerkistöä voidaan pitää *varsinaisena laiminlyöntirikoksena*, sillä siinä kriminalisoidaan nimenomaisesti työturvallisuusmääräysten valvonnan laiminlyönti. Lisäksi huomionarvoista on se, että työturvallisuusrikoksessa on käytetty hyväksi niin sanottu *blankorangaistustekniikkaa*, jossa rangaistavuus ja rangaistus on säännelty rikoslaissa, mutta tunnusmerkistössä ainoastaan viitataan työturvallisuusmääräyksiin, joiden rikkominen muodostaa rikoksen aineellisen ytimen. Blankorangaistusjärjestelmän käyttäminen rikosoikeudessa on katsottu olevan hyväksyttävää laillisuusperiaatteen näkökulmasta, vaikkakin se vaatiikin jonkin tasoista erityishuomiota siihen, että rikosoikeudellinen vastuu on ennakoitavissa.

Tämän ennakoitavuuden alarajaksi tässä tutkielmassa on otettu se, että *potentiaalisen rikoksentekijän* on voitava arvioida oman toimintansa moitittavuutta. Näin ollen laillisuusperiaatteen näkökulmasta on riittävää se, että *työnantaja, sen edustaja tai tosiasiallisesti määräysvaltaa käyttävä henkilö* osaa riittävällä tavalla tulkita tunnusmerkistöä.

Työturvallisuusrikos on laillisuusperiaatteen ja sen asettaman täsmällisyysvaatimuksen näkökulmasta hyvä ja toimiva tunnusmerkistö. Merkittävimmit ennakoitavuutta ja oikeusvarmuutta tukevat tekijät ovat ensinnäkin se, että työturvallisuusrikoksessa on säädetty siitä, ketkä voivat johtua rikosvastuun kohteeksi. Toiseksi vastuun kohdentamisen näkökulmasta työrikosluvussa säädetty vastuun kohdentamisen säännös ennen kaikkea auttaa vastuun kohdentamisarvioinnissa, mutta myös lisää laillisuusperiaatteen näkökulmasta ennakoitavuutta.

Vastuun kohdentamissäännöksessä lähtökohta on se, että rikoksesta tuomitaan sem jonka *velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on*. Olennainen merkitys kohdentamisarvioinnissa on annettava henkilöiden tosiasialliselle asemalle, tehtäville ja toimivallan laajuudelle. Tässä tulee käyttää avuksi esimerkiksi organisaatiokaavioita, yhteisön toimintakäytäntöjä ja -sääntöjä sekä henkilöiden työsopimuksia. Vastuun kohdentamisen tulkinnassa työturvallisuusrikoksissa tulee hyödyntää työturvallisuuslakia ja muita työn turvallisuutta koskevia oikeusnormeja.

Myös osakeyhtiöoikeudellisilla vastuunjakosäännöksillä on merkitystä, kun arvioidaan esimerkiksi hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajan vastuuta työrikoksissa. Johtavassa asemassa olevan henkilön vastuun perusteena voi käytännössä olla työrikoksissa se, ettei työturvallisuuden yleisistä edellytyksistä ole huolehdittu, esimerkiksi riittävien investointien avulla taikka se, että työturvallisuusvastuita ei ole riittävällä tavalla delegoitu organisaatiossa eteenpäin tai niitä ei ole delegoitu lainkaan.

7.2 Ympäristön turmeleminen

Tuotannollisen toiminnan yhteydessä tapahtuvien rikosten osalta vastuun kohdentamiseen liittyvät ongelmat liittyvät lähinnä laiminlyöntirikoksiin. Koska ympäristön turmeleminen on epävarsinainen laiminlyöntirikos, laiminlyönti on lain mukaan rangaistava, jos tekijälle on muodostunut oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen, ja tämä velvollisuus on laiminlyöty. Tämän säännöksen perusteella ympäristöä kuormittavaa toimintaa harjoittavan tulee olla tietoinen hänelle kuuluvasta velvollisuudesta estää tunnusmerkistössä säännellyn seurauksen syntyminen.

Kun ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön täyttävään tekoon syyllistytään yhteisössä, tulee kohdentamisarvioinnissa käyttää avuksi rikoslain 48 luvun 7 §:n säännöstä. Säännöksen mukaan vastuu kohdennetaan siihen, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Arviossa otetaan säännöksen mukaan huomioon asianomaisen asema, tehtävät ja toimivaltuudet sekä se, millainen osuus henkilöllä on ollut lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.

Jotta voidaan tehdä arvio mahdollisesti rangaistusvastuuseen joutuvien henkilöiden vastuista ja velvollisuuksista yhteisöissä, on arviossa otettava lähtökohdaksi organisaatiokaaviot ja -käytännöt, työsopimukset ja tehtävänjaot. Vastuu voidaan kohdentaa vain sellaiseen henkilöön, jonka velvollisuuksien laiminlyönti on todellisuudessa aiheuttanut lainvastaisen tilan syntymisen. Henkilöllä on täytynyt olla todelliset mahdollisuudet täyttää velvollisuutensa ja estää seurauksen syntyminen.

Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö täyttää laillisuusperiaatteessa rikoslain kriminalisoinneille asetetut vaatimukset. Koska tekijäpiiriä ei ole säännöksessä rajattu, *kuka tahansa* voi syyllistyä mainittuun rikokseen. Kuitenkin laiminlyönnin rangaistavuutta ja vastuun kohdentamista ympäristörikoksissa säädettyjen säännösten perusteella *potentiaalinen* rikoksentekijä voi saada riittävän selvyuden siitä, milloin vastuu voidaan kohdentaa häneen. Kun yhteisön toiminnassa on rikottu ympäristölainsäädäntöä tunnusmerkistössä tarkoitetulla tavalla, voidaan vastuun kohdentamista ja laiminlyönnin rangaistavuutta koskevien säännösten avulla vastuu kohdentaa sellaisiin henkilöihin, jotka ovat olleet vastuussa ympäristöasioiden hoitamisesta. Mikäli vastuuta ei ole osoitettu kenellekään, vastuu voi siirtyä organisaatiossa ylöspäin ylimmälle johdolle asti.

7.3 Tiedottamisrikos

Tiedottamisrikos pitää sisällään sekä *varsinaisen* että *epävarsinaisen laiminlyöntirikoksen*. Tunnusmerkistössä kriminalisoidun *tekemisrikoksen* osalta kyse on epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta, jolloin vastuun kohdentamisessa voidaan hyödyntää esimerkiksi laiminlyönnin rangaistavuutta käsittelevää säännöstä. Tämän mukaan laiminlyönti on rangaistavaa, kun henkilölle muodostuu esimerkiksi asemansa perusteella oikeudellinen velvollisuus estää tunnusmerkistössä tarkoitettu seuraus. Tiedottamisrikoksessa tällä tarkoitetaan sitä, että jos yhteisön toiminnassa annetaan harhaanjohtavia tai totuudenvastaisia tietoja arvopaperista,

voidaan rikoksesta tuomita myös sellainen henkilö, jolla olisi ollut velvollisuus valvoa tietojen paikkansapitävyyttä. Merkitystä ei tällöin sinänsä ole sillä, onko vastuuasemassa oleva henkilö ollut suoranaisesti itse antamassa vääriä tietoja.

Kun arvioidaan sitä, onko henkilö ollut vastuussa rikoksen estämisestä, tulee arvioinnissa hyödyntää yhtiöoikeudellisia sääntöjä, yhtiökohtaisia organisaatiokaavioita sekä työsopimuksia. Näin, vaikkei arvopaperimarkkinarikoksia käsittelevässä luvussa säädetäkään vastuun kohdentamisesta, voidaan käytännössä vastuu kohdentaa oikeisiin henkilöihin. Laillisuusperiaatteen näkökulmasta tiedottamisrikoksen epävarsinainen laiminlyöntirikos on riittävällä tavalla säännelty, sillä kun sitä luetaan yhdessä rikoslain yleisen osan kanssa, voi *potentiaalinen rikoksentekijä* ennakoida oman toimintansa perusteella mahdollisesti koituvan rikosvastuun.

Tiedottamisrikoksessa on kriminalisoitu lisäksi erikseen laiminlyönti. Asia on ilmaistu tunnusmerkistössä seuraavasti:

”Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta *jättää* asianmukaisesti antamatta arvopaperiin liittyvän tiedon, joka arvopaperimarkkinalaissa (746/2012) -- velvoitetaan antamaan, ja joka on omiaan olennaisesti vaikuttamaan sanotun arvopaperin arvoon, on tuomittava arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Tämä osa tunnusmerkistö on *varsinainen laiminlyöntirikos*. Varsinainen laiminlyöntirikos eroaa sääntelyteknisesti epävarsinaisesta siten, että sen osalta ei ole säädetty rikoslain yleisessä osassa laiminlyönnin rangaistavuuden edellytyksiä. Rangaistavuuden tulee siis ilmetä riittävällä tavalla tunnusmerkistöistä.

Tiedottamisrikoksen laiminlyöntimuotoinen tekotapa viittaa siihen, että tunnusmerkistön mukaiseen laiminlyöntiin voi syyllistyä vain sellainen henkilö tai taho, jolle on arvopaperimarkkinalaissa (tai EU-asetuksissa) säädetty velvollisuus antaa arvopapereista tietoja. Käytännössä tällainen velvollisuus kuuluu *liikkeellelaskijalle*. Koska liikkeellelaskija on usein iso organisaatio, ei tunnusmerkistö, yhdessä luettuna varsinaista laiminlyöntirikosta sääntelevän pykälän kanssa, anna riittäviä tulkintaohjeita siihen, kuka todellisuudessa voidaan tuomita tämän tekotavan mukaisesta toiminnasta rangaistukseen.

Liikkeellelaskijaorganisaatiossa toimiva työntekijä tai muu taho ei voi rikoslainsäädännön perusteella ennakoida, milloin rikosvastuu voi kohdentua häneen, mikäli yhtiön katsotaan laiminlyöneen säännöksessä tarkoitetun velvollisuuden. Näin ollen tiedottamisrikoksen tunnusmerkistössä säädetty laiminlyöntirikos ei täytä laillisuusperiaatteen edellytyksiä riittävästä ennakoitavuudesta.

Tiedottamisrikosta käsittelevässä tutkielman luvussa on esitetty kaksi vaihtoehtoista ratkaisua tähän ongelmaan.

Ensimmäinen ehdotus ongelman ratkaisemiseksi on se, että tiedottamisrikoksen tunnusmerkistöön otetaan varsinaisten laiminlyöntirikosten kohdalle viittaus yhtiöoikeudelliseen sääntelyyn. Tällöin liikkeellelaskijaorganisaation sisällä vastuun kohdentamisarvioinnista tulisi helpompi ja ennakoitavampi. Lisäksi säännöksessä voitaisiin ottaa maininta tosiasiallisen velvollisuuden rikkomisesta, mikä viittaisi vastuun delegointiin, esimerkiksi näin:

”Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta *rikkoo osakeyhtiölaissa (624/2006) tai muussa laissa tai asetuksessa säännellyn tai hänelle muuten tosiasiallisesti kuuluvan velvollisuuden*, ja jättää asianmukaisesti antamatta arvopaperiin liittyvän tiedon, joka arvopaperimarkkinalaissa (746/2012) -- velvoitetaan antamaan, ja joka on omiaan olennaisesti vaikuttamaan sanotun arvopaperin arvoon, on tuomittava arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Toinen vaihtoehto asian korjaamiseksi olisi ottaa työ- ja ympäristörikosluvussa säännellyn kaltainen vastuun kohdentamissäännös myös arvopaperimarkkinarikoslukuun.

”Tässä luvussa rangaistavaksi säädetystä menettelystä tuomitaan rangaistukseen se, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon asianomaisen asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.”

Vastuun kohdentamiseen liittyvään oikeustilaan olisi tulevaisuudessa saada tarkennuksia, varsinkin, kun rikosten tekeminen liiketoiminnan yhteydessä on yleisestynyt ja tänä päivänä merkittävä osa kansallista rikosoikeutta.